

Leidraad Kaderrichtlijn Water voor de vergunningverlening en handhaving in het kader van de Wvo

**Definitieve versie
5 februari 2007**

In opdracht van het Directoraat Generaal Water van
het Ministerie van Verkeer en Waterstaat met medewerking
van Rijkswaterstaat RIZA

Voorwoord

De uitvoering van de Kaderrichtlijn Water (KRW) raakt vele partijen en organisaties. Op weg naar de eerste stroomgebiedbeheersplannen eind 2009 zullen vele overheden en maatschappelijke partijen zich buigen over welke doelstellingen en bijbehorende maatregelen wenselijk zijn, mede in het licht van (maatschappelijke) haalbaarheid.

Vooruitlopend op deze afwegingen op stroomgebiedniveau eind 2009, moet ook nu al rekening met de KRW worden gehouden en naar de geest van de richtlijn gehandeld worden. Dit speelt bijvoorbeeld in de vergunningverlening en handhaving op grond van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren (Wvo). Deze leidraad 'KRW voor vergunningverlening en handhaving in het kader van de Wvo' geeft aan op welke manier het bevoegd gezag op dit moment met de Kaderrichtlijn Water in de vergunningverlening en handhaving op grond van de Wvo zal omgaan. De leidraad zal daardoor bijdragen aan een uniforme werkwijze voor de KRW door het bevoegd gezag en geeft duidelijkheid aan het bedrijfsleven hoe met de KRW wordt omgegaan in de afweging in de vergunningen en handhaving.

De ontwikkelingen voor de KRW staan niet stil. Nog voor 2009 zijn verschillende nieuwe nationale en internationale documenten en richtlijnen te verwachten. De leidraad heeft daarom de status van een levend document. Hij zal op gezette tijden aan de nieuwe (Europese) ontwikkelingen worden aangepast.

De KRW is niet de enige richtlijn waarmee rekening moet worden gehouden bij de vergunningverlening. Indien strengere waterkwaliteitsnormen gesteld zijn op basis van andere Europese regelgeving dan de Kaderrichtlijn, zoals de Zwemwaterrichtlijn of de Drinkwaterrichtlijn, moet met deze strengere rekening te worden gehouden. Waar nodig dienen ze dan te leiden tot strengere emissiebeheersmaatregelen.

Vergunningverlening en handhaving zijn twee van de instrumenten die ingezet kunnen worden om de doelen van de Kaderrichtlijn Water te behalen. Echter, lang niet alle bronnen van verontreinigende stoffen kunnen met deze instrumenten aangepakt worden. Voorbelasting, diffuse bronnen en atmosferische depositie zijn voorbeelden van belangrijke bronnen van verontreinigende stoffen, waarvoor reductiemaatregelen niet via vergunningverlening en handhaving in het kader van de Wvo kunnen worden opgelegd. In de stroomgebiedbeheersplannen eind 2009 zal duidelijk worden welk aandeel de vergunningverlening en handhaving in het totale pakket aan maatregelen en instrumenten zullen krijgen, gegeven de belangrijkste bronnen van verontreinigde stoffen en de afwegingen op stroomgebiedniveau.

De leidraad is opgesteld na veelvuldig en intensieve communicatie met de beoogde gebruikers, te weten de vergunningverleners en handhavers, en met beleidsmedewerkers, juristen en het bedrijfsleven. Een pragmatische aanpak, passend binnen de huidige beleidskaders, ruimte voor maatwerk én beperking van de administratieve lasten voor het bedrijfsleven zijn belangrijke dragers geweest voor de inhoud van dit document. Ik verwacht dat deze leidraad tot transparantie en eenvoud in het proces van vergunningverlening en handhaving zal leiden en ik wens u veel succes met het gebruik ervan.

Mevrouw drs. R. Peters
Directeur Water, DG Water

Inhoudsopgave

1.1 INLEIDING	5
1.2 Leeswijzer	7
2. BETEKENIS VAN DE KRW VOOR VERGUNNINGVERLENING EN HANDHAVING	7
2.1 Status en reikwijdte van de Leidraad	7
2.2 Kaderrichtlijn Water – waarom zou ik?.....	8
2.2.1 KRW legt resultaatsverplichting op	8
2.2.2 Principe van geen achteruitgang.....	8
2.2.3 Bestaande verplichtingen op grond van Europese regelgeving	10
2.2.4 Prioritaire (gevaarlijke) stoffen.....	10
3 KRW – WAT MOET IK ERMEE?	12
3.1 Checklist vergunningverlening.....	12
3.2 Schematische gang van zaken KRW, vergunningverlening en handhaving bij nieuwe vergunningaanvragen/uitbreidingen bestaande vergunningen	13
3.3 Toetsing aan het principe van geen achteruitgang	13
3.3 Toetsing aan het principe van geen achteruitgang	14
3.4 Uitwerking acties beslisschema's voor vergunningverlening en handhaving	15
3.4.1 Algemene omgang met de KRW: uitwerking considerans	15
3.4.2 KRW aan de orde in het vooroverleg.....	16
3.4.3 Omgang met KRW-relevante stoffen.....	16
3.4.4 Geen achteruitgang.....	17
3.4.5 Effluentmonitoring door de waterbeheerder.....	18
3.4.6 Rol van de handhaving / toezicht.....	19
3.5 Communicatie.....	19
3.6 Aanbevelingen voor verdere studie	20
3.7 Evaluatie	21
BIJLAGE 1 KRW, BELEID EN WETGEVING INTERNATIONAAL	23
1.1 Algemene doelstellingen.....	23
1.2 Doelstellingen voor het oppervlaktewater	25
1.3 Instrumenten met betrekking tot de kwaliteit van het oppervlaktewater.....	27
1.3.1 Het stroomgebiedbeheersplan	27
1.3.2 Normstelling en maatregelen voor categorieën stoffen.....	28
1.3.3 Geen achteruitgang.....	29
1.3.4 Monitoring van het oppervlaktewater	32
1.4 Verband tussen de Kaderrichtlijn Water en andere Europese regelgeving.....	33
1.4.1 Vervangen bestaande richtlijnen	34
1.4.2 Kruisverbanden met bestaande richtlijnen	35
1.4.3 Kaderrichtlijn Water en IPPC-richtlijn	35
1.4.4 Stoffenlijsten in schema – KRW, IPPC en 76/464 (nu: 2006/11).....	36
BIJLAGE 2 KRW, BELEID EN WETGEVING NATIONAAL	38
2.1 De implementatiewet voor de Kaderrichtlijn Water	38
2.2 Nationale ambitie en strategie voor de Kaderrichtlijn Water.....	38
2.3 Kaderrichtlijn Water en bestaand Nederlands waterkwaliteitsbeleid	39
2.4 Waterwet	40
2.5 Implicaties voor vergunningverlening en handhaving in de toekomst.....	41
2.5 Organisatie voor de implementatie en uitvoering	42
BIJLAGE 3 TOELICHTING OP BESLISSCHEMA GEEN ACHTERUITGANG	44

3.1	Toetsing aan de chemische toestand	44
3.2	Toetsing aan de ecologische toestand	45
3.3	Achteruitgang van de toestand – nadere afweging	48
3.4	Geen achteruitgang en emissie-immissie.....	49
3.4	Geen achteruitgang en nieuwe emissies van prioritaire stoffen	51
3.5	Geen achteruitgang en afwenteling	51
BIJLAGE 4	TEKSTPASSAGE ALGEMENE OVERWEGINGEN M.B.T. KRW	52
BIJLAGE 5	BEOORDELING VAN DE LOZING	54
BIJLAGE 6	BEOORDELING VAN INDIRECTE LOZINGEN	56
BIJLAGE 7	CASUSVOORBEEDEN VAN TOETSING MET BEHULP VAN DE LEIDRAAD.....	57
BIJLAGE 8.1	LIJST PRIORITAIRE STOFFEN	62
BIJLAGE 8.2	STROOMGEBIEDRELEVANTE STOFFEN (ZOALS VASTGESTELD IN DE KRW- DEEL A- RAPPORTAGES).....	64
BIJLAGE 8.3	COMBILIJST INTERNATIONALE STOFFENLIJSTEN	65
BIJLAGE 9	OVERZICHT WATERKWALITEITSNORMEN	71
BIJLAGE 10	OVERZICHT WATERLICHAMEN	71
BIJLAGE 11	OVERZICHT BETROKKEN PERSONEN.....	71

1.1 Inleiding

In december 2000 is de Europese Kaderrichtlijn Water (Richtlijn 2000/60/EG) gepubliceerd in het Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen.¹ Daarmee is de richtlijn officieel van kracht geworden. De Kaderrichtlijn Water (KRW) is in juni 2005 in de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd.²

De KRW harmoniseert het waterbeleid binnen de EG-lidstaten en stimuleert daarmee een Europa-brede, gelijkwaardige aanpak van de beleidsvragen voor grond- en oppervlaktewater. De Kaderrichtlijn biedt volop kansen om grensoverschrijdende afspraken te maken over een betere waterkwaliteit. Voor Nederland als laaggelegen delta aan het eind van een viertal stroomgebieden is dat een belangrijk winstpunt. Daarnaast legt de Kaderrichtlijn nieuwe uitdagingen bij de waterbeheerders, zoals het expliciet maken van ecologische doelen en het verder terugdringen of zelfs uitbannen van gevaarlijke stoffen uit het water. Tenslotte zet de richtlijn aan tot duurzaam gebruik van water door prijsbeleid als instrument in te zetten. De economie krijgt daarmee veel nadrukkelijker dan voorheen een plek binnen het waterbeheer.

Verschuillende onderwerpen uit de KRW hebben een directe relatie met het Nederlandse emissiebeheer, zoals het terugdringen van emissies van prioritair (gevaarlijke) stoffen en het principe van geen achteruitgang. Daarom komt er steeds meer aandacht voor de betekenis van de Kaderrichtlijn Water in de vergunningverlening door de waterkwaliteitsbeheerders in het kader van water- en waterstaatswetgeving. Ook de IPPC-richtlijn heeft relaties met de KRW. Daarnaast hebben de plantermijnen uit de KRW mogelijk invloed op de gebruikte termijnen in de vergunningen. Hoewel er voor de KRW nog vele Europese en nationale ontwikkelingen plaatsvinden, is het van belang dat binnen Nederland op een eenduidige manier met de KRW in de vergunningverlening wordt omgegaan. Hierdoor wordt een level playing field binnen Nederland gegarandeerd. Verder is het van belang dat Nederland in de pas blijft lopen met de overige lidstaten van de Europese Unie.

Dit document geeft aan op welke manier het bevoegd gezag op dit moment met de KRW in de vergunningverlening/handhaving dient om te gaan. Het gaat hierbij om de **vergunningverlening/handhaving in het kader van de Wvo**. De Leidraad richt zich in eerste instantie op de vergunningverlening/handhaving met betrekking tot directe lozers. In bijlage 6 treft u aanwijzingen over hoe de gedachtegang uit dit document kan worden toegepast op indirecte lozings.

Deze Leidraad moet bijdragen aan een uniforme werkwijze bij de vergunningverlening en handhaving door het bevoegd gezag (waterschappen en Rijkswaterstaat). Daarnaast biedt het document handvaten voor een eventueel toetsingskader op dit gebied van de Inspectie Verkeer en Waterstaat en kan het een uitgangspunt vormen voor de industrie bij het formuleren van denkkaders voor het omgaan met het principe van geen achteruitgang en bij de overleggen met het bevoegd gezag in het kader van de Wvo..

Dit document is opgesteld na consultatie en overleg met een groot aantal bij de Wvo-vergunningverlening betrokken partijen. (Zie bijlage 10 voor de geraadpleegde personen/begeleidingsgroep/leden van de werkgroep voor het Cluster Milieu). Het document is eind 2006 vastgesteld door het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water (p.m.).

Dit document is een levend document. Het document zal aan nieuwe (Europese) ontwikkelingen worden aangepast als daar aanleiding toe is. Het verdient daarom aanbeveling om, alvorens van het document gebruik te maken, na te gaan of u beschikt over de meest recente versie.

¹ PbEG 22 december 2000, L327/1.

² Implementatiewet Kaderrichtlijn Water, Stb. 2005, 303

1.2 Leeswijzer

Dit document is als volgt opgebouwd.

Betekenis van de KRW voor vergunningverlening en handhaving

In hoofdstuk 2 van deze Leidraad wordt uitgelegd wat de status en reikwijdte is van dit document. Ook kunt u hier lezen waarom bij de Wvo-vergunningverlening en –handhaving nu al rekening gehouden moet worden met de Kaderrichtlijn Water.

KRW – wat moet ik ermee?

In hoofdstuk 3 van deze Leidraad wordt aan de hand van stappenschema's uitgelegd hoe Wvo-vergunningverleners en –handhavers de KRW bij hun werk dienen te betrekken. Hier vindt u concrete aanwijzingen over hoe de KRW moet worden toegepast. Hierbij hoort een aantal bijlages:

- Bijlage 3 omschrijft hoe nieuwe lozingen of uitbreidingen van bestaande lozingen getoetst dienen te worden aan het principe van geen achteruitgang uit de KRW, en dient als nadere toelichting op het beslisschema in hoofdstuk 3.
- Bijlage 4 geeft tekstsuggesties voor het refereren aan de KRW in de considerans van Wvo-vergunningen;
- Bijlage 5 geeft tekstsuggesties voor Wvo-vergunningen waarin de KRW wordt toegepast.
- Bijlage 6 omschrijft hoe de aanwijzingen uit deze Leidraad kunnen worden toegepast op indirecte lozers;
- Bijlage 7 geeft twee voorbeelden van de toepassing van de Leidraad op concrete casus.

Achtergrondinformatie over de KRW

Achtergrondinformatie over de KRW en de relatie met andere Europese regelgeving treft u in bijlage 1. In bijlage 2 vindt u achtergrondinformatie over de Nederlandse implementatiewetgeving en de organisatie en uitvoering van de implementatie van de KRW. Wij raden u aan de achtergrondinformatie door te nemen alvorens de Leidraad te gebruiken.

2. Betekenis van de KRW voor vergunningverlening en handhaving

2.1 Status en reikwijdte van de Leidraad

De Kaderrichtlijn Water heeft gevolgen voor de vergunningverlening door waterbeheerders in Nederland. Dit document beperkt zich tot praktische overwegingen tot de vergunningverlening op grond van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren. Er is echter een groot aantal andere vergunningen geïdentificeerd waarbij bij de vergunningverlening en handhaving rekening gehouden zou moeten worden met de Kaderrichtlijn, zoals vergunningen op grond van de Wet Milieubeheer, de Wet op de waterhuishouding, de Ontgrondingenwet, de Grondwaterwet, de Wet beheer rijkswaterstaatswerken en de Wet verontreiniging zeewater en beschikkingen op grond van de Wet Bodembescherming. Het verdient aanbeveling nader onderzoek te doen naar de implicaties van de Kaderrichtlijn Water voor de vergunningverlening en handhaving in het kader van deze wetten, waarbij ook de (nieuwe) Waterwet wordt betrokken.

Dit document richt zich in eerste instantie op vergunningverlening en handhaving met betrekking tot directe lozingen in het oppervlaktewater. De Leidraad is daardoor van toepassing op directe lozingen van rwzi's en bedrijven. In bijlage 6 treft u aanwijzingen over hoe de gedachtegang uit dit document kan worden toegepast met betrekking tot indirecte lozingen. Deze Leidraad is niet van toepassing op andere bronnen van verontreiniging dan (in)directe lozingen, zoals atmosferische depositie en diffuse verontreiniging. Deze bronnen kunnen niet met behulp van Wvo-vergunningverlening en handhaving aangepakt worden, maar leveren wel een belangrijke bijdrage aan de verontreiniging van het oppervlaktewater. In de stroomgebiedbeheersplannen eind 2009 zal duidelijk worden welke rol de vergunningverlening en handhaving in het totale pakket aan maatregelen en instrumenten zullen krijgen, gegeven de belangrijkste bronnen van verontreinigde stoffen en de afwegingen die op stroomgebiedniveau worden gemaakt.

Deze Leidraad is bedoeld om de Kaderrichtlijn Water te verduidelijken en te vertalen naar de praktijk van Wvo-vergunningverleners en handhavers. De Leidraad vervangt de Kaderrichtlijn Water en de relevante Nederlandse wetgeving echter niet. Mocht in de rechtspraak een andere interpretatie van de Kaderrichtlijn Water en de Nederlandse wetgeving worden gegeven dan in dit document, dan prevaleert deze eerste. Gebruikers van dit document wordt aanbevolen naast de Leidraad steeds ook de tekst van de Kaderrichtlijn Water en de relevante Nederlandse wetgeving te gebruiken.

2.2 Kaderrichtlijn Water – waarom zou ik?

Hoewel er op het gebied van de KRW nog veel ontwikkelingen worden verwacht, zowel op Europees als op nationaal niveau, is er een aantal redenen waarom bij vergunningverlening en handhaving nu al rekening gehouden moet worden met de verplichtingen die de KRW oplegt.

2.2.1 KRW legt resultaatsverplichting op

De KRW behelst een resultaatsverplichting voor de lidstaten, dit in tegenstelling tot veel eerdere richtlijnen met betrekking tot waterkwaliteit, die alleen een inspanningsverplichting bevatten. Dit betekent dat het niet langer voldoende is dat Nederland zijn best doet om een bepaald doel te bereiken; Nederland zal worden afgerekend op het daadwerkelijke al of niet bereiken van de gestelde doelen. Nu Nederland kan worden afgerekend op de resultaten van het waterkwaliteitsbeleid en daarmee ook van het emissiebeheer, ligt het voor de hand dat in de uitvoering scherper op het behalen van de doelen gestuurd zal worden.

2.2.2 Principe van geen achteruitgang

De KRW legt aan de lidstaten de verplichting op om de toestand van waterlichamen niet verder te laten verslechteren: het principe van 'geen achteruitgang'. Deze is voor Nederland omgezet middels artikel 5.2b van de Wet Milieubeheer, dat luidt als volgt: "De kwaliteit van oppervlaktewateren en grondwatervoorkomens waarvoor milieukwaliteitseisen gelden, mag niet verslechteren, behoudens voor zover [...] bij een maatregel als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid [zijnde een algemene maatregel van bestuur], is bepaald dat een achteruitgang is toegelaten." Deze laatste uitzondering betreft de situatie waarin voor een specifiek waterlichaam minder strenge milieudoelstellingen worden opgesteld, of waarin de achteruitgang het gevolg is van veranderingen in de fysische kenmerken van het waterlichaam.

Let wel: de verplichting op grond van de KRW om achteruitgang te voorkomen ziet op de **toestand** van het waterlichaam in kwestie. Nederland interpreteert art. 5.2b van de Wet milieubeheer overeenkomstig de tekst van de Kaderrichtlijn. Achteruitgang binnen een toestandsklasse is op grond van de KRW in principe geoorloofd.³

Met het principe van geen achteruitgang zoals in het voorgaande omschreven moet om een aantal redenen nu al rekening worden gehouden bij de vergunningverlening. Hierbij speelt in het Europese recht de zogenaamde gemeenschapstrouw een rol. De diverse organen van de lidstaten moeten reeds voor het tijdstip van implementatie van een vastgestelde richtlijn waar nodig bij hun besluiten rekening houden met het doel van de richtlijn. Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar bijlage 1, paragraaf 1.3.3. Bovendien komt het steeds vaker voor dat milieuorganisaties in bezwaar of beroepsprocedures een beroep doen op het principe van geen achteruitgang, en is het dus zaak dat het bevoegd gezag hier adequaat mee weet om te gaan.

---

³ De Wet Milieubeheer gebruikt nu nog het woord 'kwaliteit' van het oppervlaktewater. Het kabinet heeft echter het voornemen dit middels een technische wetswijziging te veranderen in het woord 'toestand' van het oppervlaktewater. In de tussentijd dient de Wet Milieubeheer op dit punt richtlijnconform geïnterpreteerd te worden.

2.2.3 Bestaande verplichtingen op grond van Europese regelgeving

De Kaderrichtlijn Water versterkt de noodzaak om te voldoen aan de bestaande verplichtingen op grond van Europese regelgeving. De Kaderrichtlijn verplicht de lidstaten immers nogmaals de op grond van die regelgeving vereiste maatregelen te nemen. Bovendien heeft de Nederlandse regering het voldoen aan bestaande Europese verplichtingen als een van de speerpunten gekozen voor de uitvoeringsstrategie voor de Kaderrichtlijn. Voor vergunningverlening en handhaving op grond van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren zijn vooral de IPPC-richtlijn, de richtlijn stedelijk afvalwater en de richtlijn gevaarlijke stoffen (richtlijn 76/464) met de bijbehorende dochterrichtlijnen relevant. Richtlijn 76/464 is inmiddels vervangen door de consolidatierichtlijn 2006/11. De richtlijn is daarbij inhoudelijk niet veranderd.

Bij het aanpassen van vergunningen aan de IPPC-richtlijn moeten op grond van artikel 22 lid 6 van de Kaderrichtlijn Water de prioritare (gevaarlijke) stoffen uit de Kaderrichtlijn in ieder geval worden meegenomen. Bijlage III van de IPPC-richtlijn bevat een indicatieve lijst van stoffen die in aanmerking moeten worden genomen bij het verlenen van een vergunning. Artikel 22 lid 6 van de Kaderrichtlijn Water bepaalt dat de prioritare (gevaarlijke) stoffen, die nog niet op deze indicatieve lijst stonden, hieraan worden toegevoegd. Op grond van artikel 9 van de IPPC-richtlijn moet een vergunning emissiegrenswaarden bevatten voor al deze stoffen, indien deze in significante hoeveelheden uit de IPPC-installatie kunnen vrijkomen. Ook moet waar mogelijk worden getoetst aan de voor deze stoffen geldende waterkwaliteitsnormen. Hierbij moet bovendien de gecombineerde aanpak, zoals deze is verankerd in de immissietoets, worden toegepast. Voor verdere uitleg over de samenhang tussen de Kaderrichtlijn Water, de IPPC-richtlijn en de richtlijn gevaarlijke stoffen zie bijlage 1 paragraaf 1.4.3 en 1.4.4.

2.2.4 Prioritaire (gevaarlijke) stoffen

Nederland moet milieukwaliteitsdoelstellingen en emissiebeheersmaatregelen opstellen voor de 33 stoffen op de prioritare stoffenlijst indien niet voor 22 december 2006 overeenstemming is bereikt over maatregelen op Europees niveau.⁴ Voor prioritare stoffen geldt een reductiedoelstelling. Prioritaire gevaarlijke stoffen moeten op termijn worden uitgefaseerd. Voor (vrijwel) al deze stoffen bestaan al kwaliteitsnormen, op basis waarvan mogelijk aanvullende maatregelen vereist kunnen worden. De belangrijkste vragen hierbij zijn hoe groot de reductie van emissies van prioritare stoffen precies moet zijn, binnen welke termijn prioritare gevaarlijke stoffen moeten worden uitgefaseerd en wat de haalbaarheid hiervan is. De Europese Commissie heeft inmiddels een voorstel gedaan voor een Dochterrichtlijn Prioritaire Stoffen, die de reductiedoelstellingen vast zal leggen. Deze richtlijn is echter nog niet vastgesteld. De verwachting is dat de vaststellingsprocedure nog minimaal anderhalf jaar in beslag zal nemen. Tot die tijd hoeven in de lidstaten nog geen extra reductiemaatregelen boven op het bestaande beleid te worden genomen. Nederland wacht dan ook de ontwikkelingen in Brussel af en neemt voorlopig geen aanvullende maatregelen.

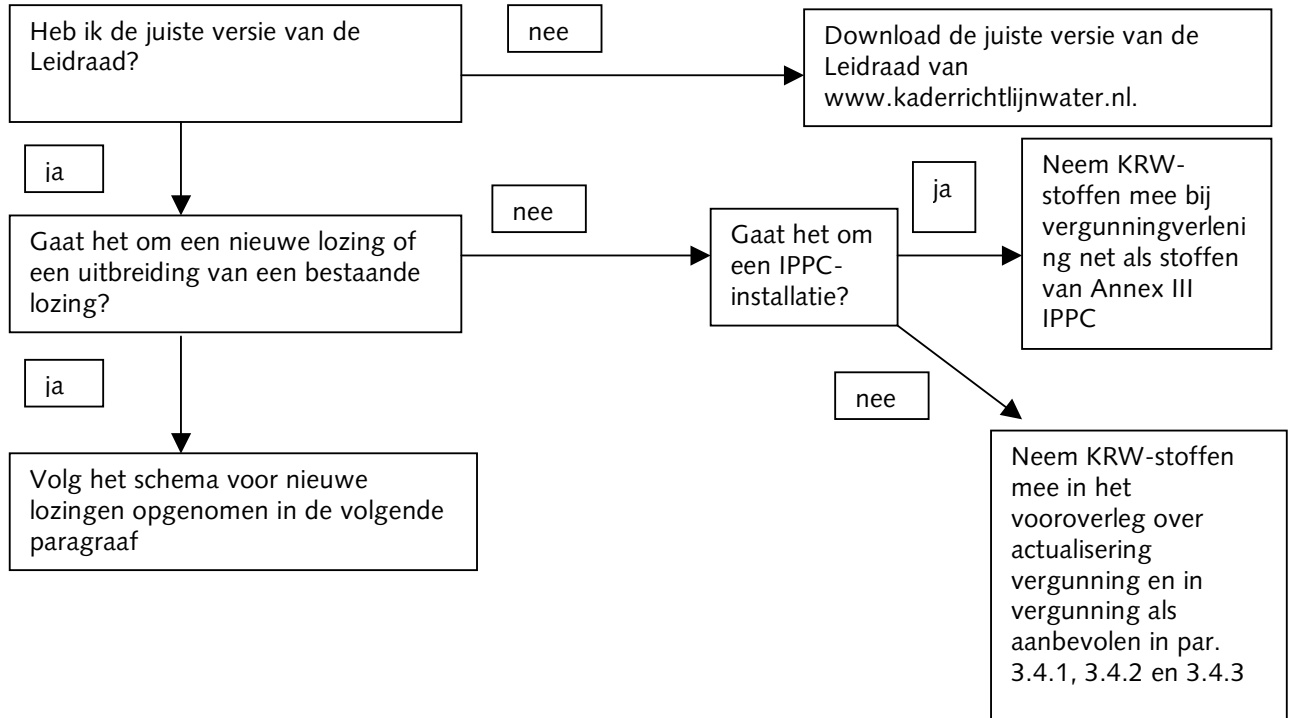
⁴ Voor de prioritare stoffenlijst zie Beschikking 2455/2001/EG van de Raad en het Europese Parlement van 20 november 2001 tot vaststelling van de lijst van prioritare stoffen op het gebied van het waterbeleid en tot wijziging van Richtlijn 2000/60, OJ 2001 L 331/1, zie bijlage 5.

Dat er voorlopig geen extra reductiemaatregelen ten aanzien van prioritair (gevaarlijke) stoffen worden genomen, betekent echter niet dat er helemaal niets gedaan kan worden. Het feit dat in de toekomst in ieder geval maatregelen moeten worden genomen ten aanzien van deze stoffen, brengt met zich mee dat afdoende kennis nodig is over emissies van deze stoffen om maatregelen te kunnen nemen. Vanuit dit oogpunt is het nodig te weten wat de bronnen van deze stoffen kunnen zijn voordat de emissies aangepakt zouden kunnen worden.

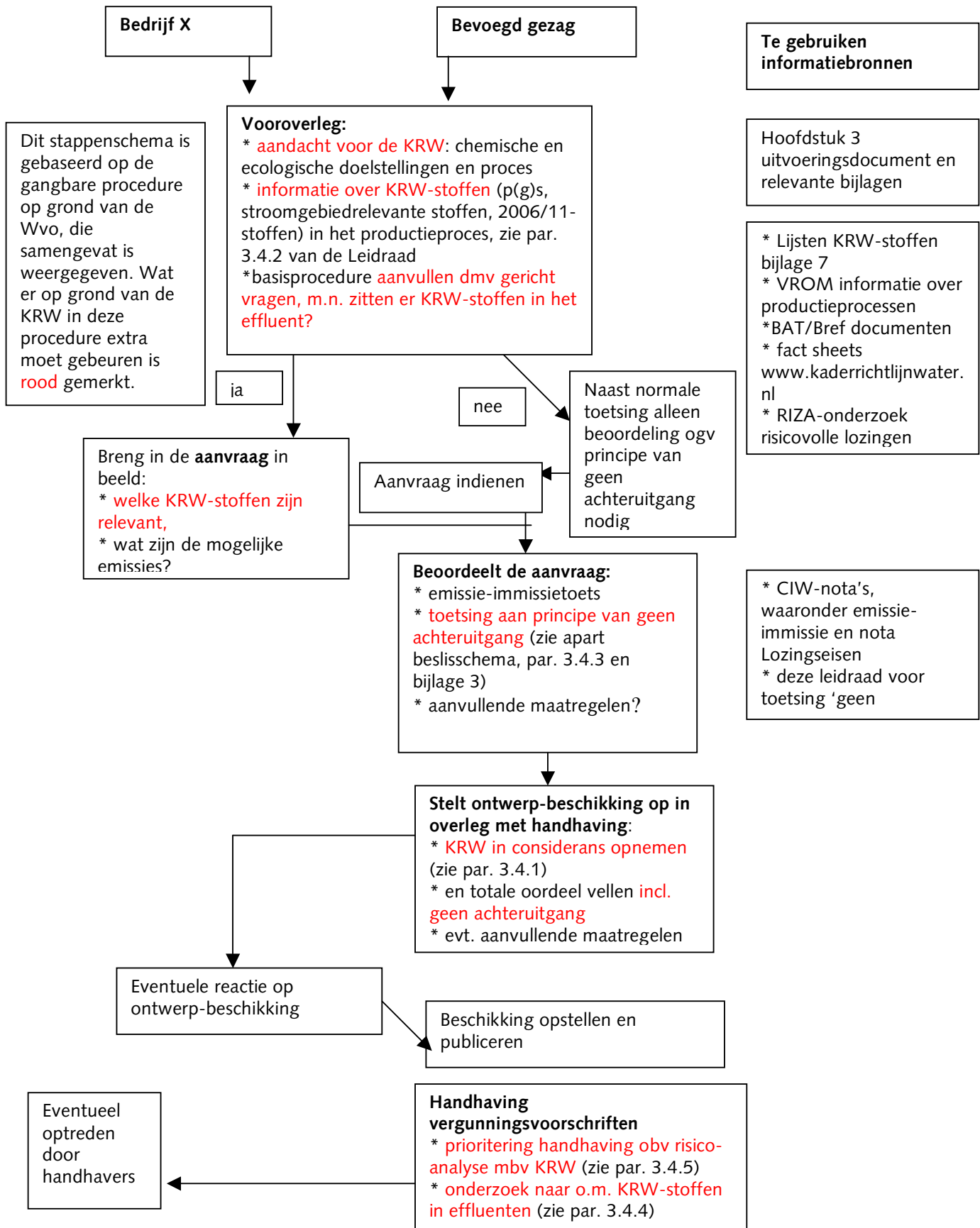
|

3 KRW – wat moet ik ermee?

3.1 Checklist vergunningverlening

3.2 Schematische gang van zaken KRW, vergunningverlening en handhaving bij nieuwe vergunningaanvragen/uitbreidingen bestaande vergunningen

3.4 Uitwerking acties beslisschema's voor vergunningverlening en handhaving

Hiernavolgend worden de concrete acties uitgewerkt die van belang zijn voor de vergunningverlening en handhaving. In de tekstgedeelten aangeduid met pijltjes wordt de conclusie vermeld. Het betreft de volgende onderwerpen:

- *KRW in de considerans van vergunningen*
- *KRW aan de orde in vooroverleg*
- *Omgang met KRW-stoffen: prioritaire (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen*
- *Uitwerking principe van geen achteruitgang*
- *Effluentmonitoring door de waterbeheerder*
- *Rol van de handhaving*

De aanbevelingen over het opnemen van de KRW in de considerans van vergunningen, de KRW aan de orde in het vooroverleg en de omgang met prioritaire (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen dienen **zowel bij de actualisatie van Wvo-vergunningen als bij het vergunnen van nieuwe aanvragen of uitbreidingen** van een Wvo-vergunning. De aanbevelingen over de toetsing aan het principe van geen achteruitgang gelden **alleen voor de beoordeling van nieuwe aanvragen of uitbreidingen van reeds verleende vergunningen**.

3.4.1 Algemene omgang met de KRW: uitwerking considerans

⇒ **Actie:**

In de considerans wordt een tekst opgenomen over de KRW (zie bijlage 4 voor de considerans tekst in de vergunning), voor zover deze relevant is voor de vergunning in kwestie. Geldt in principe voor alle Wvo-vergunningen, ongeacht of er KRW-stoffen geloosd worden. Geldt voor zowel actualisatie als verlenen van een nieuwe vergunning.

De KRW dient in de vergunning een plek te krijgen, om te laten zien dat bij de beoordeling en afweging rekening is gehouden met de KRW. Daarmee wordt het bedrijfsleven ook meegenomen in de gedachtegang van de KRW en voorbereid op eventueel te nemen maatregelen in de toekomst. In bijlage 4 is een voorbeeldtekst opgenomen. Deze tekst kan worden overgenomen in de considerans voor zover deze relevant is voor de vergunning in kwestie. De methodiek van de vergunningverlening verandert naar verwachting verder nauwelijks. Het vooroverleg met bedrijven, eventueel onderzoek naar stoffen, rapportage in BMP's en procedures, evenals de reikwijdte van de huidige jurisprudentie, zullen in stand blijven. In het BMP-4 is door het bedrijfsleven reeds aangegeven dat de KRW-doelstellingen dienen te worden meegenomen in het Milieuplan. Reeds ingezette trajecten, zoals in het kader van de richtlijn 76/464 (nu: 2006/11) en de IPPC-richtlijn, dienen te worden voortgezet. De IPPC-richtlijn en de KRW kennen een kruisverwijzing. Dat betekent dat vanuit EU-kader wordt verwacht dat beide richtlijnen, voor de bedrijven die het aangaat, in samenhang worden toegepast. Zie voor meer uitleg hierover bijlage 1, paragraaf 1.4.3.

3.4.2 KRW aan de orde in het vooroverleg

⇒ **Actie:**

In het vooroverleg zal het bevoegd gezag het bedrijfsleven informeren over de KRW en de te verwachten ontwikkelingen. Tevens zal in dit vooroverleg geïnventariseerd worden of prioritair (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen gebruikt worden of mogelijk naar water geëmitteerd worden bij de activiteiten van het bedrijf. Hierbij wordt in principe gebruik gemaakt van reeds bestaande informatiebronnen en gegevens over productieprocessen, waar nodig aangevuld met gerichte verzoeken om informatie, mede gebaseerd op de uitkomsten van het RIZA-onderzoek naar risicovolle lozingen.⁵ Deze aanbeveling geldt zowel voor de actualisatie van vergunningen als het verlenen van nieuwe vergunningen.

Het is goed, gezien de aparte doelstellingen voor de prioritair gevaarlijke stoffen en het erkende belang van emissies van stroomgebiedrelevante stoffen voor de waterkwaliteit, om specifiek na te gaan of deze stoffen in het productieproces een rol kunnen spelen en naar water geëmitteerd kunnen worden. Deze vraag dient te worden meegenomen in het traject van het vooroverleg van de vergunningaanvraag. Het blijft de verantwoordelijkheid van de vergunningaanvrager om voldoende informatie te leveren in de aanvraag over het afvalwater dat hij wil lozen.

Het bevoegde gezag vraagt in de procedure voorafgaand aan de vergunningaanvraag informatie over de aard en omvang van de lozingen van de prioritair (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen. Dit gebeurt op de gebruikelijke wijze, op basis van de bevoegdheden op grond van de Wvvo. Hierbij moeten **gerichte vragen** worden gesteld: het is niet de bedoeling bij elke aanvraag automatisch informatie in te winnen over alle prioritair (gevaarlijke) en stroomgebiedrelevante stoffen. Hierbij kan het bevoegd gezag putten uit de uitkomsten van het RIZA-onderzoek naar het voorkomen van KRW-stoffen in effluenten van een aantal soorten lozers.⁶

3.4.3 Omgang met KRW-relevante stoffen

⇒ **Actie:**

*Indien emissies van de prioritair (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen plaatsvinden, dan wordt het bedrijfsleven gevraagd om relevante informatie over de aard en omvang van de emissies aan te leveren. Deze informatie dient uiteraard te voldoen aan de daarvoor geldende eisen op basis van staand beleid. Voor zover de in het kader van ABM noodzakelijke informatie niet alle emissies van deze stoffen dekt, dient deze te worden aangevuld met gegevens over deze emissies door het bedrijf, in antwoord op gerichte vragen door de vergunningverlener. In individuele vergunningen wordt vooralsnog **niet** voorgesorteerd op extra emissiereducties van de prioritair (gevaarlijke) stoffen boven op het bestaande beleid, tenzij het bedrijf in kwestie hier op vrijwillige basis toe bereid is. Eventuele extra reductiemaatregelen kunnen pas worden genomen nadat de bestuurlijke besluitvorming voor het totale pakket aan maatregelen op stroomgebiedniveau eind 2009 heeft plaatsgevonden. Deze aanbeveling geldt zowel voor actualisatie van vergunningen als het verlenen van nieuwe vergunningen.*

---

⁵ Risicovolle lozingen op de Maas, RWS RIZA rapport 2006.014, Verkeer & Waterstaat 1 juni 2006 en de daaruit voortvloeiende analyses per gebiedirectie.

⁶ Risicovolle lozingen op de Maas, RWS RIZA rapport 2006.014, Verkeer & Waterstaat 1 juni 2006 en de daaruit voortvloeiende analyses per gebiedirectie.

In de KRW zijn duidelijke doelstellingen geformuleerd voor de prioritaire (gevaarlijke) stoffen, namelijk het terugdringen respectievelijk uitfaseren van de emissies. Momenteel wordt bovendien gewerkt aan een Dochterrichtlijn prioritaire stoffen, waarin Europese milieukwaliteitsnormen voor deze stoffen worden vastgelegd. Het is echter niet de bedoeling om nu al in de vergunning voor te sorteren op emissiereducties van deze stoffen boven op het bestaande beleid, tenzij het bedrijf in kwestie zich bereid toont dit op vrijwillige basis te doen. De afwegingen of emissiereducties dan wel uitfasering voor deze stoffen technisch en financieel-economisch haalbaar zijn, volgens welk tijdschema dit dient te verlopen en hoe dit doel bereikt dient te worden, dienen op nationaal of internationaal niveau te worden voorbereid en krijgen een plek in het eerste stroomgebiedbeheersplan eind 2009. Dan dient ook duidelijk te worden welke instrumenten ingezet zullen worden om de reductiedoelstellingen te behalen, en welke bijdrage het instrument van de individuele vergunningverlening zal gaan leveren.

Voor richtlijn 76/464 (nu: 2006/11) is een aparte overgangsregeling opgenomen in de Kaderrichtlijn Water. Deze houdt in dat de lijst met prioritaire (gevaarlijke) stoffen op basis van de Kaderrichtlijn de stoffenlijsten van richtlijn 76/464 vervangt met ingang van 20 november 2001 (de datum waarop de prioritaire (gevaarlijke) stoffenlijst van kracht is geworden). De dochterrichtlijnen van richtlijn 76/464, waarin specifieke emissienormen worden vastgesteld voor 18 stoffen van lijst I, moesten voor 2002 weliswaar opnieuw bezien worden, maar blijven vooralsnog gewoon gelden tot 2013. Dit laatste geldt ook voor de rest van de maatregelen die op basis van richtlijn 76/464 zijn genomen, inclusief het bestaande emissieproductieprogramma voor lijst II stoffen.

Dit betekent dat weliswaar op Europees niveau de stoffenlijsten van richtlijn 76/464 zijn vervallen, maar dat het Nederlandse emissiebeleid, dat mede op deze lijsten is gebaseerd, vooralsnog ongewijzigd blijft, zolang althans in het kader van het stroomgebiedbeheersplan met ingang van 2009 niet anders wordt beslist. Alle stoffen die mogelijk geloosd worden, inclusief prioritaire en prioritaire gevaarlijke stoffen, worden wat de waterbezwaarlijkheid ervan betreft vooralsnog gewoon met behulp van de ABM (Algemene BeoordelingsMethodiek stoffen) beoordeeld. De ABM is niet aangepast aan voornoemde wijzigingen als gevolg van het van kracht worden van de KRW. De mogelijkheid bestaat dat dit in de toekomst wel gaat gebeuren.

3.4.4 Geen achteruitgang

⇒ **Actie:**

Nieuwe emissies en uitbreidingen van bestaande emissies dienen getoetst te worden aan het principe van geen achteruitgang van de KRW. De huidige toetsingsmethodiek uit de Vierde Nota Waterhuishouding, waarbij een individuele emissie al getoetst wordt op significantie voor de immissie in het ontvangende water, wordt daarom aangevuld met een KRW-toetsing, waarbij wordt nagegaan of de toestand van het betreffende waterlichaam achteruit gaat. In paragraaf 3.2 is een beslisschema opgenomen voor de toetsing aan het principe van geen achteruitgang.

Principe van geen achteruitgang en stand still beginsel uit NW4

Het principe van geen achteruitgang is een van de grondbeginselen van de Kaderrichtlijn Water. Een toetsing aan dit principe wordt toegevoegd aan de bestaande emissie-immissietoets, zoals verwoord in de 3^e en 4^e Nota's Waterhuishouding en zoals in de vergunningprocedures wordt gehanteerd. De emissie-immissietoets bevat al een toetsing aan het stand still beginsel uit NW4, dat op het eerste gezicht nogal lijkt op het principe van geen achteruitgang.

Er zijn echter kenmerkende verschillen tussen het stand still principe uit NW4 en het principe van geen achteruitgang. Toetsing aan het stand still principe uit NW4 vindt plaats voorbij een gekozen mengzone, terwijl toetsing aan het principe van geen achteruitgang op waterlichaamniveau plaatsvindt. Ten tweede behelst dit stand still principe een inspanningsverplichting, terwijl het principe van geen achteruitgang een (vooralsnog globale) resultaatsverplichting oplevert. Ten derde geschiedt toetsing aan het principe van geen achteruitgang op basis van toestandsklassen, waarbij de grenzen tussen de toestandsklassen in principe niet neerwaarts overschreden mogen worden, terwijl bij het stand still principe uit NW4 bekeken wordt of de concentraties van alle afzonderlijke verontreinigende stoffen in het ontvangende oppervlaktewater significant (dus meer dan 10%) toenemen, zonder met toestandsklassen te werken. Ten vierde wordt bij de toetsing aan dit stand still principe onderscheid gemaakt tussen stoffen van lijst I van richtlijn 76/464 (nu: 2006/11) en andere stoffen.⁷ Bij de toetsing aan het principe van geen achteruitgang ligt dit anders: daar wordt behalve de chemische ook de ecologische toestand van het betreffende waterlichaam beoordeeld op basis van maatlatten. Vanwege deze verschillen wordt voorgesteld **naast de immissietoets** een aanvullende toets aan het principe van geen achteruitgang uit te voeren. Omdat de exacte begrenzing van de waterlichamen pas eind 2009 vaststaat en de monitoring volgens de systematiek van de KRW nog op gang moet komen, staat de uitgangssituatie per waterlichaam nog niet vast en moet deze aanvullende toets vooralsnog enigszins globaal van aard zijn.

Principe van geen achteruitgang en emissie-immissietoets

De toetsing aan het principe van geen achteruitgang vindt volgens het voorgestelde beslisschema bewust plaats **nadat** de gebruikelijke toetsing met behulp van de emissie-immissietoets succesvol is doorlopen. Gezien het feit dat bij de emissie-immissietoets rekening wordt gehouden met het stand still beginsel uit NW4, leidt dit tot een zekere mate van overlap. Deze overlap dient echter voorlopig voor lief te worden genomen. Gelet op het feit dat de toetsing aan het principe van geen achteruitgang en de immissietoets qua aanpak van elkaar verschillen, en een aantal aspecten met betrekking tot het principe van geen achteruitgang nog nader geconcretiseerd en ingevuld moet worden, dienen deze instrumenten voorlopig naast elkaar te blijven bestaan. Op termijn zal de huidige emissie-immissietoets opnieuw tegen het licht moeten worden gehouden, zodat deze beter wordt afgestemd op de KRW.

Elke nieuwe lozing of uitbreiding van een lozing dient in beginsel aan het principe van geen achteruitgang te worden getoetst. In paragraaf 3.2 wordt hiervoor een beslisschema gegeven. De juridische grondslag voor deze toetsing ligt in het principe van gemeenschapstrouw, in combinatie met artikel 5.2b van de Wet Milieubeheer (zie bijlage 1, paragraaf 1.3.3 voor een nadere toelichting). Het beslisschema in paragraaf 3.2 is een stappenschema voor de toetsing aan het principe van geen achteruitgang. De groene vakjes in het schema vertegenwoordigen die gevallen waarin de nieuwe emissie in principe is toegestaan. De oranje vakjes betekenen dat het risico bestaat dat het toestaan van de emissie strijdig is met het principe van geen achteruitgang. In deze gevallen moet een extra afweging moet worden gemaakt, die er onder omstandigheden eventueel toe kan leiden dat de aanvraag wordt afgewezen wegens strijdigheid met het principe van geen achteruitgang. In bijlage 3 treft u een nadere toelichting over hoe het beslisschema dient te worden gebruikt. **NB lees eerst de toelichting alvorens het beslisschema te gebruiken!**

3.4.5 Effluentmonitoring door de waterbeheerder

⇒ Actie

---

⁷ Zie CIW-nota Emissie-immissie, p. 53.

Aanbevolen wordt om indien effluentmonitoring wordt verricht door de waterbeheerder de prioritair (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen mee te nemen, voor zover deze nog niet gemonitord worden.

De effluentmonitoring door de waterbeheerders, zoals deze onder meer door handhavers wordt verricht, is vooralsnog niet specifiek gericht op prioritair (gevaarlijke) stoffen of stroomgebiedrelevante stoffen, dit terwijl met betrekking tot een aantal van deze stoffen nog weinig kennis beschikbaar is over de aanwezigheid daarvan in effluenten. Het verdient dan ook aanbeveling de prioritair (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen mee te nemen bij de effluentmonitoring indien deze momenteel nog niet gemeten worden, maar wel voor het betreffende bedrijf relevant zijn. Hierbij moet in principe gericht worden gemeten. Hierbij kan het bevoegd gezag putten uit de uitkomsten van het RIZA-onderzoek naar het voorkomen van KRW-stoffen in effluenten van een aantal soorten lozers.⁸

3.4.6 Rol van de handhaving / toezicht

Momenteel is de rol van de handhaving op het gebied van de KRW relatief beperkt, omdat de KRW tot nu toe nauwelijks in vergunningen is opgenomen. Echter, naar mate de KRW in meer vergunningen toegepast wordt, zullen handhavers meer met dit onderwerp te maken krijgen. Bovendien zouden handhavers de KRW op een aantal manieren kunnen toepassen bij hun eigen werkzaamheden, onafhankelijk van de toepassing van de KRW in de vergunningverlening. Ten eerste monitoren veel afdelingen handhaving van het bevoegd gezag de effluenten van een aantal lozers. Zoals in het voorgaande is gesteld, kunnen prioritair (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen worden meegenomen bij de effluentmonitoring. Een tweede wijze waarop de Kaderrichtlijn Water door de handhaving zou kunnen worden toegepast is door de prioriteringssystematiek aan te passen. Het is voor de meeste afdelingen handhaving onmogelijk om bij alle lozers intensief toezicht te houden. Daarom hanteren handhavers en toezichthouders prioriteringssystemen, op basis waarvan wordt bepaald bij welke bedrijven toezichtbezoeken zullen worden gehouden en hoe vaak dit dient te gebeuren. Rijkswaterstaat benut hiervoor het model RIANTH.

Vooralsnog is de prioritering vooral afgestemd op de stoffen van lijst I en II van richtlijn 76/464 (nu: richtlijn 2006/11), en niet op de prioritair (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen. Omdat door de Kaderrichtlijn Water de lijst van prioritair (gevaarlijke) stoffen in de plaats komt van de stoffenlijsten van richtlijn 76/464, en deze lijsten niet geheel overlappen, verdient het aanbeveling te bezien of de prioriteringssystematiek dienovereenkomstig aangepast dient te worden. Hierbij dienen ook de stroomgebiedrelevante stoffen te worden meegenomen. Dit zou uiteindelijk kunnen betekenen dat bedrijven die (veel) prioritair (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen emitteren, hoog eindigen bij de prioritering.

3.5 Communicatie

---

⁸ Risicovolle lozingen op de Maas, RWS RIZA rapport 2006.014, Verkeer & Waterstaat 1 juni 2006 en de daaruit voortvloeiende analyses per regiodirectie. **AANVULLEN**

⇒ **Actie**

Vergunningverleners en handhavers dienen regelmatig te worden geïnformeerd over de ontwikkelingen op het gebied van de KRW, zodat zij op de hoogte blijven van de stand van zaken en adequaat vragen kunnen beantwoorden. Zij dienen hiervoor door hun naaste beleidscollega's geïnformeerd te worden.

Vergunningverleners en handhavers zijn niet altijd goed op de hoogte van de stand van zaken voor de KRW en kunnen hierdoor de noodzaak en reikwijdte van het incorporeren van de KRW in hun werkzaamheden onvoldoende inschatten. Zij dienen daarom regelmatig te worden geïnformeerd over de ontwikkelingen op KRW-gebied door hun naaste beleidscollega's.

Naast deze leidraad, die enige relevante basisinformatie bevat over de KRW, toont de website www.kaderrichtlijnwater.nl de meest recente informatie over de implementatie en uitvoering van de Kaderrichtlijn Water in ons land. Verder wordt voorgesteld een aantal overleggremia meer te benutten voor algemene informatie-uitwisseling. De trajecten 'Professionalisering Emissiebeheer' van Rijkswaterstaat en het project 'digitalisering vergunningverlening' kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Een ander belangrijk communicatiekanaal blijkt de nieuwsbrief Emissies (uitgave Helpdesk Water) te zijn. Dit is een veel gelezen en gewaardeerd medium door vergunningverleners en handhavers.

3.6 Aanbevelingen voor verdere studie

De bevindingen uit het onderzoek dat ten grondslag ligt aan deze Leidraad leiden tot een aantal aanbevelingen voor verder onderzoek, met als hoofddoel het verzorgen van een KRW-proof instrumentarium voor Wvo-vergunningverlening en –handhaving en het op termijn leveren van een dergelijk instrumentarium ten behoeve van vergunningverlening en handhaving op basis van andere wetgeving. Aanbevolen wordt nader onderzoek naar het volgende:

- ❑ Centrale beantwoording en registratie vragen en antwoorden vergunningverleners en handhavers: het verdient aanbeveling om vragen van en antwoorden aan vergunningverleners en handhavers over de Kaderrichtlijn Water centraal te registreren. De Helpdesk Water zal hier een rol in vervullen.
- ❑ Nagaan behoefte vergunningverlening op grond van andere wetten aan vergelijkbare kaders: De Leidraad dekt alleen Wvo-vergunningverlening en handhaving. De KRW heeft echter ook gevolgen voor de vergunningverlening en handhaving uit hoofde van een serie andere wetten (Wm, Wbb, Ontgrondingenwet, Wbr etc.). Indien blijkt dat daar vanuit de praktijk behoefte aan bestaat, zullen vergelijkbare kaders kunnen worden ontwikkeld voor de vergunningverlening uit hoofde van deze andere wetten.
- ❑ Up to date houden van LBOW/CIW/CUWvo bedrijfstakstudies: Een van de uitkomsten van het onderzoek in het kader van de Leidraad is dat de bedrijfstakstudies niet geheel up to date zijn gelet op de vereisten van de KRW. Deze bedrijfstakstudies dekken nu bijvoorbeeld niet alle prioritaire (gevaarlijke) stoffen. Voor die bedrijfstakstudies waar vernieuwing als noodzakelijk wordt ervaren zullen deze aangepast. Op die manier wordt gewaarborgd dat aan alle bedrijven in een bedrijfstak dezelfde technische eisen worden gesteld, en is het niet mogelijk dat een innovatie bij de ene waterbeheerder wel en bij de andere niet opgepikt wordt.
- ❑ Emissie-immissietoets en ABM tegen het licht houden en zo nodig aanpassen aan de KRW: De huidige emissie-immissietoets is voor een deel dubbelop met de toetsing aan het principe van geen achteruitgang die deze Leidraad aanbeveelt. Het verdient aanbeveling om de emissieimmissietoets aan te passen aan de KRW, mede om deze doublure op te heffen. Zo is bijvoorbeeld de mogelijkheid van uitbreiding van een activiteit niet opgenomen, en wordt de toets niet op waterlichaamniveau uitgevoerd. Ditzelfde geldt voor de Algemene BeoordelingsMethodiek Stoffen (ABM). Ook deze is niet geheel aangepast aan de KRW. Gemonitord zal worden of aanpassing noodzakelijk wordt geacht.

- ❑ Onderzoek naar de gevolgen van de KRW voor de AMvB's op grond van de Wvo en de Wm, waarbij lozingen van afvalwater worden geregeld: Een groot deel van de lozingen wordt gedekt door AMvB's op grond van de Wvo of de Wm, waardoor de lozingen alleen gemeld hoeven te worden. Een Wvo-vergunning is in deze gevallen niet vereist. Wel is het in bepaalde gevallen mogelijk maatwerkvoorschriften op te leggen aan de melder of gebiedsgerichte normen vast te stellen. Gemonitord zal worden of aanpassing gewenst wordt.
- ❑ Waarborgen dat handhavers niet gaan achterlopen bij vergunningverleners: Hoe zorgen we dat de handhaving niet achterloopt bij de vergunningverlening? Een mogelijkheid hiervoor zou zijn te bezien of de prioriteringssystemen die nu worden benut aangepast zouden moeten worden. Rijkswaterstaat bijvoorbeeld prioriteert handhavingsacties door middel van het model RIANTH. In dit model worden nog niet alle prioritaire (gevaarlijke) stoffen meegenomen. In overleg met de Inspectie zal worden bezien of het wellicht wenselijk is om mede op mogelijke uitstoot/verliezen van prioritaire (gevaarlijke) stoffen te prioriteren.
- ❑ Specifiek onderzoek naar de emissies van rwzi's in samenhang met gebiedsgerichte toepasbaarheid TEB: De uitstoot van stoffen via rwzi's dragen op een specifieke manier bij aan de huidige waterkwaliteitsproblemen. Rwzi's stoten naast nutriënten mogelijk een verzameling aan prioritair (gevaarlijke) en stroomgebiedsrelevante stoffen uit. Deze problematiek verdient aanvullende aandacht. Hierbij zou moeten worden betrokken de vraag in hoeverre TEB (Totaal Effluent Beoordeling) gebiedsgericht benut kan worden voor de beoordeling van de emissies van rwzi's.

3.7 Evaluatie

Deze Leidraad is geschreven voor de huidige situatie, waarin nog geen stroomgebiedbeheersplannen zijn vastgesteld. De toekomstige stroomgebiedbeheersplannen zouden dit document overbodig kunnen maken. Het is in ieder geval zeer waarschijnlijk dat dit document na vaststelling van de stroomgebiedbeheersplannen gewijzigd dient te worden. Om deze reden bevelen wij aan om in 2009 na vaststelling van de stroomgebiedbeheersplannen te bezien of deze Leidraad herzien of ingetrokken moet worden. De Leidraad blijft in principe gelden tot deze herzien of ingetrokken wordt. Dit laat onverlet dat de Leidraad de status heeft van levend document, en daarom in de tussentijd indien nodig steeds zal worden aangepast aan nieuwe ontwikkelingen.

4 Literatuur

4.1 Artikelen

Havekes, H.J.M. [red.], *Europese Kaderrichtlijn Water – een artikelenreeks*, te downloaden van www.kaderrichtlijnwater.nl.

Rijswick, H.F.M.W. van, *De Europese Kaderrichtlijn Water, Milieu & Recht 2000*, nr. 11, p. 296-303

Rijswick, H.F.M.W. van, en Widdershoven, R.J.G.M., *Doorwerking van het EG-recht, in het bijzonder in het waterbeheer*, TMA 2005-2, p. 50-58

Diverse auteurs, *Kaderrichtlijn Water en vergunningverlening en handhaving*, RIZA Nieuwsbrief Emissies, november 2005.

4.2 Beleidsnota's / notities

CIW-Nota Emissie-immissie – prioritering van bronnen en de immissietoets, juni 2000, te downloaden van www.ciw.nl, onder het kopje Rapporten

CIW Handboek vergunningverlening, mei 1999, te downloaden van www.ciw.nl.

Pragmatische Implementatie Europese Kaderrichtlijn Water in Nederland – van beelden naar betekenis, 23 april 2004, te vinden op www.kaderrichtlijnwater.nl.

RWS RIZA, Risicovolle lozingen op de Maas, rapport 2006.014, juni 2006, te vinden op www.wateremissies.nl.

VROM & V&W. Regeling milieukwaliteitseisen gevaarlijke stoffen oppervlaktewateren, 22 december 2004

Spier, J. (Verkeer & Waterstaat, HDJZ), *Toepassing KRW op fysieke projecten*, februari 2006

Wagemaker, F. (Verkeer & Waterstaat, RWS SDG), *KRW, nieuwe bouwstenen voor een ander waterbeheer*, 2006.

BIJLAGE 1 KRW, beleid en wetgeving internationaal

1.1 Algemene doelstellingen

Op 22 december 2000 is de Kaderrichtlijn Water in werking getreden. De richtlijn beoogt het Europese waterbeleid transparanter en doeltreffender te maken. Dit gebeurt door een samenhangend wettelijk kader voor het waterbeheer te scheppen, waar een aantal andere Europese richtlijnen op watergebied in wordt ondergebracht.

De Kaderrichtlijn Water gaat ervan uit dat water een erfgoed is, dat moet worden beschermd en verdedigd. De richtlijn geeft het kader voor de bescherming van landoppervlaktewater, overgangswater, kustwater en grondwater. De nieuwe regelgeving moet leiden tot de volgende resultaten:

- Aquatische ecosystemen en gebieden die rechtstreeks afhankelijk zijn van deze ecosystemen wat betreft hun waterbehoeften, zoals wetlands, worden voor verdere achteruitgang beschermd;
- Het watermilieu wordt verbeterd, onder andere door een vermindering van emissies van prioritaire stoffen;
- Duurzaam gebruik van water wordt bevorderd op basis van bescherming van de beschikbare waterbronnen op de lange termijn;
- De verontreiniging van het grondwater wordt verminderd.

Deze doelstelling is erg ruim en omvat een groot deel van het waterbeheer zoals wij dat in Nederland kennen: de bescherming van de kwaliteit en kwantiteit van zowel oppervlaktewater als grondwater en een klein deel van het kustwater. Met name de bescherming van de kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater worden in de richtlijn nader uitgewerkt.

Stroomgebieden

De richtlijn gaat uit van waterbeheer per stroomgebied, oftewel een gebied vanwaar al het over de oppervlakte stromende water via een reeks van wateren door één riviermond of estuarium in zee stroomt. Er moet een integrale aanpak worden afgesproken voor het beheer van het gehele stroomgebied, inclusief het kustwater, ook als het gaat om waterlopen die meerdere lidstaten doorkruisen. De richtlijn bepaalt daarom dat de landen die tot hetzelfde stroomgebied behoren een gezamenlijk stroomgebiedbeheersplan op moeten stellen, met daarin maatregelen die ervoor zorgen dat de door de richtlijn gestelde doelen bereikt worden binnen de gestelde termijnen. Nederland maakt deel uit van vier internationale stroomgebieddistricten: Eems, Rijn, Maas en Schelde.

Publieke participatie

De Kaderrichtlijn Water wil ervoor zorgen dat alle belanghebbenden, met inbegrip van niet-gouvernementele organisaties en lokale gemeenschappen, actief deelnemen aan activiteiten op het gebied van het waterbeheer. In artikel 14 van de Kaderrichtlijn staat dat lidstaten de actieve participatie van alle betrokken partijen bij de uitvoering van de richtlijn moeten aanmoedigen, vooral bij de opstelling, de herziening en de aanpassing van de stroomgebiedbeheersplannen. Concreet betekent dit dat in ieder geval sprake moet zijn van participatie door belanghebbenden bij:

- de opstelling van een tijdschema en werkprogramma voor het maken van het stroomgebiedbeheersplan (in 2006);
- de publicatie van een overzicht van belangrijke waterbeheerskwesties (in 2007);
- het ter inzage leggen van het concept stroomgebiedbeheersplan (in 2008).

Naast de verplicht gestelde termijnen van inspraak vindt de Europese Commissie het in de geest van artikel 14 ook van belang dat belanghebbenden in een veel eerder stadium betrokken worden bij de voorbereidingen van implementatie van de Kaderrichtlijn. Publieke participatie is ook nodig om de diverse

Leidraad KRW, vergunningverlening en handhaving, versie nr. 1.1 van februari 2007

belangen in beeld te krijgen, om inzicht te krijgen in de haalbaarheid van doelstellingen en om draagvlak te krijgen voor de maatregelen die straks nodig zijn om doelstellingen te halen.

Zowel in de regio als op nationaal niveau is de publieke participatie momenteel vormgegeven en fungeren een groot aantal klankbordgroepen en overlegorganen.

Implementatie en uitvoering

De Europese Commissie ziet toe op de implementatie van de Kaderrichtlijn Water in de lidstaten. In de periode 2000-2005 heeft de nadruk op Europees niveau vooral gelegen op het schrijven van richtsnoeren of guidances voor de diverse onderwerpen. Op nationaal niveau is vooral gewerkt aan het uitvoeren van de verschillende KRW-verplichtingen en het implementeren van de Richtlijn in nationale wetgeving. De KRW is in juni 2005 in de nationale wetgeving geïmplementeerd.

De lidstaten en de internationale riviercommissies van Rijn, Maas, Schelde en Eems hebben de Europese Commissie in 2004 en 2005 rapporten toegestuurd met een voorlopige karakterisering van de stroomgebieddistricten (de zogenaamde 'artikel-5 rapportages'). De richtlijn verplicht lidstaten ook andere documenten aan de Europese Commissie toe te sturen, waaronder het stroomgebiedbeheersplan. Als een lidstaat niet aan zijn verplichtingen uit hoofde van de Kaderrichtlijn Water voldoet, kan de Europese Commissie een inbreukprocedure starten op grond van het EU-verdrag. Dit betekent dat de lidstaat door de Commissie aangemaand wordt om alsnog aan zijn verplichtingen te voldoen. Uiteindelijk kan de lidstaat door de Europese Commissie voor het Europese Hof van Justitie gedaagd kan worden, en veroordeeld worden wegens het niet nakomen van zijn verdragsverplichtingen.

1.2 Doelstellingen voor het oppervlaktewater

De Kaderrichtlijn stelt als doel het behalen van een 'goede toestand' van het oppervlaktewater. Deze doelstelling geldt per waterlichaam. Een waterlichaam is een min of meer samenhangende waterenheid die als zodanig voorlopig is gedefinieerd in het stroomgebiedbeheersplan. Tot de vaststelling van het eerste stroomgebiedbeheersplan in 2009 kan worden uitgegaan van de definitie van voorlopige waterlichamen uit de rapportages vanuit Nederland aan de Europese Commissie. Voor de toestand van waterlichamen gelden de volgende twee paramaters:

1. Chemische toestand: alle waterlichamen binnen het stroomgebied moeten uiteindelijk in een goede chemische toestand verkeren. Dit houdt in, dat de in het water voorkomende stoffen de geldende milieukwaliteitsnormen niet mogen overschrijden. Het gaat hierbij om die stoffen, waarvoor op grond van bestaande Europese regelgeving milieukwaliteitsnormen zijn vastgesteld of nog worden vastgesteld. Momenteel zijn dit alleen die stoffen die vallen onder de dochterrichtlijnen van richtlijn 76/464 (nu richtlijn 2006/11). In de toekomst komen daar nog de prioritaire (gevaarlijke) stoffen bij, die in de stoffenbijlage bij de Kaderrichtlijn genoemd worden,⁹ voor zover voor deze stoffen Europese kwaliteitsnormen opgesteld worden. Alle andere stoffen zijn alleen relevant voor de ecologische toestand.

---

⁹ Zie Beschikking 2455/2001/EG van de Raad en het Europese Parlement van 20 november 2001 tot vaststelling van de lijst van prioritaire stoffen op het gebied van het waterbeleid en tot wijziging van Richtlijn 2000/60, OJ 2001 L 331/1, zie bijlage 5.

2. Ecologische toestand: voor natuurlijke waterlichamen geldt dat zij uiteindelijk in een goede ecologische toestand moeten verkeren. De ecologische toestand van een waterlichaam wordt bepaald aan de hand van biologische parameters, zoals de toestand van de vissen, planten en algen, fysisch-chemische parameters, zoals zuurstofgehalte, zoutgehalte en voorkomen van nutriënten, en hydromorfologische parameters, zoals waterstroming, diepte en verbinding met grondwaterlichamen. De natuurlijke toestand van het desbetreffende soort waterlichaam geldt daarbij als referentie. Waterlichamen die onomkeerbare menselijke ingrepen hebben ondergaan of die door mensen aangelegd zijn, worden respectievelijk als sterk veranderd of kunstmatig aangemerkt. Voor deze waterlichamen geldt een goed ecologisch potentieel als doelstelling. Het goed ecologisch potentieel wordt uiteindelijk afgeleid van de goede ecologische toestand. Hierbij wordt rekening gehouden met de ecologische mogelijkheden die nog bestaan, gegeven de onomkeerbare ingrepen in het waterlichaam. Zo zal bijvoorbeeld niet op grond van de richtlijn geëist kunnen worden dat de dijken in ons land verwijderd zouden moeten worden, aangezien dan 1/3 deel van ons land onder water zou komen te staan. In Nederland hebben de meeste waterlichamen de status sterk veranderd of kunstmatig. De fysisch-chemische parameters voor de ecologische toestand stellen uniforme eisen aan de chemische waterkwaliteit. Op grond van het vereiste van een goede ecologische toestand / goed ecologisch potentieel kunnen daarnaast nadere gebiedsgerichte eisen worden gesteld. Dit kan leiden tot het opstellen van gebiedsgerichte kwaliteitsnormen voor bepaalde stoffen die relevant zijn voor de ecologische toestand van de waterlichamen in het desbetreffende gebied.

Het is mogelijk voor een specifiek waterlichaam minder strenge milieudoelstellingen vast te stellen dan de Kaderrichtlijn voorschrijft. Dit mag op grond van artikel 4 lid 5 van de KRW echter alleen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a. het water is door menselijke activiteiten zodanig is aangetast of de natuurlijke gesteldheid is zodanig dat het bereiken van de doelstellingen niet haalbaar of onevenredig kostbaar zou zijn;
- b. aan de ecologische en sociaal-economische behoeften die door de menselijke activiteiten worden gediend kan niet worden voldaan met andere, voor het milieu aanmerkelijk gunstigere middelen die geen onevenredig hoge kosten met zich meebrengen;
- c. de best mogelijke ecologische en chemische toestand die haalbaar is, gezien de redelijkerwijs niet te vermijden effecten vanwege de aard van de menselijke activiteiten of verontreiniging, moet wel worden behaald;
- d. er mag geen verdere achteruitgang optreden in de toestand van het waterlichaam;
- e. de vaststelling van minder strenge doelstellingen en de redenen daarvoor worden expliciet in het stroomgebiedbeheersplan vermeld, en die doelstellingen worden elke zes jaar getoetst.

Voor beschermde gebieden stelt artikel 4 lid 1 sub c van de Kaderrichtlijn Water dat voor 2015 aan alle voor deze gebieden geldende normen en doelstellingen moet worden voldaan. Als er strengere doelstellingen, normen of termijnen gelden uit hoofde van de communautaire regelgeving op grond waarvan deze gebieden zijn ingesteld, dan gelden deze strengere regels in plaats van de normen uit hoofde van de Kaderrichtlijn. Het gaat hier om gebieden die op grond van communautaire regelgeving worden beschermd, zoals gebieden aangewezen op grond van de Drinkwaterrichtlijnen, de Zwemwaterrichtlijn, de Nitraatrichtlijn, de Habitatrichtlijn etc.

Naast deze kwaliteitsdoelstellingen stelt de Kaderrichtlijn Water een aparte reductiedoelstelling ten aanzien van emissies van prioritair stoffen. In een aparte stoffenbijlage bij de richtlijn worden 33 stoffen aangemerkt als prioritair dan wel prioritair gevaarlijk.¹⁰ Emissies, lozingen en verliezen van prioritair gevaarlijke stoffen dienen stopgezet of uitgefaseerd te worden. Verontreiniging door prioritair stoffen moet geleidelijk worden verminderd, echter zonder dat er een verplichting tot uitfasering geldt. In het navolgende wordt nader ingegaan op de vraag hoe met deze reductiedoelstellingen moet worden omgegaan.

De goede ecologische toestand / het goed ecologisch potentieel dient uiterlijk in 2015 behaald te zijn voor alle waterlichamen. Het is echter mogelijk de doelstellingen te verlagen of te faseren tot maximaal 2027. Dit dient voldoende gemotiveerd te worden. Fasering of verlaging wordt naar verwachting alleen geaccepteerd als er een goede reden is voor het verzoek: het op tijd behalen van de vereiste verbeteringen is technisch niet haalbaar, onevenredig kostbaar, of niet mogelijk ten gevolge van de natuurlijke omstandigheden in het waterlichaam. De reductiedoelstellingen voor prioritair (gevaarlijke) stoffen dienen in principe uiterlijk in 2025 behaald te zijn. In paragraaf 4.3.2 wordt ingegaan op de vaststelling van doelstellingen voor specifieke stoffen.

1.3 Instrumenten met betrekking tot de kwaliteit van het oppervlaktewater

1.3.1 Het stroomgebiedbeheersplan

De richtlijn kent verschillende instrumenten om de doelstellingen te bereiken. In de eerste plaats zijn dat de stroomgebiedbeheersplannen, die elke zes jaar opnieuw moeten worden opgesteld. Hierin worden programma's van maatregelen opgenomen die aangeven welke maatregelen worden genomen om aan de Kaderrichtlijn en andere Europese regelgeving te voldoen. Het is de bedoeling dat voor grensoverschrijdende stroomgebiedsdistricten één plan wordt opgesteld. Waar dit niet lukt, moeten de lidstaten tenminste voor hun nationale deel van het internationale stroomgebiedsdistrict een stroomgebiedbeheersplan opstellen. In 2009 moeten de eerste stroomgebiedbeheersplannen af zijn. Deze plannen worden in Nederland opgebouwd uit die delen van bestaande plannen, zoals de Nota Waterhuishouding, het Beheersplan Rijkswateren en de beheersplannen van de waterschappen, die aan de Kaderrichtlijn worden gewijd.

Het maatregelenprogramma moet niet alleen gericht zijn op het behalen van de doelstellingen van de Kaderrichtlijn, maar dient ook de maatregelen te bevatten die vereist zijn op grond van een aantal andere Europese richtlijnen, zoals de Zwemwaterrichtlijn, de Drinkwaterrichtlijn, de Richtlijn behandeling stedelijk afvalwater, de Nitraatrichtlijn, de IPPC-richtlijn en de Vogel- en Habitatrichtlijn.

De Kaderrichtlijn Water gaat uit van een gecombineerde aanpak voor diffuse bronnen en puntbronnen, die geldt voor alle lozingen (en dus ook voor diffuse verontreiniging), bestaande uit:

- a. Aanpak bij de bron door toepassing van bestaande EG-verplichtingen ten aanzien van:
  - bij puntbronnen: op de best beschikbare techniek (BAT/BBT) gebaseerde emissiebeheersingsmaatregelen en het in acht nemen van toepasselijke emissiegrenswaarden;
  - bij diffuse bronnen: emissiebeheersingsmaatregelen met inbegrip van de beste milieupraktijken (BEP), zoals deze in verschillende bestaande richtlijnen zijn opgenomen (o.a. de IPPC-richtlijn, de Richtlijn stedelijk afvalwater en de Nitraatrichtlijn).
- b. Immissietoets: het treffen van aanvullende maatregelen als desondanks niet aan de geldende waterkwaliteitsnormen wordt voldaan.

Het maatregelenprogramma in het stroomgebiedbeheersplan dient een aantal verplichte maatregelen voor de aanpak van verontreiniging te bevatten. Lozingen vanuit een puntbron dienen ofwel verboden te worden, ofwel door een voorafgaande vergunning gereguleerd te worden, welke vervangen mag worden door algemene regels. Tegen verontreiniging door diffuse bronnen dienen maatregelen te worden genomen ter preventie of beheersing van de introductie van gevaarlijke stoffen. Hier wordt uitdrukkelijk een verband gelegd met het productenbeleid en de toelating van bepaalde schadelijke stoffen. Bovendien moeten maatregelen worden opgenomen die het niveau van de zuivering die voor de productie van drinkwater vereist is, verlagen. Als met deze verplichte maatregelen de doelstellingen van de richtlijn niet gehaald kunnen worden, moeten aanvullende maatregelen worden genomen. Een niet limitatieve lijst van mogelijke aanvullende maatregelen is als bijlage bij de richtlijn opgenomen, variërend van wetgeving tot voorlichting en van het aanleggen van ontziltinstallaties tot het sluiten van milieuconvenanten.

1.3.2 Normstelling en maatregelen voor categorieën stoffen

De Commissie dient voorstellen te doen voor maatregelen ter beheersing van emissies van prioritaire stoffen, op basis van de gecombineerde aanpak van puntbronnen en diffuse bronnen die de richtlijn voorschrijft. De maatregelen moeten zijn gericht op vermindering van de emissies van prioritaire stoffen en uitfasering van prioritaire gevaarlijke stoffen. Voor dit laatste moet een tijdschema worden opgesteld, dat tot 2025 mag lopen. Tevens moeten kwaliteitsnormen worden vastgesteld voor de concentratie van al deze stoffen in het oppervlaktewater.

Uiterlijk twee jaar nadat een stof op de lijst van prioritaire stoffen is geplaatst moet door de Commissie een voorstel zijn gedaan. Als op Europees niveau voor 22 december 2006 geen akkoord kan worden bereikt over door de Commissie voorgestelde maatregelen voor de lijst van prioritaire stoffen zoals die nu is vastgesteld, moeten de lidstaten zelf milieukwaliteitsnormen en emissiebeheersmaatregelen ten aanzien van deze stoffen vaststellen. De verwachting is voornamelijk dat een akkoord op Europees niveau niet op tijd bereikt zal worden. Wel heeft de Europese Commissie een voorstel ingediend voor een Dochterrichtlijn prioritaire stoffen, die milieukwaliteitsnormen voor de prioritaire stoffen bevat. Tot de richtlijn is vastgesteld, hoeven de lidstaten van de Commissie zelf nog geen nieuwe milieukwaliteitsnormen en emissiebeheersmaatregelen vast te stellen voor de prioritaire stoffen.

Naast de prioritaire stoffen, die voor de gehele Europese Unie probleemstoffen zijn, hebben de lidstaten van de stroomgebiedsdistricten van de Rijn, Maas, Schelde en Eems, in hun artikel-5 rapportages aparte lijsten van stroomgebiedrelevante stoffen gemaakt. Dit zijn stoffen die op stroomgebiedniveau een probleem vormen en die een grensoverschrijdende aanpak vergen.¹¹ Hierbij moet met name gedacht worden aan zware metalen, bestrijdingsmiddelen en polychloorbifenylen (PCB's). De lidstaten moeten milieukwaliteitsnormen en emissiebeheersmaatregelen opstellen voor deze stroomgebiedrelevante stoffen.

---

¹¹ Zie het overzicht van stroomgebiedrelevante stoffen in bijlage 5.2.

Voorts kan normstelling voor stoffen voortvloeien uit de ecologische doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water. Voor stoffen die invloed hebben op de ecologische toestand van het oppervlaktewater, zoals nutriënten, kunnen op grond van de door de lidstaten te formuleren ecologische doelstellingen gebiedsgerichte milieukwaliteitsnormen en emissiebeheersmaatregelen worden vastgesteld. De lidstaten zijn hiervoor zelf verantwoordelijk. De gebiedsgerichte normen gelden naast de milieukwaliteitsnormen die gelden in verband met de chemische toestand. Het is bovendien mogelijk om op grond van het vereiste van een goede ecologische toestand / goed ecologisch potentieel gebiedsgerichte normen op te stellen voor stoffen die eveneens bepalend zijn voor de chemische toestand. Op deze manier zou bijvoorbeeld voor een prioritair stof een strengere gebiedsgerichte norm opgesteld kunnen worden dan de norm waaraan de stof moet voldoen wil de chemische toestand van het waterlichaam goed zijn. De verwachting is dat dergelijke gebiedsgerichte normen neergelegd zullen worden in het stroomgebiedbeheersplan. Dit betekent dat niet eerder dan in 2009 gebiedsgerichte normen op grond van de Kaderrichtlijn Water zullen gaan gelden.

1.3.3 Geen achteruitgang

De Kaderrichtlijn Water kent het principe van geen achteruitgang. De Kaderrichtlijn Water verplicht de lidstaten om maatregelen te nemen om te voorkomen dat de toestand (chemisch en ecologisch) van het oppervlaktewater verslechtert. Omdat de Kaderrichtlijn de toestand beschrijft op het niveau van waterlichamen is dit het niveau waarop het principe van geen achteruitgang wordt toegepast.

Artikel 4 van de KRW vermeldt het voorkomen van achteruitgang in de toestand van waterlichamen als één van de milieudoelstellingen waarop de maatregelenprogramma's van de lidstaten moeten worden gericht. In de Wet milieubeheer is nu vastgelegd dat de toestand van oppervlaktewateren of grondwatervoorkomens waarvoor milieukwaliteitseisen van kracht zijn, niet mag verslechteren, tenzij zich een uitzonderingsgeval als geregeld in de KRW voordoet.¹² Het vereiste van voorkomen van achteruitgang is in de KRW dus deel van het kader voor de maatregelen die uiterlijk eind 2012 moeten worden getroffen. Er zijn daarnaast enige juridische voorzieningen die ook in de periode die voorafgaat aan dat tijdstip voorkomen dat de overheid allerlei besluiten zou kunnen nemen die tot gevolg hebben dat de waterkwaliteit achteruitgaat.

In de eerste plaats is er een overbruggingsvoorziening in de KRW. De richtlijnen die totnogtoe bescherming van oppervlaktewater en grondwater tegen verontreiniging door bepaalde gevaarlijke stoffen regelen¹³ worden door de KRW pas eind 2013 ingetrokken. De bestaande waterkwaliteitsdoelstellingen en maatregelen ter uitvoering van de bedoelde richtlijnen blijven dan ook voorshands van kracht.

---

¹² De Wet Milieubeheer gebruikt nu nog het woord 'kwaliteit' van het oppervlaktewater. Het kabinet heeft echter het voornemen dit middels een technische wetswijziging te veranderen in het woord 'toestand' van het oppervlaktewater. In de tussentijd dient de Wet Milieubeheer op dit punt richtlijnconform geïnterpreteerd te worden. **INVOEGEN VERWIJZING NAAR BRIEF AAN TK RE WIJZIGING WM OP DIT PUNT**

¹³ Richtlijn nr. 76/464/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 4 mei 1976 betreffende de verontreiniging veroorzaakt door bepaalde gevaarlijke stoffen die in het aquatisch milieu van de Gemeenschap worden geloosd (PbEG L 129) en richtlijn nr. 80/68/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 17 december 1979 betreffende de bescherming van het grondwater tegen verontreiniging veroorzaakt door de lozing van bepaalde gevaarlijke stoffen (PbEG L 129).

Daarnaast is in het Nederlandse recht de algemene zorgplicht voor het milieu¹⁴ van belang, die mede dient ter uitvoering van verplichtingen die Nederland in internationale kaders op zich heeft genomen. Het gaat daarbij om het preventiebeginsel, het voorzorgbeginsel en het standstillbeginsel, zoals dat ook in de Vierde Nota Waterhuishouding is vastgelegd.

In de derde plaats is van belang dat in het Europese recht de zogenaamde gemeenschapstrouw een rol speelt. De diverse organen van de lidstaten moeten reeds voor het tijdstip van implementatie van een vastgestelde richtlijn waar nodig bij hun besluiten rekening houden met het doel van de richtlijn. In het geval van de KRW ligt het voor de hand dat dit ook betrekking heeft op de periode tussen de uiterste implementatiedatum van de KRW (22 december 2003) en 22 december 2009. Dat betekent dat in die periode juridische kwetsbaarheid aan de orde kan zijn bij overheidsbesluiten die leiden tot achteruitgang van ecologische aspecten van de watertoestand.

De beoordeling of al dan niet sprake zal zijn van achteruitgang moet overigens bij besluitvorming in de periode tot eind 2009 noodzakelijkerwijze op een wat meer globale wijze plaatsvinden dan daarna. Dit houdt verband met de systematiek van de KRW. De beoordeling van de watertoestand vindt plaats per oppervlaktewaterlichaam of grondwaterlichaam; hierbij zijn uiteraard de ligging en omvang van de waterlichamen van wezenlijk belang. De definitieve aanwijzing en begrenzing van de waterlichamen wordt, zoals eerder vermeld, in 2009 vastgesteld. Ook moet de meet- en beoordelingssystematiek nog worden uitgewerkt. De hierop betrekking hebbende voorschriften van de KRW bevatten veel nieuwe elementen in vergelijking tot de totnogtoe in Nederland toegepaste methoden. De monitoring van de watertoestand en de aansluitende rubricering van de resultaten volgens de nieuwe beoordelingssystematiek zal eind 2006 van start gaan, en over de bevindingen wordt in 2009 voor het eerst gerapporteerd in de stroomgebiedbeheerplannen. De uitgangssituatie ligt dus eerst dan precies vast. Tot die tijd moet in voorkomende gevallen voor de besluitvorming worden gewerkt met de redelijkerwijs mogelijke inschattingen over de uitgangssituatie.

De aanwijzing van de concept-waterlichamen is al wel formeel gemeld aan de EU in de artikel-5 rapportages, waardoor het vooralsnog aanbevelenswaardig is om te toetsen op het voorlopig aangewezen waterlichaamniveau. De referentiesituatie voor toetsing aan het principe van geen achteruitgang is vooralsnog een inschatting van wat de uitgangssituatie zal zijn die op grond van het monitoringprogramma zal komen vast te staan. Naar verwachting zullen hier met betrekking tot het voorkomen van chemische stoffen in het oppervlaktewater goede aannames over gedaan kunnen worden, omdat van de meeste relevante stoffen ook nu al monitoringgegevens beschikbaar zijn. In principe moet bij de toetsing van een nieuwe emissie aan het principe van geen achteruitgang gekeken worden naar de toestand van alle waterlichamen waarop de emissie effect heeft, en niet alleen naar het waterlichaam waar de emissie plaatsvindt.

---

¹⁴ De algemene zorgplicht van artikel 1.1a van de Wet milieubeheer houdt belangrijke elementen van het preventiebeginsel en het voorzorgbeginsel in: "Een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor het milieu kunnen worden veroorzaakt, is verplicht dergelijk handelen achterwege te laten voor zover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken."

De Kaderrichtlijn Water hanteert voor de chemische toestand twee klassen: goed en slecht. Een waterlichaam verkeert alleen in een chemisch goede toestand als alle stoffen waarvoor Europese milieukwaliteitsnormen gelden aan die normen voldoen. Overschrijdt één stof de norm, dan verkeert het waterlichaam niet langer in een chemisch goede toestand (in het spraakgebruik wordt deze benadering ook wel 'one out, all out' genoemd). De chemische toestand wordt bepaald door die stoffen, waarvoor Europese kwaliteitsnormen zijn opgesteld. Momenteel zijn dit alleen de stoffen die vallen onder de dochterrichtlijnen van richtlijn 76/464 (nu: gevaarlijke stoffen op grond van richtlijn 2006/11).¹⁵ In de toekomst komen daar nog de prioritare (gevaarlijke) stoffen bij, voor zover voor deze stoffen Europese kwaliteitsnormen worden opgesteld. Alle overige stoffen zijn alleen van invloed op de ecologische toestand.

Voor de ecologische toestand zijn er vijf toestandsklassen: zeer goed / goed / matig / slecht / zeer slecht. De Kaderrichtlijn Water geeft in bijlage V een aantal fysisch-chemische parameters voor de ecologische toestand van oppervlaktewateren. De Kaderrichtlijn geeft alleen parameters voor de overgangen van de zeer goede toestand naar de goede toestand en van de goede toestand naar de matige toestand. Voor de overgang van matig naar slecht en van slecht naar zeer slecht zijn geen aparte fysisch-chemische klassengrenzen gedefinieerd. Dit hoeven de lidstaten voor zover bekend ook niet zelf te doen. Dit betekent dat in de praktijk alleen naar de eerste twee klassengrenzen gekeken wordt, en dat in principe alleen daaraan getoetst kan worden.

Volgens het principe van geen achteruitgang moet voorkomen worden dat bij de formele beoordeling het waterlichaam in een slechtere ecologische klasse komt. Daarbij gaat het om een totaalbeoordeling. Een nieuwe emissie is dus formeel niet in strijd met het principe van geen achteruitgang indien die niet leidt tot normoverschrijding of indien een ander aspect al heeft geleid tot een slechtere waardering van het waterlichaam. Zo bezien is er ruimte voor de toename van emissies binnen de klassengrenzen, en zou normopvulling uit hoofde van de Kaderrichtlijn in principe zijn toegestaan. Hoewel de waardering van het waterlichaam niet altijd verslechtert, indien de afstand tot het te bereiken doel wel significant wordt vergroot, doordat bijvoorbeeld voor een groter aantal stoffen dan voorheen de norm wordt overschreden, is het wel zaak hier kritisch op te blijven.

De toetsing aan het principe van geen achteruitgang vindt volgens het voorgestelde beslisschema echter bewust plaats **nadat** de gebruikelijke toetsing met behulp van de emissie-immissietoets succesvol is doorlopen. Gezien het feit dat bij de emissie-immissietoets rekening wordt gehouden met het stand still beginsel uit NW4, leidt dit tot een zekere mate van overlap. Deze overlap dient echter voorlopig voor lief te worden genomen. Binnen de emissie-immissietoets wordt rekening gehouden met het geldende Nederlandse beleid ten aanzien van normopvulling. Dit onderwerp is met de betrekking tot de Kaderrichtlijn Water nog niet uitgekristalliseerd: het is nog niet duidelijk of het Nederlandse beleid verandering behoeft. Het is echter onwaarschijnlijk dat het Nederlandse beleid op dit punt aanscherping zal behoeven. Hoewel het niet de bedoeling is om op de lange termijn een strenger beleid te voeren dan de KRW vraagt, is het ook niet de bedoeling om op voorhand af te wijken van het op grond van NW4 vigerende niveau van bescherming van het milieu. Vooral nog biedt de emissie-immissietoets, die wordt uitgevoerd alvorens getoetst wordt aan het principe van geen achteruitgang, voldoende waarborg om normopvulling te voorkomen. In de aanbevelingen in bijlage 3 is, paragraaf 3.3 is dan ook geen verdergaande toetsing opgenomen dan de voornoemde formele totaalbeoordeling.

---

¹⁵ Te weten kwik afkomstig uit de chlooralkali-industrie, kwik afkomstig uit andere industrieën, cadmium, hexachloorcyclohexaan, tetrachloorkoolstof, DDT, pentachloorfenol, aldrin, dieldrin, endrin, isodrin, hexachloorbenzeen, hexachloorbutadieen, chloroform, 1,2-dichloorethaan, trichloorethyleen, perchloorethyleen, trichloorbenzeen en lindaan.

Het principe van geen achteruitgang kent twee uitzonderingen. Achteruitgang van de toestand van een waterlichaam hoeft niet voorkomen te worden als deze het gevolg is van nieuwe veranderingen van de fysische kenmerken van dat waterlichaam. Voorts is achteruitgang van een zeer goede ecologische toestand van een waterlichaam naar een goede ecologische toestand toegestaan als deze achteruitgang het gevolg is van nieuwe duurzame activiteiten van menselijke ontwikkeling. De Kaderrichtlijn omschrijft niet nader wat deze activiteiten mogen inhouden. Deze laatste uitzondering is voor Nederland echter minder relevant, omdat er vrijwel geen waterlichamen zijn die in een zeer goede toestand verkeren.

Achteruitgang als gevolg van voornoemde veranderingen of activiteiten is op grond van artikel 4 lid 7 van de KRW slechts in overeenstemming met de Kaderrichtlijn Water als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- alle haalbare stappen worden ondernomen om de negatieve effecten op de toestand van het waterlichaam tegen te gaan;
- de reden voor de veranderingen / nieuwe activiteiten wordt expliciet vermeld in het stroomgebiedbeheersplan en de doelstellingen worden elke zes jaar getoetst;
- de reden voor de nieuwe ontwikkelingen is van hoger openbaar belang en/of het nut van het behalen van de milieudoelstellingen van de Kaderrichtlijn weegt in dit geval niet op tegen het nut van de nieuwe veranderingen / activiteiten voor de gezondheid van de mens, de handhaving van de veiligheid van de mens of duurzame ontwikkeling;
- het nuttig doel dat met de veranderingen / activiteiten wordt bereikt kan vanwege technische haalbaarheid of onevenredig hoge kosten niet worden bereikt met voor het milieu aanmerkelijk gunstigere middelen.

Deze voorwaarden vormen een nadere begrenzing van de mogelijke inhoud van de nieuwe duurzame activiteiten. Duidelijk is in ieder geval dat nieuwe activiteiten die geen maatschappelijk nut opleveren dat kan opwegen tegen het nut van het behalen van de milieudoelstellingen van de Kaderrichtlijn niet door deze uitzondering op het principe van geen achteruitgang gedekt worden.

Voor beide uitzonderingen op het principe van geen achteruitgang geldt bovendien als aanvullende voorwaarde dat het bereiken van de milieudoelstellingen van andere waterlichamen in het stroomgebieddistrict niet blijvend wordt verhinderd of in gevaar gebracht.

1.3.4 Monitoring van het oppervlaktewater

De lidstaten moeten een monitoringsprogramma voor het oppervlaktewater opstellen, waarin onder meer de ecologische en de chemische toestand van het oppervlaktewater zijn opgenomen. De monitoringsprogramma's moeten uiterlijk op 22 december 2006 van start gaan. De Kaderrichtlijn Water voorziet in drie vormen van monitoring:

- a. toestand- en trendmonitoring: het is hierbij de bedoeling dat een beoordeling van ecologische / chemische trends over langere perioden wordt gegeven, om vast te kunnen stellen of de doelstellingen van de richtlijn zullen worden gehaald. Toestand- en trendmonitoring moet minimaal gedurende een periode van één jaar per stroomgebiedbeheersplan (dus per zes jaar) gebeuren. Bovendien is het de bedoeling dat toestand- en trendmonitoring plaatsvindt om informatie te verzamelen ten behoeve van het eerste stroomgebiedbeheersplan, dat in 2009 af moet zijn.
- b. operationale monitoring: als uit de toestand- en trendmonitoring blijkt dat het risico bestaat dat een waterlichaam niet aan de eisen van de richtlijn zal voldoen, moet specifiek voor dit waterlichaam worden getoetst in welke mate van de goede toestand wordt afgeweken en of de maatregelen die zijn genomen effect hebben.

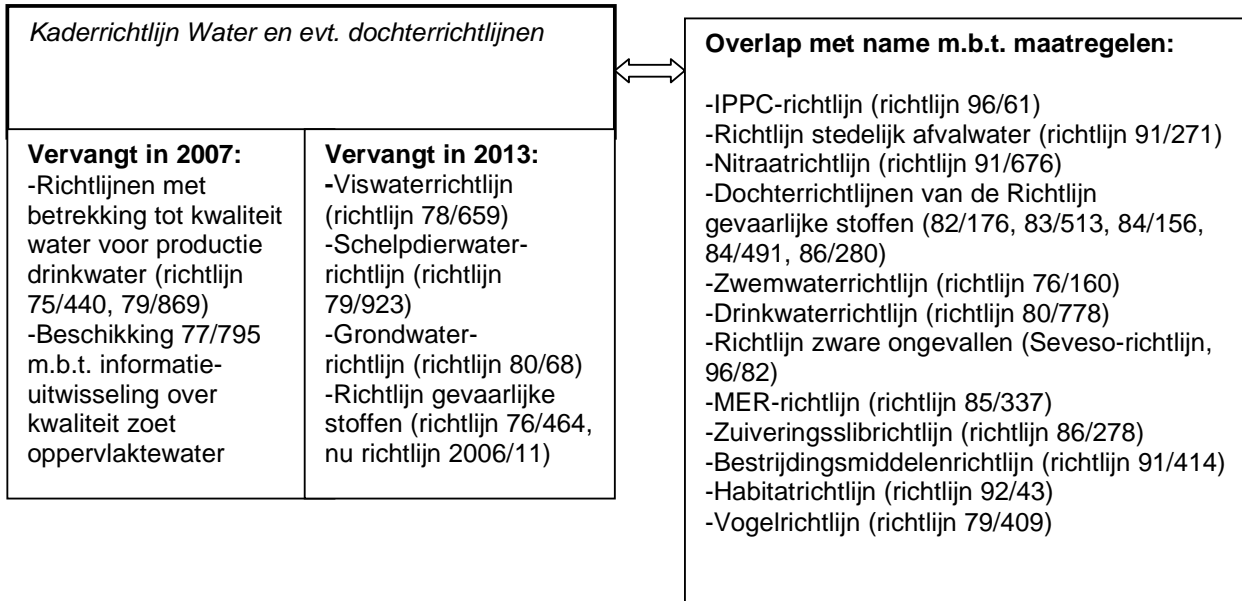
- c. monitoring voor nader onderzoek: als blijkt dat ondanks de genomen maatregelen de goede toestand niet zal worden gehaald, en de oorzaak hiervan onduidelijk is, moet nader onderzoek worden verricht om alsnog te achterhalen waarom de doelstellingen niet gehaald worden.

De nationale werkgroepen over de KRW-monitoring hebben inmiddels leidraden ontwikkeld waarmee de waterbeheerders hun monitoring conform de KRW kunnen uitvoeren. Deze monitoringsactiviteiten vinden alle plaats in het oppervlaktewater en op waterlichaamniveau. Het gaat hier uitdrukkelijk niet om de monitoring van het effluent van directe lozers.

1.4 Verband tussen de Kaderrichtlijn Water en andere Europese regelgeving

De Kaderrichtlijn Water heeft als doel meer lijn te brengen in de Europese regelgeving met betrekking tot de waterkwaliteit. Deze was en is behoorlijk versnipperd. Er is een aantal functiegerichte richtlijnen, waaruit waterkwaliteitsdoelstellingen voortvloeien voor wateren met een specifieke functie, zoals drinkwater, zwemwater of viswater. Daarnaast is er regelgeving die zich richt op de terugdringing van emissies van een aantal specifieke stoffen naar het (oppervlakte)water, zoals richtlijn 76/464 (nu: richtlijn 2006/11) en de bijbehorende dochterrichtlijnen. Ten derde is er algemene milieuregelgeving die ook gevolgen met zich meebrengt voor de waterkwaliteit en/of het emissiebeheer, zoals de IPPC-richtlijn, de Nitraatrichtlijn en de Vogel- en Habitatrichtlijn.

In het onderstaande schema is de verhouding tussen de Kaderrichtlijn Water en voornoemde regelgeving weergegeven. De Kaderrichtlijn Water zal een aantal bestaande Europese richtlijnen geheel vervangen. Voorts bestaat er overlap, met name op het gebied van de maatregelen, met een groot aantal andere Europese richtlijnen.

1.4.1 Vervangen bestaande richtlijnen

De Kaderrichtlijn Water vervangt de in het bovenstaande schema weergegeven richtlijnen in respectievelijk 2007 en 2013. Hiermee komt een deel van de bestaande functiegerichte waterkwaliteitsnormen te vervallen. Wel kunnen met betrekking tot een aantal onderwerpen van de te vervangen richtlijnen nieuwe richtlijnen worden opgesteld, die nieuwe functiegerichte kwaliteitsnormen kunnen bevatten. Momenteel wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een nieuwe Grondwaterrichtlijn.

Met betrekking tot richtlijn 76/464 (nu: richtlijn 2006/11) is een aparte overgangsregeling opgenomen in de Kaderrichtlijn Water. Deze houdt in, dat de lijst met prioritaire (gevaarlijke) stoffen op basis van de Kaderrichtlijn de stoffenlijsten (lijst I en lijst II) van richtlijn 76/464 vervangt met ingang van 20 november 2001. Het aantal stoffen dat in potentie onder richtlijn 76/464 valt is derhalve danig verminderd, van 132 naar 33. De dochterrichtlijnen van richtlijn 76/464, waarin specifieke emissienormen worden vastgesteld voor 18 lijst I stoffen, moesten voor 2002 weliswaar opnieuw bezien worden, maar blijven vooralsnog gewoon gelden tot 2013. Dit laatste geldt ook voor de rest van de maatregelen op basis van richtlijn 76/464, inclusief het bestaande emissiereductieprogramma voor lijst II stoffen.

1.4.2 Kruisverbanden met bestaande richtlijnen

De Kaderrichtlijn Water is bedoeld als instrument om te komen tot integraal waterbeheer. Het uitgangspunt is, dat het stroomgebiedbeheersplan een zo geïntegreerd mogelijke aanpak van het waterbeheer zou moeten behelzen. Hiertoe schrijft de Kaderrichtlijn Water voor, dat het maatregelenprogramma in het stroomgebiedbeheersplan tevens maatregelen moet omvatten die worden genomen ter uitvoering van een groot aantal andere Europese richtlijnen. De achterliggende gedachte hierbij is, dat het volledige Europese instrumentarium dat invloed heeft op het waterbeheer ingezet moet worden om de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water te bereiken, en niet slechts de instrumenten waarin de Kaderrichtlijn zelf voorziet. Omdat het stroomgebiedbeheersplan maatregelen die op verschillende gebieden worden genomen bij elkaar brengt en het bevoegd gezag ertoe aanzet deze maatregelen in samenhang te bezien, ontstaat uiteindelijk meer overzicht en wordt het gemakkelijker om maatregelen op elkaar af te stemmen.

Voorts verplicht de Kaderrichtlijn Water de lidstaten nog eens expliciet om de emissiebeheersmaatregelen te nemen die zijn vervat in deze bestaande richtlijnen. Het gaat hier om een dubbele verplichting: de richtlijnen in kwestie dwingen de lidstaten er zelf in principe ook al toe om maatregelen te nemen. De Kaderrichtlijn stelt echter een extra deadline. De maatregelen moeten uiterlijk in 2012 genomen zijn, tenzij de regelgeving in kwestie een andere datum bepaalt.

Ook waar het gaat om de doelstellingen van het waterbeheer is er een verband tussen de Kaderrichtlijn Water en andere Europese regelgeving. Een aantal Europese richtlijnen, zoals de Vogel- en Habitatrichtlijnen en de Nitraatrichtlijn, roept beschermde gebieden in het leven. Waar op basis van dergelijke Europese regelgeving doelen gelden voor deze beschermde gebieden, die verder gaan dan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn, hebben deze strengere doelen voorrang. Dezelfde constructie geldt indien strengere waterkwaliteitsnormen gesteld zijn op basis van andere Europese regelgeving dan de Kaderrichtlijn, zoals de Zwemwaterrichtlijn of de Drinkwaterrichtlijn. Ook deze normen hebben voorrang op de normen uit de Kaderrichtlijn, ook als ze niet alleen gelden voor beschermde gebieden, en dienen bovendien te leiden tot het opstellen van strengere emissiebeheersmaatregelen.

1.4.3 Kaderrichtlijn Water en IPPC-richtlijn

Voor de vergunningverlening en handhaving in het kader van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren is vooral de samenhang met de IPPC-richtlijn van belang. De IPPC richtlijn regelt de integrale vergunningverlening voor grote industriële activiteiten. Kenmerkend is dat de richtlijn geen generieke emissie-eisen bevat, maar beschrijft hoe de vergunningverlening en de daaraan gekoppelde afwegingen om BAT (voorheen BUT/BBT) vast te stellen, moeten plaats vinden. Ook dient hierbij rekening te worden gehouden met specifieke en lokale omstandigheden en daarbij dient een toetsing aan de milieukwaliteit plaats te vinden (gecombineerde aanpak). Bij overschrijdingen van de milieukwaliteitseisen kunnen de eisen die aan de inrichting gesteld worden verder worden aangescherpt op grond van de locatiespecifieke omstandigheden.

Er is een stoffenlijst opgenomen in annex III van de IPPC-richtlijn, waarbij geldt dat bij de vergunningverlening specifiek aandacht moet worden gegeven aan de emissies van deze stoffen en stofgroepen, althans voor zover de IPPC-installatie in kwestie deze in significante hoeveelheden uitstoot. De stoffenlijst komt voor een groot deel overeen met de stoffenlijsten van richtlijn 2006/11 (nu: 76/464). De IPPC-richtlijn bepaald dat per oktober 2007 alle IPPC inrichtingen over een adequate vergunning moeten beschikken. Dit moet feitelijk worden opgevat als een vergunning conform de IPPC-richtlijn, waarbij BAT moet zijn geïmplementeerd.

De Kaderrichtlijn Water heeft rechtstreeks effect op de processen in het kader van de IPPC-richtlijn, waaronder de aanpassing van de vergunningen die nu gaande is. In de KRW is namelijk in artikel 22, zesde lid vastgelegd dat de prioritair en prioritair gevaarlijke stoffen op dezelfde wijze bij de IPPC-vergunningverlening dienen te worden betrokken als geldt voor de stoffenlijst van annex III van de IPPC. In concreto betekent dit het volgende. Indien zij in significante hoeveelheden worden uitgestoten, moeten voor deze stoffen emissiegrenswaarden worden vastgesteld. Bij de vaststelling van BAT moet verder specifiek naar het beëindigen van het gebruik dan wel het voorkomen van lozing van deze stoffen worden gekeken. Ook moet indien deze stoffen worden geloosd een waterkwaliteitstoetsing uit worden gevoerd.

De uitvoering van de IPPC-richtlijn en de KRW staan op een tweetal punten op gespannen voet:

- Het ontbreekt momenteel nog aan Europese kwaliteitsnormen voor prioritair en prioritair gevaarlijke stoffen.
- De verplichting op grond van de IPPC-richtlijn om per oktober 2007 BAT te hebben geïmplementeerd, waarbij ook voldaan wordt aan de waterkwaliteitstoets, staat op gespannen voet met de wens om in het stroomgebiedbeheersplan, dat pas in 2009 gereed moet zijn, een afgewogen maatregelenpakket te presenteren, waarbij de mogelijke bijdrage van de IPPC-lozingen aan een totale reductiedoelstelling voor waterlichamen moet worden bekeken.

Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat deze punten slechts spelen voor die situaties waarbij het zo zou kunnen zijn dat een waterkwaliteitstoets aanleiding geeft tot een aanscherping van BAT. Voor de grote en snel stromende wateren zal dit geen problemen opleveren, maar voor de kleinere ontvangende wateren is dit niet bekend, temeer omdat in Nederland pas de laatste jaren bij de vergunningverlening de emissie-immissie benadering aandacht heeft gekregen.

1.4.4 Stoffenlijsten op een rij – KRW, IPPC en 76/464 (nu: 2006/11)

Door de inwerkingtreding van de KRW, de IPPC-richtlijn en de consolidatierichtlijn 2006/11 zijn er verschillende stoffenlijsten op Europees niveau in de omloop. Deze verhouden zich als volgt tot elkaar:

- De oude stoffenlijsten van richtlijn 76/464 (nu: 2006/11) zijn vervangen door de lijst van prioritair (gevaarlijke) stoffen die is vastgesteld op grond van de KRW. De lijst met prioritair (gevaarlijke) stoffen overlapt voor een deel met de oude stoffenlijsten van richtlijn 2006/11.
- De stoffenlijst uit Annex III van de IPPC-richtlijn overlapt grotendeels met de oude stoffenlijsten op grond van richtlijn 76/464 (nu: 2006/11). Deze stoffenlijst wordt op grond van artikel 22 lid 6 van de KRW uitgebreid met die prioritair (gevaarlijke) stoffen die er nog niet op stonden.
- Concluderend: er zijn stoffen die op alle drie de lijsten voorkomen, zoals tributyltin, er zijn stoffen die op twee van de drie lijsten voorkomen, zoals organische fosforverbindingen (staan op de IPPC-lijst en op de oude lijst van richtlijn 2006/11), en er zijn stoffen die maar op één stoffenlijst voorkomen, zoals gebromeerde difenylethers (staan alleen op de prioritair (gevaarlijke) stoffenlijst van de KRW).

In **bijlage 7.2** is een overzicht opgenomen van de stoffen die op de verschillende lijsten figureren. In de praktijk heeft deze situatie voor de vergunningverlening en handhaving nog weinig gevolgen, omdat het Nederlandse beleid nog niet geheel aan deze veranderingen is aangepast. Zo blijft de Regeling milieukwaliteitseisen gevaarlijke stoffen in oppervlaktewateren onverkort van kracht. In concreto moet met het volgende rekening worden gehouden:

Leidraad KRW, vergunningverlening en handhaving, versie nr. 1.1 van februari 2007

- Bij het verlenen van een IPPC-vergunning moeten alle prioritare (gevaarlijke) stoffen van de KRW net zo worden meegenomen als de stoffen die op de lijst van Annex III van de KRW staan, indien deze in relevante hoeveelheden geëmitteerd kunnen worden. Dit geldt ongeacht de vraag of het al of niet gaat om een nieuwe emissie of uitbreiding van een bestaande emissie.
- Voor het verlenen van een vergunning die een nieuwe lozing of een uitbreiding van een emissie betreft, worden in deze Leidraad in paragraaf 3.4.3 aanbevelingen gedaan aangaande het omgaan met emissies van prioritare (gevaarlijke) stoffen. Deze aanbevelingen gelden ongeacht de vraag of het om een IPPC-vergunning gaat of niet. In principe wordt de vergunning volgens de normale methodiek verleend.
- Bij het verlenen van Wvo-vergunningen moet op grond van de Nederlandse wet- en regelgeving nog steeds rekening gehouden worden met de stoffen die voorkomen op de stoffenlijsten van richtlijn 76/464 (nu: richtlijn 2006/11), ondanks het feit dat deze lijsten op Europees niveau zijn vervangen door de prioritare (gevaarlijke) stoffenlijst van de KRW.

BIJLAGE 2 KRW, beleid en wetgeving nationaal

2.1 De implementatiewet voor de Kaderrichtlijn Water¹⁶

Europese richtlijnen gelden in principe niet op zichzelf, maar moeten door de lidstaten worden omgezet in nationale wetgeving. Bij de implementatie van de Kaderrichtlijn Water in de Nederlandse wetgeving is geen geheel nieuw stelsel voor het waterkwaliteitsbeheer in het leven geroepen. In plaats daarvan is de geldende regelgeving zodanig aangepast dat het benodigde instrumentarium voor de uitvoering van de verplichtingen uit hoofde van de Kaderrichtlijn er ligt. Er is in de implementatiewet vooral een procedurele regeling geschapen, die in de toekomst inhoudelijke maatregelen moet opleveren. De wet bevat een aantal wijzigingen van de Wet op de waterhuishouding en de Wet milieubeheer.

De belangrijkste wijzigingen in de Wet op de waterhuishouding zijn:

- Indeling van Nederland in stroomgebieddistricten;
- Toedelen van rapportageverplichtingen aan waterbeheerders;
- Regeling met betrekking tot stroomgebiedbeheersplannen. Deze worden vanaf 2009 formeel onderdeel van de Nota Waterhuishouding. De verplichting om maatregelen te programmeren wordt verdeeld over alle in de wet geregelde plannen (nota waterhuishouding, beheersplan rijkswateren, provinciale plannen voor de waterhuishouding, beheersplannen van waterschappen). De plannen moeten voortaan elke zes jaar worden opgesteld;
- Regeling met betrekking tot inspraak van het publiek over de plannen;
- Regeling voor de aanwijzing van waterlichamen;
- Overgangsregeling die het mogelijk maakt de geldigheidsduur van plannen 'oude stijl' tot eind 2009 te verlengen, als deze anders tussen 2006 en 2009 zonder nadere voorzieningen zou eindigen.

Voorts is hoofdstuk 5 van de Wet milieubeheer, betreffende milieukwaliteitseisen, als volgt aangepast:

- Geregeld is, dat de milieudoelstellingen uit de Kaderrichtlijn worden omgezet in milieukwaliteitseisen voor waterlichamen, via een amvb en provinciale verordeningen - die moeten ter voldoening aan de verplichtingen op grond van de richtlijn uiterlijk eind 2009 van kracht worden.
- De wet is aangepast aan de mogelijkheden voor termijnverlenging en minder strenge doelstellingen, waarin de Kaderrichtlijn onder bepaalde voorwaarden voorziet.
- Ook is vastgelegd dat er in elk geval geen achteruitgang mag optreden in de toestand van waterlichamen waarvoor milieukwaliteitseisen van kracht zijn.
- Er is een basis gelegd om de monitoring in concreto te regelen bij amvb.

Het gewijzigde planregime treedt in werking met ingang van 22 december 2006. De rest van de wetswijzigingen is al in werking getreden.

2.2 Nationale ambitie en strategie voor de Kaderrichtlijn Water

De Nederlandse regering heeft in 2004 in een notitie aan de Tweede Kamer het ambitieniveau van Nederland bij de implementatie van de Kaderrichtlijn uiteengezet.¹⁷ Hierbij golden de volgende drie uitgangspunten:

1. Nederland zal voldoen aan de eisen van de Europese richtlijnen;
2. het bestaande Nederlandse waterbeleid zal zoveel mogelijk worden voortgezet;

---

¹⁶ De volledige tekst van deze wet is te vinden in Stb. 2005, 303.

¹⁷ Pragmatische implementatie Europese Kaderrichtlijn Water in Nederland – van beelden naar betekenis, 23 april 2004.

3. Nederland zal een goede afweging maken tussen de drie p's: *planet, profit en people*. Nederland kiest bewust voor een pragmatische aanpak bij het uitvoeren van de Kaderrichtlijn Water.

De Kaderrichtlijn stelt Nederland voor een aanzienlijk grotere opgave dan het bestaande nationale beleid, ook bij een pragmatische aanpak. Ten eerste is een deel van het nationale beleid alleen in streefbeelden verwoord en nog niet in concrete maatregelenpakketten vertaald. Waar wél maatregelenpakketten zijn vastgesteld, is veelal sprake van achterstanden in de uitvoering. Tot slot stelt de Kaderrichtlijn voor een aantal onderdelen de doelen hoger dan het bestaande beleid. Nederland zal dus alles op alles moeten zetten om de extra opgaven op grond van de richtlijn te kunnen realiseren.¹⁸

Kort samengevat zal de volgende strategie gevolgd worden bij de implementatie van de Kaderrichtlijn:

- Nederland zet waar mogelijk in op een Europese aanpak en neemt als daarin voorzien is, geen strengere nationale maatregelen.
- Nederland spant zich extra in om aan bestaande Europese verplichtingen te voldoen.
- Minimumdoelstelling is het voorkomen van achteruitgang met 2000 als referentiejaar. Dit zal al extra inspanningen vereisen, gezien de groei van de milieudruk door de bevolkingsgroei en de groei van de economie.
- Benutten van de beleidsruimte die de richtlijn biedt voor het opstellen van realistische en haalbare doelen binnen de geldende randvoorwaarden.
- Tot 2015 prioriteit voor het behalen van de doelen in beschermde gebieden door middel van gebiedsgericht beleid.
- Na 2015 een algemene gebiedsgerichte aanpak, ook buiten de beschermde gebieden.
- Voor zover mogelijk fasering van doelen tot 2027. Dit moet worden opgenomen in het stroomgebiedbeheersplan van 2009.
- Vaststelling van lagere doelen voor specifieke waterlichamen wanneer dit nodig blijkt.

2.3 Kaderrichtlijn Water en bestaand Nederlands waterkwaliteitsbeleid

Het bestaande Nederlandse waterkwaliteitsbeleid sluit qua aanpak redelijk goed aan op de aanpak die de Kaderrichtlijn Water vereist. De bedoeling is dan ook vooralsnog om het bestaande beleid onverkort uit te blijven voeren. Het is nu echter al duidelijk dat Nederland bij ongewijzigd beleid de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water niet zal halen. Daarom zal de Kaderrichtlijn Water in de toekomst zeker leiden tot wijzigingen, aanscherpingen of bijstellingen van het geldende beleid op grond van de Wet op de waterhuishouding, de Wet milieubeheer en de Wet verontreiniging oppervlaktewateren. Deze zullen waarschijnlijk voor een groot deel gestalte krijgen in de eerste stroomgebiedbeheersplannen in 2009. De geldingsduur van de Vierde Nota Waterhuishouding is verlengd tot aan de datum van de vaststelling van het eerste stroomgebiedbeheersplan. Vooralsnog kan dan ook worden uitgegaan van hetgeen in NW4 is vastgesteld.

---

¹⁸ Zie bovengenoemde Ambitienotitie, p. 5.

De Kaderrichtlijn Water heeft naar verwachting vooralsnog geen directe gevolgen voor de inhoud van de emissie-immissietoets zoals deze wordt omschreven in de desbetreffende CIW-Nota.¹⁹ De huidige emissie-immissietoets is voor een deel dubbelop met de toetsing aan het principe van geen achteruitgang die deze Leidraad aanbeveelt. Dit is een bewuste keuze geweest. Gelet op het feit dat een aantal aspecten met betrekking tot het principe van geen achteruitgang nog nader geconcretiseerd en ingevuld moet worden, is het te vroeg om de emissie-immissietoets in zijn geheel af te schaffen. Een voorbeeld hiervan is de vraag hoe moet worden omgegaan met normopvulling, oftewel achteruitgang binnen een toestandsklasse. Aan de ene kant is het niet de bedoeling dat Nederland strengere maatregelen neemt dan op grond van de KRW vereist is, maar aan de andere kant is het ook niet de bedoeling om de in Nederland reeds behaalde milieuwinst zo maar weer weg te gooien. De emissie-immissietoets kan voorlopig als veiligheidsklep dienen om ervoor te zorgen dat de huidige milieuwinst in elk geval behouden blijft. Het verdient aanbeveling om de emissie-immissietoets aan te passen aan de KRW, mede om deze doublure op te heffen. Ook is er een aantal andere redenen om de emissie-immissietoets aan te passen aan de KRW. Zo is bijvoorbeeld de mogelijkheid van uitbreiding van een activiteit niet opgenomen, en wordt de toets niet op waterlichaamniveau uitgevoerd. In deze Leidraad wordt dan ook aanbevolen nader onderzoek te doen naar de noodzaak van aanpassing van de emissie-immissietoets.

De immissietoets moet steeds worden toegepast zoals de Vierde Nota Waterhuishouding vereist. In de vergunning moet door middel van deze toets gemotiveerd worden aangegeven of de kwaliteit van het ontvangende oppervlaktewater al of niet verslechtert als gevolg van de restlozing. Hierbij kan in ieder geval niet langer volstaan met een standaardoverweging. Bovendien vereist ook de IPPC-richtlijn een dergelijke toetsing in het kader van de gecombineerde aanpak bij het IPPC-proof maken van de vergunningen. De immissietoets moet dus ook serieus worden toegepast bij het aanpassen van vergunningen aan de IPPC-richtlijn.

De Kaderrichtlijn Water zal niet alleen gevolgen hebben voor het waterkwaliteitsbeleid, maar ook voor andere beleidsterreinen. De gecombineerde aanpak van puntbronnen en diffuse bronnen die de Kaderrichtlijn vereist en de reductiedoelstellingen resp. het doel van uitfasering voor prioritaire (gevaarlijke) stoffen zullen bijvoorbeeld ook implicaties hebben voor het (bouw)stoffenbeleid en het diffuse bronnenbeleid. Bovendien heeft de Kaderrichtlijn Water ook gevolgen voor het natuurbeschermingsbeleid, met name door de strengere doelstellingen die gesteld worden voor beschermde gebieden.

2.4 Waterwet

---

¹⁹ CIW-Nota Emissie-immissie – prioritering van bronnen en de immissietoets, juni 2000, te downloaden van www.ciw.nl, onder het kopje Rapporten.

Naar verwachting wordt binnenkort bij de Tweede Kamer een ontwerpwet ingediend voor het reguleren van alle aspecten van het waterbeheer (de Waterwet). In dit ontwerp is geen vergunningplicht opgenomen voor de indirecte lozingen die nu nog onder het Wvo-bevoegd gezag vallen. Deze zullen naar verwachting binnen enkele jaren onder het regiem van de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO) komen te vallen, dus bij besturen van provincies en gemeentes als bevoegd gezag in plaats van de Minister van Verkeer en Waterstaat/Rijkswaterstaat en de waterschappen. Ook het wetsvoorstel voor de WABO wordt naar verwachting spoedig ingediend. De implementatie van de lozingsvereisten op grond van de Kaderrichtlijn in Wvo-vergunningen door Rijkswaterstaat en waterschappen zal dus, als deze wetsvoorstellen ongewijzigd het Staatsblad bereiken, slechts gedurende enkele jaren door waterschappen en Rijkswaterstaat zelf kunnen worden geregeld. Daarna zal overdracht van deze vergunningen plaatsvinden naar het WABO-bevoegd gezag. Het is echter niet de bedoeling dat dit gepaard zal gaan met beleidsinhoudelijke wijzigingen.

2.5 Implicaties voor vergunningverlening en handhaving in de toekomst

Het is onzeker wat de implicaties van de Kaderrichtlijn Water op de langere termijn zullen zijn voor de vergunningverlening en handhaving in het kader van de Wvo. Het is nog onbekend welke nadruk in de stroomgebiedbeheersplannen op het instrument van vergunningverlening zullen leggen. Voorts is nog onzeker welke maatregelen op Europees niveau genomen zullen worden en welke maatregelen aan de lidstaten zullen worden overgelaten. Dit speelt vooral bij de normstelling en emissiereductiedoelstellingen voor prioritaire (gevaarlijke) stoffen.

De nationale werkwijze met onder meer de emissie-immissie-aanpak komt redelijk overeen met de werkmethode die de Kaderrichtlijn Water vereist. Op onderdelen binnen deze aanpak zullen wel veranderingen plaatsvinden. Zo is het vrij waarschijnlijk dat de kwaliteitsnormen voor een aantal stoffen zullen worden aangepast, of dat er normen voor nieuwe stoffen gesteld zullen worden. Ook verandert de inhoud van de toetsing zoals die door vergunningverleners wordt verricht op enkele punten, bijvoorbeeld met betrekking tot het principe van geen achteruitgang. De manier van werken van de vergunningverlening en handhaving hoeft hiervoor echter niet materieel gewijzigd te worden.

De Kaderrichtlijn zal naar verwachting gevolgen hebben voor de concrete invulling van de uitvoering van het emissiebeleid. Het Nederlandse beleid kende totnogtoe inspanningsverplichtingen om een bepaalde waterkwaliteit te realiseren. De Kaderrichtlijn Water stelt echter resultaatsverplichtingen ten aanzien van het behalen van de doelen en het uitvoeren van de maatregelen. Aan het eind van een planperiode (2015, 2021, 2027) kan blijken dat de doelen niet zijn gehaald. In principe kunnen er zich dan twee situaties voordoen:

- Een aantal in het plan opgenomen maatregelen is niet uitgevoerd: Nederland loopt grote kans om met een ingebrekestellingprocedure te worden geconfronteerd en wordt verplicht om de maatregelen als nog uit te voeren;
- De in het plan opgenomen maatregelen zijn uitgevoerd, maar het effect is onvoldoende: de Europese Commissie zal aandringen op het stellen van additionele doelstellingen om de doelstellingen te halen in de volgende beheersperiode. Nederland moet in het volgende stroomgebiedbeheersplan extra maatregelen opnemen om alsnog de doelen te realiseren. Wanneer het programma van maatregelen evident onvoldoende was om de doelen te realiseren, dreigt een ingebrekestelling.

Nu Nederland kan worden afgerekend op de resultaten van het waterkwaliteitsbeleid en daarmee ook van het emissiebeheer, ligt het voor de hand dat in de uitvoering scherper op het behalen van de doelen gestuurd zal worden. De gestelde doelen en bijbehorende maatregelen dienen immers op tijd behaald te worden. Dit betekent dat niet alleen de vergunningen KRW-proof moeten zijn, maar ook dat deze adequaat gehandhaafd moeten worden.

De volgende ontwikkelingen worden verwacht, waarbij het genoemde jaartal als indicatief moet worden beschouwd:

2006-2007:

- * dochterrichtlijn prioritaire stoffen: deze bevat in principe waterkwaliteitsdoelstellingen voor prioritaire (gevaarlijke) stoffen, en wellicht Europese emissiebeheersingsmaatregelen. De verwachting is vooralsnog echter dat geen akkoord bereikt zal worden over een Europees maatregelenpakket. In dat geval dient elke lidstaat zelf een maatregelenprogramma op te stellen met betrekking tot prioritaire (gevaarlijke) stoffen.
- * het KRW-monitoringsprogramma per waterbeheerder is operationeel
- * nieuwe Europese inzichten over het omgaan met 'geen-achteruitgang' bij de overgang van de zeer goede ecologische toestand naar de goede ecologische toestand.

2007-2008:

- * inwerkingtreding (nieuwe) waterwet
- * voorstel herziening IPPC-richtlijn

Eind 2009:

In de stroomgebiedbeheersplannen eind 2009:

- * de definitieve aanwijzing van waterlichamen;
- * de ecologische doelstelling voor ieder waterlichaam;
- * het totale pakket aan doelstellingen en bijbehorende maatregelen, voor zowel chemie als ecologie.

Daarnaast is het mogelijk dat in tussentijdse beleidsdocumenten nieuwe richtingen worden ingeslagen die voor de vergunningverlening en handhaving van belang zijn. Hierbij kan worden gedacht aan de decembernota's 2006 en 2007.

2.5 Organisatie voor de implementatie en uitvoering

Op verschillende niveaus wordt aan de Kaderrichtlijn Water gewerkt. Op Europees niveau (Europese Waterdirecteuren en Europese Commissie) worden de algemene beleidsrichtlijnen voor de Kaderrichtlijn Water bepaald. Onderliggende Europese werkgroepen bereiden deze beleidsrichtlijnen voor en geven weer een nadere uitwerking aan deze beleidsrichtlijnen, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van richtsnoeren. Met deze richtsnoeren of *guidances* kunnen de lidstaten aan de slag.

Binnen elk internationaal stroomgebieddistrict wordt de Kaderrichtlijn Water geïmplementeerd en uitgevoerd. Voor Nederland zijn de internationale commissies of stuurgroepen voor de Rijn, Maas, Schelde en Eems van belang. Zij willen komen tot één gezamenlijk stroomgebiedbeheersplan. Daarvoor wordt op internationaal niveau afstemming gezocht en coördinatie uitgevoerd. Het gaat dan alleen om die zaken die stroomgebiedbreed van belang zijn.

Tegelijkertijd wordt de Kaderrichtlijn Water op het niveau van de regionale stroomgebieddistricten geïmplementeerd en uitgevoerd. Dit betreft de provincies, waterschappen, regionale Diensten van Rijkswaterstaat en de gemeenten. Hiervoor zijn per stroomgebied samenwerkingsverbanden opgezet, met zowel een bestuurlijk als ambtelijk niveau en diverse onderliggende productteams of projectteams. Er zijn samenwerkingsverbanden voor de Rijn, Maas, Schelde en Eems. De samenwerkingsverbanden voor de Rijn en Eems zijn daarbij weer opgedeeld om administratieve en/of organisatorische redenen. De Rijn is opgedeeld in Rijn-Noord, Rijn-West, Rijn-Midden en Rijn-Oost. De Eems is organisatorisch opgedeeld in Eems-Dollard en Nedereems.

Ten slotte vindt op nationaal niveau, dus voor de vier nationale delen van de stroomgebieden van Rijn, Maas, Schelde en Eems samen, de nationale regie plaats in de nationale Regiekolom: werkgroepen en clusters, Agenda Overleg Water en Regiegroep Water, voorbereidend voor het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water. Het LBOW adviseert de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat, eindverantwoordelijke voor de uitvoering van de KRW in Nederland, mede namens haar ambtgenoten van VROM en LNV.

BIJLAGE 3 TOELICHTING OP BESLISSHEMA GEEN ACHTERUITGANG

Zoals gesteld in paragraaf 1.3.3 van bijlage 1, zijn besluiten van de overheid waardoor de waterkwaliteit achteruit gaat juridisch kwetsbaar op grond van het principe van geen achteruitgang. Om deze reden beveelt deze Leidraad aan vergunningen voor nieuwe emissies of uitbreidingen van emissies te toetsen aan het principe van geen achteruitgang. De juridische grondslag voor deze toetsing ligt, zoals in paragraaf 1.3.3 wordt uitgelegd, in de Wet Milieubeheer en de Kaderrichtlijn in combinatie met een aantal algemene rechtsprincipes, zoals het principe van gemeenschapstrouw. De voorgestelde toetsing aan het principe van geen achteruitgang valt in twee stappen uiteen:

3.1 Toetsing aan de chemische toestand

De chemische toestand kent twee klassen: goed en slecht. De chemische toestand wordt bepaald door die stoffen, waarvoor Europese kwaliteitsnormen zijn vastgesteld. Momenteel zijn dit alleen die **stoffen, die gedekt worden door de dochterrichtlijnen van richtlijn 2006/11** (voorheen: richtlijn 76/464).²⁰ In de toekomst komen daar waarschijnlijk de prioritare (gevaarlijke) stoffen van de KRW nog bij. Recentelijk heeft de Europese Commissie een voorstel ingediend voor een Dochterrichtlijn prioritare stoffen, waarin Europese kwaliteitsnormen voor deze stoffen zullen worden vastgelegd. Vooralsnog is een goede praktische benadering om ervan uit te gaan, dat wanneer één van deze stoffen op waterlichaamniveau het MTR overschrijdt, het waterlichaam niet langer in een chemisch goede toestand verkeert ('one out, all out'). Het MTR geldt zowel in zoete als in zoute wateren als de voorlopige chemische klassengrens. De motivering hiervoor is de volgende. Artikel 22, zesde lid, van de KRW stelt, dat voor oppervlaktewaterlichamen de milieudoelstellingen van het eerste stroomgebiedbeheersplan even streng moeten zijn als die welke vereist zijn om uitvoering te geven aan richtlijn 76/464 (nu: richtlijn 2006/11/EG). In Nederland is in december 2004 de Regeling milieukwaliteitseisen gevaarlijke stoffen vastgesteld ter implementatie van richtlijn 76/464. In deze regeling worden kwaliteitseisen vastgelegd voor de lijst met stoffen die onder het regime van richtlijn 76/464 vallen voor zowel zoet als zout water. Deze eisen zijn voor vrijwel alle stoffen gelijk voor zoet en zout, en komen overeen met het MTR.²¹ Gezien het Nederlandse beleidsvoornemen om niet verder te gaan dan de KRW van ons vraagt, is het MTR op dit moment een de logische grens tussen de goede en de slechte chemische toestand.

Hierbij moet worden aangetekend dat de huidige MTRs momenteel getoetst worden op KRW-deugdelijkheid. Bijlage V van de KRW beschrijft hoe milieukwaliteitsnormen moeten worden afgeleid. Deze methode lijkt erg op de huidige Nederlandse methode om MTRs af te leiden, maar het zou kunnen zijn dat de MTRs bijgesteld moeten worden als de Nederlandse methode geheel in overeenstemming gebracht wordt met bijlage V van de KRW. De precieze hoogte van het MTR is echter niet van belang voor de manier waarop daaraan getoetst moet worden. Bovendien is de verwachting dat de verschillen niet erg groot zullen zijn. De resultaten van dit onderzoek hoeven daarom in principe geen gevolgen te hebben voor de inhoud van de Leidraad.

De toetsing aan de chemische toestand volgens het beslisschema kan de volgende resultaten opleveren:

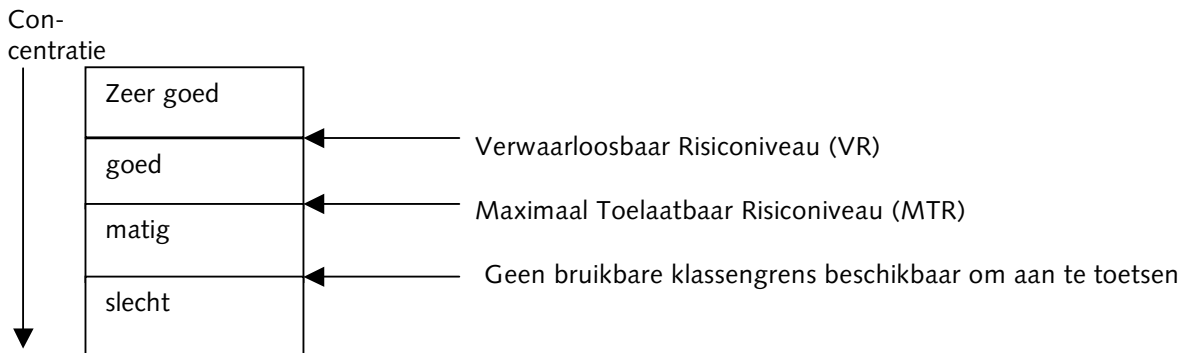
²⁰ Te weten kwik afkomstig uit de chlooralkali-industrie, kwik afkomstig uit andere industrieën, cadmium, hexachloorcyclohexaan, tetrachloorkoolstof, DDT, pentachloorfenol, aldrin, dieldrin, endrin, isodrin, hexachloorbenzeen, hexachloorbutadien, chloroform, 1,2-dichloorethaan, trichloorethyleen, perchloorethyleen, trichloorbenzeen en lindaan.

²¹ De enige uitzondering hierop is tributyltin (TBT): voor deze stof zijn voor zout water strengere eisen vastgesteld dan voor zoet water.

- Als op waterlichaamniveau het MTR voorafgaand aan de nieuwe emissie al door één van de relevante stoffen wordt overschreden, is de chemische toestand al slecht en kan deze dus niet verder achteruitgaan. In dat geval kan verdergegaan worden met toetsing aan de ecologische toestand.
- Als op waterlichaamniveau het MTR voorafgaand aan de nieuwe emissie door geen van de relevante stoffen wordt overschreden, is de chemische toestand nu goed. In dat geval moet onderzocht worden of een van de relevante stoffen als gevolg van de nieuwe emissie op waterlichaamniveau het MTR zal overschrijden. Als dit niet het geval is, is er geen sprake van achteruitgang van de chemische toestand, en kan verdergegaan worden met toetsing aan de ecologische toestand.
- Als op waterlichaamniveau het MTR voorafgaand aan de nieuwe emissie door geen van de relevante stoffen werd overschreden, maar als gevolg van de nieuwe emissie wel, is er sprake van een achteruitgang van de chemische toestand. In dat geval is verdere afweging noodzakelijk, waarbij onder meer bezien moet worden of de achteruitgang voorkomen of gecompenseerd kan worden. Het verdient aanbeveling dit samen te nemen met de resultaten van de toetsing aan de ecologische toestand. In het navolgende onder 3.4.3.3 wordt een aantal uitgangspunten voor deze afweging gegeven.

3.2 Toetsing aan de ecologische toestand

Voor de ecologische toestand zijn er vijf klassen: zeer goed / goed / matig / slecht / zeer slecht. Bij de toetsing aan de ecologische toestand worden de volgende klassengrenzen gehanteerd voor de concentratie van verontreinigende stoffen op waterlichaamniveau:

Klassengrens zeer goed naar goed

De Kaderrichtlijn Water stelt in bijlage V dat de zeer goede ecologische toestand wat betreft verontreinigende stoffen het volgende behelst: voor synthetische verontreinigende stoffen concentraties van bijna nul en ten minste onder de detectielimieten van de meest geavanceerde detectietechnieken die algemeen worden gebruikt, en voor niet-synthetische verontreinigende stoffen concentraties die overeenkomen met de natuurlijke achtergrondconcentratie. Dit is de enige grens die in bepaalde gevallen in neerwaartse richting overschreden mag worden (een verslechtering van zeer goed naar goed is dan onder voorwaarden toegestaan).

Wat nu precies onder deze klassengrens moet worden verstaan is nog niet geheel uitgekristalliseerd (waar de detectiegrens ligt hangt bijvoorbeeld af van de gebruikte meetapparatuur). Om deze reden kan op dit moment het beste worden aangesloten bij de Nederlandse praktijk bij het 'vertalen' van deze klassengrens. Voor deze klassengrens is het VR daarom de voorlopige waarde. Het VR is nu het maximale doel voor waterkwaliteitsbeheerders, en geldt als norm voor de zoute wateren. Toetsing aan het VR waar het om wateren met een zeer goede ecologische toestand gaat, komt naar onze mening overeen met de huidige Nederlandse praktijk. Bovendien wordt op deze manier het huidige beschermingsniveau voor deze wateren gehandhaafd. Hierbij moet in het achterhoofd worden gehouden dat het in de toekomst waarschijnlijk noodzakelijk is om deze klassengrens anders te definiëren. Het VR komt namelijk niet altijd overeen met de detectielimiet.

Klassengrens goed naar matig

De Kaderrichtlijn Water stelt in bijlage V dat de goede ecologische toestand voor verontreinigende stoffen het volgende inhoudt: voor zowel synthetische als niet-synthetische verontreinigende stoffen mogen de concentraties niet boven de normen liggen die zijn vastgesteld op grond van punt 1.2.6 van bijlage V (onverminderd de gewasbeschermingsmiddelenrichtlijn en de biocidenrichtlijn). De afleidingsmethode uit punt 1.2.6 van bijlage V vertoont zoals gezegd veel gelijkenis met de Nederlandse methode voor het afleiden van MTRs.

Bovendien geldt hier hetzelfde als met betrekking tot de chemische toestand: het minimumdoel bij het nastreven van de goede toestand in het eerste stroomgebiedbeheersplan is het MTR op grond van artikel 22, zesde lid, KRW. Dit artikel maakt namelijk geen onderscheid tussen ecologische en chemische toestand. Dit betekent dat voor de klassengrens tussen ecologisch goed en matig voor **alle** stoffen die op de stoffenlijsten van artikel 76/464 staan nooit lager kan liggen dan het MTR (en dus niet alleen voor die stoffen waarvoor Europese kwaliteitsnormen zijn vastgesteld). Om deze redenen is het MTR op dit moment een logische praktische operationalisering van de klassengrens voor de overgang van goed naar matig.

Klassengrens matig naar slecht

Bijlage V van de KRW geeft geen aparte fysisch-chemische parameters voor de klassengrens van ecologisch matig naar ecologisch slecht. In plaats daarvan wordt verwezen naar de biologische parameters: in de ecologisch matige toestand moeten de fysisch-chemische omstandigheden kloppen met de waarden voor de biologische kwaliteitseisen. Dit betekent dat fysisch-chemisch gezien de klassengrens is overschreden als de fysisch-chemische omstandigheden dusdanig slecht zijn, dat het biologisch matige niveau niet op de lange termijn in stand gehouden kan worden. De biologische kwaliteitseisen verschillen voor de verschillende types waterlichamen, en zijn eveneens te vinden in Annex V van de KRW. Omdat de parameters voor de ecologische toestand nog niet vastgelegd zijn, en dus niet duidelijk is waaraan precies getoetst zou moeten worden op biologisch gebied, laat staan dat dit vertaald kan worden naar fysisch-chemische kwaliteitseisen, is ervoor gekozen om voorlopig niet te toetsen of deze klassengrens al of niet overschreden wordt.

Toetsing aan de ecologische toestand

De ecologische toestand wordt bepaald door een aantal biologische, hydromorfologische en fysisch-chemische parameters, waarvan de concentratie van verontreinigende stoffen er slechts één is. De vraag in welke ecologische toestandsklasse een waterlichaam zich bevindt, kan dus niet alleen op basis van de concentratie van verontreinigende stoffen in het water beantwoord worden. Wel is het overschrijden van een van de klassengrenzen voor een bepaalde stof een indicatie dat er wellicht sprake is van achteruitgang in de ecologische toestand, die noopt tot nadere overweging van de aanvraag. **Alle** verontreinigende stoffen in het oppervlaktewater zijn in principe relevant voor de ecologische toestand. Deze toetsing is dus veel breder dan de toetsing aan de chemische toestand. Bovendien geldt hier in principe niet het stringente 'one out all out' principe, zoals bij de chemische toestand.

De toetsing aan de ecologische toestand volgens het beslisschema kan de volgende resultaten opleveren:

- De stof in kwestie overschrijdt op waterlichaamniveau nog niet het VR. Dit is een indicatie dat het waterlichaam in een zeer goede ecologische toestand verkeert. In dat geval moet bezien worden of de stof na het vergunnen van de emissie het VR zal overschrijden. Als dit niet het geval is, is geen sprake van achteruitgang van de ecologische toestand van het waterlichaam.
- Als de stof in kwestie het VR op waterlichaamniveau nu nog niet overschrijdt, maar dit als gevolg van de te vergunnen lozing wel zal gebeuren, kan het zijn dat er sprake is van een achteruitgang van de ecologische toestand van zeer goed naar goed. Allereerst dient bezien te worden of het waterlichaam inderdaad in zeer goede ecologische toestand verkeert. Een redelijke inschatting van de toestand van de Nederlandse oppervlaktewateren kan gemaakt worden op basis van de artikel 5-rapportages, aangevuld met de meest actuele informatie van de waterbeheerder zelf. Als het waterlichaam inderdaad in zeer goede ecologische toestand verkeert, is een achteruitgang van de toestand alleen toegestaan als voldaan wordt aan de uitzonderingsvoorwaarden die vermeld worden in artikel 4, lid 7 KRW:
  - er moet sprake zijn van een nieuwe duurzame activiteit van menselijke ontwikkeling;
  - alle haalbare stappen worden ondernomen om de negatieve effecten op de toestand van het waterlichaam tegen te gaan;
  - de reden voor de veranderingen / nieuwe activiteiten wordt expliciet vermeld in het stroomgebiedbeheersplan en de doelstellingen worden elke zes jaar getoetst;
  - de reden voor de nieuwe ontwikkelingen is van hoger openbaar belang en/of het nut van het behalen van de milieudoelstellingen van de Kaderrichtlijn weegt in dit geval niet op tegen het nut van de nieuwe veranderingen / activiteiten voor de gezondheid van de mens, de handhaving van de veiligheid van de mens of duurzame ontwikkeling;
  - het nuttig doel dat met de veranderingen / activiteiten wordt bereikt kan vanwege technische haalbaarheid of onevenredig hoge kosten niet worden bereikt met voor het milieu aanmerkelijk gunstigere middelen.
- Als de stof op waterlichaamniveau het VR al overschrijdt, moet getoetst worden aan het MTR. Als de stof op waterlichaamniveau het MTR nog niet overschrijdt, is dit een indicatie dat het waterlichaam in een goede ecologische toestand verkeert. In dat geval moet bezien worden of de stof na het vergunnen van de emissie het MTR zal overschrijden. Als dit niet het geval is, is geen sprake van achteruitgang van de ecologische toestand van het waterlichaam.
- Als de stof in kwestie op waterlichaamniveau het MTR nu nog niet overschrijdt, maar dit als gevolg van de te vergunnen lozing wel zal gebeuren, kan het zijn dat er sprake is van een achteruitgang van de ecologische toestand van goed naar matig. Allereerst dient bezien te worden of het waterlichaam inderdaad in goede ecologische toestand verkeert. Als dit het geval is, is het overschrijden van het MTR een indicatie voor een achteruitgang van de ecologische toestand. In dat geval moet de waterbeheerder een nadere afweging maken zoals in het navolgende omschreven.

- Als de stof op waterlichaamniveau het MTR al overschrijdt is dit een indicatie dat de ecologische toestand van het waterlichaam matig is. Is de toestand van het waterlichaam inderdaad matig, dan heeft de toename van de emissie in principe geen verdere gevolgen voor de ecologische toestand, voor zover dat op dit moment beoordeeld kan worden (i.e. zolang geen bruikbare operationalisering van de klassengrens matig-slecht voorhanden is).

3.3 Achteruitgang van de toestand – nadere afweging

Als er sprake is van een achteruitgang van de chemische toestand of een indicatie voor achteruitgang van de ecologische toestand, kan de aanvraag in ieder geval niet zonder meer gehonoreerd worden. In dat geval komt de vergunningverlener in het beslisschema op een oranje vakje uit. Dit vertegenwoordigt het omslagpunt van *ja, mits* naar *nee, tenzij* als leidend criterium voor de vraag of een nieuwe emissie of uitbreiding van een emissie vergund mag worden. De vergunningverlener dient in dat geval een nadere afweging te maken. Het niet verlenen van de vergunning behoort hierbij in principe tot de mogelijkheden, maar is niet de enige uitweg. Mocht besloten worden de vergunning ondanks de achteruitgang in toestand te verlenen, dan moeten in ieder geval hoge eisen gesteld worden aan de motivering van dit besluit. Het is onmogelijk in een Leidraad als deze een voor alle gevallen sluitend afwegingskader te presenteren. In voorkomende gevallen zal de vergunningverlener maatwerk moeten leveren, op basis van de aanzet die in het navolgende gegeven wordt.

- In een aantal gevallen is ook als de vergunningverlener op een oranje vakje uitkomt niet noodzakelijkerwijs sprake van een achteruitgang. Als achteruitgang alsnog voorkomen kan worden, kan de vergunning verleend worden. Hiervan is bijvoorbeeld sprake in de volgende gevallen:
  - Als de te vergunnen emissie gecompenseerd kan worden door aanvullende maatregelen binnen het bedrijf in kwestie, bijvoorbeeld door het opleggen van BAT+.
  - Als de te vergunnen emissie gecompenseerd kan worden elders binnen het waterlichaam, door bijvoorbeeld een reductie bij een ander bedrijf of werk.
  - Als het lozingspunt verlegd kan worden naar een waterlichaam waar dit geen achteruitgang van de toestand oplevert. Doordat getoetst wordt op waterlichaamniveau, is in kleine waterlichamen met een laag debiet veel sneller sprake van een achteruitgang dan in grote waterlichamen met een hoog debiet. Hierbij speelt de proportionaliteit van de kosten voor het verleggen van het lozingspunt een rol.
- Als alleen op piekmomenten de norm overschreden wordt, geldt het volgende. De KRW werkt met een Europees vastgestelde toetsingsmethode, gebaseerd op het jaargemiddelde (zie bijlage V KRW). Dit betekent dat het bedrijf op grond van de KRW niet 365 dagen per jaar aan de norm hoeft te voldoen. Vooral in gevallen waar de concentratie in het effluent op een beperkt aantal momenten pieken vertoont kan wellicht een oplossing gevonden worden door afspraken te maken over bijvoorbeeld het aantal malen per jaar dat dit mag gebeuren, of over een aangepaste monitoringsfrequentie.
- Een achteruitgang van de zeer goede naar de goede ecologische toestand is zoals gezegd toegestaan, maar **alleen** als aan de vereisten van artikel 4, lid 7 KRW is voldaan.

- o Elke andere achteruitgang in de toestand is in principe niet toegestaan: **nee, tenzij!** Echter, hierbij moet het doel van de KRW – een verbetering van de milieukwaliteit op gebiedsniveau – nooit uit het oog worden verloren. Wellicht wordt er als gevolg van de vergunde activiteit op stroomgebiedsniveau of beheersgebiedsniveau per saldo een milieuverbetering gerealiseerd. Als dit het geval is, kan onder omstandigheden lokaal een achteruitgang van de toestand van een waterlichaam geaccepteerd worden. Als bijvoorbeeld in plaats van vijf kleine rwzi's met een relatief laag zuiveringsrendement één grote nieuwe rwzi gebouwd wordt met een veel hoger zuiveringsrendement, leidt dit lokaal wellicht tot een verslechtering van de toestand van een waterlichaam, maar nemen de emissies uit rwzi's op gebiedsniveau af. In dat geval is voor de Nederlandse regering de lokale achteruitgang van de toestand acceptabel en is Nederland in principe bereid dit aan de Europese Commissie uit te leggen.
- o Verder moet de proportionaliteit van het besluit in het oog gehouden worden. Een achteruitgang kan bijvoorbeeld eventueel worden toegestaan als de aanvullende maatregelen die vereist zouden zijn om de achteruitgang te voorkomen dusdanig duur zouden zijn dat de vergunninghouder onevenredige economische schade zou ondervinden als hij ze zou moeten nemen. Een voorbeeld van het toestaan van een achteruitgang waarbij kosteneffectiviteit een rol speelt is te vinden in bijlage 7 (uitbreiding van een rwzi). Het eventueel toestaan van achteruitgang moet in ieder geval met grote zorgvuldigheid onderbouwd worden in de vergunning.

3.4 Geen achteruitgang en emissie-immissie

Het principe van geen achteruitgang vereist een toetsing aan de toestand van het waterlichaam. Binnen eenzelfde toestandsklasse is er in principe ruimte om voor stoffen een toename tot het niveau van de klassengrens te accepteren. Daarbij dient echter in principe rekening te worden gehouden met het feit dat de KRW ook biologische kwaliteitselementen hanteert voor de ecologische toestand. Als van een groot aantal stoffen normopvulling zou worden geaccepteerd, zou dit waarschijnlijk een aanzienlijke negatieve impact hebben op het ecosysteem. Dit effect kan ertoe leiden dat op grond van de achteruitgang van vissen, planten en micro-organismen in het water alsnog een achteruitgang van de ecologische toestand plaatsvindt.

De toetsing aan het principe van geen achteruitgang vindt volgens het voorgestelde beslisschema bewust plaats **nadat** de gebruikelijke toetsing met behulp van de emissie-immissietoets succesvol is doorlopen. Gezien het feit dat bij de emissie-immissietoets rekening wordt gehouden met het stand still beginsel uit NW4, leidt dit tot een zekere mate van overlap. Deze overlap dient echter voorlopig voor lief te worden genomen. Gelet op het feit dat de toetsing aan het principe van geen achteruitgang en de immissietoets qua aanpak van elkaar verschillen, en een aantal aspecten met betrekking tot het principe van geen achteruitgang nog nader geconcretiseerd en ingevuld moet worden, dienen deze instrumenten voorlopig naast elkaar te blijven bestaan. Een van deze aspecten is normopvulling. Binnen de emissie-immissietoets wordt rekening gehouden met het geldende Nederlandse beleid ten aanzien van normopvulling. Dit onderwerp is met de betrekking tot de Kaderrichtlijn Water nog niet uitgekristalliseerd: het is nog niet duidelijk of het Nederlandse beleid verandering behoeft. Het is echter onwaarschijnlijk dat het Nederlandse beleid op dit punt aanscherping zal behoeven. Hoewel het niet de bedoeling is om op de lange termijn een strenger beleid te voeren dan de KRW vraagt, is het ook niet de bedoeling om op voorhand al af te wijken van het op grond van NW4 vigerende niveau van bescherming van het milieu. De emissie-immissietoets fungeert voorlopig als afdoende veiligheidsklep om normopvulling te voorkomen. Voorgesteld wordt dan ook om bij de toetsing aan het principe van geen achteruitgang vooralsnog geen aandacht te besteden aan normopvulling binnen de toestandsklassen. Mocht besloten worden tot een herziening van de emissie-immissietoets naar aanleiding van de Kaderrichtlijn Water, zoals aanbevolen in deze Leidraad, dan is normopvulling binnen de goede toestand een onderwerp dat hierbij aandacht behoeft.

3.4 Geen achteruitgang en nieuwe emissies van prioritaire stoffen

Met betrekking tot **nieuwe emissies van prioritaire stoffen** geldt hierbij het volgende caveat. Na 2009 zullen op grond van de Kaderrichtlijn Water maatregelen genomen moeten worden om aan de verplichting tot geleidelijke vermindering / uitfasering van de emissies van deze stoffen te komen. Deze verplichting geldt niet per waterlichaam, maar op macroniveau. Echter, gezien het feit dat het uiteindelijke doel is om met betrekking tot deze stoffen te komen tot een emissiereductie, en dit doel op grond van het principe van gemeenschapstrouw niet op voorhand gefrustreerd mag worden, dient het vergunnen van nieuwe emissies van deze stoffen zeer goed te worden overwogen. Aan de motivering van een vergunning voor een (uitbreiding) van een emissie van prioritaire stoffen kunnen daarom hoge zorgvuldigheidseisen worden gesteld.

3.5 Geen achteruitgang en afwenteling

Een van de vragen die spelen bij de toetsing aan het principe van geen achteruitgang, is die in welk waterlichaam deze toetsing uitgevoerd moet worden. Het vergunnen van nieuwe emissies heeft immers niet alleen gevolgen voor het waterlichaam waarop geloosd wordt, maar ook voor alle waterlichamen stroomafwaarts. Dit punt is vooral relevant indien voor de stroomafwaarts gelegen waterlichamen een strengere norm geldt, zoals bijvoorbeeld het geval is met betrekking tot de zoute wateren. Wat precies de implicaties zouden moeten zijn van afwenteling voor de toetsing van een aanvraag aan onder meer het principe van geen achteruitgang is echter nog niet geheel duidelijk. Het lijkt het er op dat afwenteling een onderwerp is dat het beste aan de orde kan komen in het stroomgebiedbeheersplan, en waarop beter niet kan worden ingegaan in individuele vergunningen. Vooralsnog wordt dan ook aanbevolen bij de toetsing aan het principe van geen achteruitgang alleen het waterlichaam waarop geloosd wordt specifiek onder de loep te nemen, en de waterlichamen stroomafwaarts alleen nader te beoordelen als daar een bijzondere aanleiding toe is. In de meeste gevallen zal het zo zijn dat als er geen sprake is van achteruitgang in het ontvangende waterlichaam, dit stroomafwaarts ook niet het geval zal zijn.

BIJLAGE 4 Tekstpassage algemene overwegingen m.b.t. Kaderrichtlijn Water

In de overwegingen van een vergunning op grond van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren wordt doorgaans een paragraaf opgenomen waarin het geldende beleid wordt geschetst. Voorgesteld wordt in deze paragraaf onder het kopje beleid naast een tekst over eventuele andere relevante Europese regelgeving (IPPC, Vogel- en Habitatrichtlijn) (delen uit) de volgende tekst op te nemen over de Kaderrichtlijn Water, voor zover relevant voor de vergunning:

Kaderrichtlijn Water

Op 22 december 2000 is de Kaderrichtlijn Water²² in werking getreden. De Kaderrichtlijn Water gaat ervan uit dat water een erfgoed is, dat moet worden beschermd en verdedigd. De richtlijn geeft het kader voor de bescherming van landoppervlaktewater, overgangswater, kustwater en grondwater. De Kaderrichtlijn stelt als doel het behalen van een 'goede toestand' van het oppervlaktewater in 2015, met een mogelijkheid van uitstel tot 2027. Deze doelstelling geldt per waterlichaam. Een waterlichaam is een min of meer samenhangende waterenheid die als zodanig is gedefinieerd in de rapportages vanuit Nederland aan de Europese Commissie. De toestand van een waterlichaam bestaat uit twee aspecten: de chemische toestand en de ecologische toestand. Voor de chemische toestand zijn slechts die stoffen relevant, waarvoor op grond van bestaande Europese regelgeving milieukwaliteitsnormen zijn vastgesteld. Momenteel zijn dit alleen die stoffen die vallen onder de dochterrichtlijnen van richtlijn 76/464 (nu: richtlijn 2006/11).²³ In de toekomst komen hier de prioritair stoffen, die in de stoffenbijlage bij de Kaderrichtlijn genoemd worden,²⁴ nog bij, voor zover hiervoor Europese kwaliteitsnormen worden opgesteld. Alle andere stoffen zijn alleen relevant voor de ecologische toestand.

Prioritaire (gevaarlijke) stoffen [invoegen indien deze geëmitteerd worden]

Naast de bovengenoemde doelstellingen, stelt de Kaderrichtlijn Water een aparte reductiedoelstelling ten aanzien van emissies van prioritair stoffen. In een aparte stoffenbijlage bij de richtlijn worden 33 stoffen aangemerkt als prioritair dan wel prioritair gevaarlijk. Emissies, lozingen en verliezen van prioritair gevaarlijke stoffen dienen stopgezet of uitgefaseerd te worden. Verontreiniging door prioritair stoffen moet geleidelijk worden verminderd, echter zonder dat er een verplichting tot uitfasering geldt. Op grond van de Kaderrichtlijn Water moet een Dochterrichtlijn worden aangenomen voor maatregelen ter beheersing van emissies van prioritair stoffen, op basis van een gecombineerde aanpak van puntbronnen en diffuse bronnen. Vooralsnog is er geen Dochterrichtlijn prioritair stoffen vastgesteld. Derhalve blijven de kwaliteitsnormen voor deze stoffen voorlopig onveranderd. Wel is duidelijk dat er uiteindelijk een reductieverplichting bestaat voor alle prioritair stoffen, en dat emissies van prioritair gevaarlijke stoffen in principe in 2025 moeten zijn uitgefaseerd.

---

²² Richtlijn 2000/60/EEG van het Europese Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid, OJ 2000, L 186/42.

²³ Te weten kwik afkomstig uit de chlooralkali-industrie, kwik afkomstig uit andere industrieën, cadmium, hexachloorcyclohexaan, tetrachloorkoolstof, DDT, pentachloorfenol, aldrin, dieldrin, endrin, isodrin, hexachloorbenzeen, hexachloorbutadieen, chloroform, 1,2-dichloorethaan, trichloorethyleen, perchloorethyleen, trichloorbenzeen en lindaan.

²⁴ Zie Beschikking 2455/2001/EG van de Raad en het Europese Parlement van 20 november 2001 tot vaststelling van de lijst van prioritair stoffen op het gebied van het waterbeleid en tot wijziging van Richtlijn 2000/60, OJ 2001 L 331/1, zie bijlage 5.

Principe van geen achteruitgang

De Kaderrichtlijn Water kent het principe van geen achteruitgang. Aanvragen met betrekking tot nieuwe emissies of uitbreidingen van bestaande emissies moeten aan dit principe worden getoetst. Voorkomen moet worden dat de toestand van het water verslechtert. Omdat de Kaderrichtlijn de toestand beschrijft op het niveau van waterlichamen, is dit in principe ook het niveau waarop 'geen achteruitgang' wordt toegepast. De Kaderrichtlijn Water hanteert voor de chemische toestand twee klassen: goed en slecht. Een waterlichaam verkeert alleen in een chemisch goede toestand als alle stoffen waarvoor Europese milieukwaliteitsnormen gelden aan die normen voldoen. Deze normen komen overeen met het MTR. Overschrijdt één stof de norm, dan verkeert het waterlichaam niet langer in een chemisch goede toestand (in het spraakgebruik wordt deze benadering ook wel 'one out, all out' genoemd). Voor de ecologische toestand zijn er vijf klassen: zeer goed / goed / matig / slecht / zeer slecht. Bij de ecologische beoordeling worden de stoffen getoetst aan de VR en de (ad-hoc)MTR-normen. Bij de toetsing aan de ecologische toestand wordt in principe naar alle parameters gekeken. Het gaat hierbij om een totaaloordeel, waarbij bijvoorbeeld ook biologische en hydromorfologische kwaliteitskenmerken worden meegewogen.

BIJLAGE 5 Beoordeling van de lozing

Tekstvoorstel voor toetsing lozing aan principe van "geen achteruitgang" van de Kaderrichtlijn Water

Toetsing uitbreiding lozing .....(bedrijfsnaam) aan principe van 'geen achteruitgang'

.....(bedrijfsnaam) loost haar afvalwater in het ..... (naam water). Dit behoort tot het waterlichaam .....(naam waterlichaam). De chemische toestand van dit waterlichaam is toereikend/ontoereikend wegens wel/geen normoverschrijding voor (namen stoffen). De verwachting is dat de goede chemische toestand in 2015 wel/niet zal kunnen worden gehaald.

De chemische toestand omvat de stoffen die vallen onder de Dochterrichtlijnen van richtlijn 76/464 (nu: richtlijn 2006/11). .....(stofnaam) valt daar wel/niet onder en valt dus wel/niet onder de beoordeling van de chemische toestand.

Bij de toetsing aan de chemische toestand moet strikt genomen worden getoetst aan de kwaliteitsnormen voor deze stoffen zoals deze conform de voorgeschreven afleidingsmethoden uit de Kaderrichtlijn Water worden afgeleid. Dat laatste is nog niet gebeurd, maar de bestaande (ad-hoc) MTR-waarden worden wel beschouwd als een reële indicatie van het gewenste ecologische- en chemische normniveau. Dit blijkt ook uit de uitgevoerde artikel 5-rapportages voor de Kaderrichtlijn.

Als de lozing geen stoffen bevat die vallen onder de dochterrichtlijn van richtlijn 76/464 (nu: richtlijn 2006/11), dan is een chemische toetsing niet aan de orde en volstaat een ecologische beoordeling.

Bij de ecologische beoordeling worden de stoffen getoetst aan de (ad hoc) VR en de (ad-hoc)MTR-normen. Indien voor één stof het (ad hoc) VR wordt overschreden, is dit een indicatie dat de ecologische toestand niet hoger kan worden beoordeeld dan goed. Indien voor één stof het betreffende (ad-hoc)MTR wordt overschreden, is dit een indicatie dat de ecologische toestand niet hoger kan worden beoordeeld dan matig. De beoordeling van de ecologische toestand is een totaaloordeel, waarbij naast fysisch-chemische parameters ook biologische en hydromorfologische parameters meewegen.

Indien het (ad hoc) VR niet wordt overschreden, is dit een indicatie dat er sprake van een zeer goede ecologische toestand. Is de toestand van het waterlichaam inderdaad zeer goed, dan moet worden bezien of de lozing ertoe zal leiden dat het (ad hoc) VR zal worden overschreden. Als dit het geval is, mag de vergunning slechts worden verleend indien aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- de achteruitgang is het gevolg van nieuwe duurzame activiteiten van menselijke ontwikkeling;
- alle haalbare stappen worden ondernomen om de negatieve effecten op de toestand van het waterlichaam tegen te gaan;
- de reden voor de nieuwe ontwikkelingen is van hoger openbaar belang en/of het nut van het behalen van de milieudoelstellingen van de Kaderrichtlijn weegt in dit geval niet op tegen het nut van de nieuwe activiteiten voor de gezondheid van de mens, de handhaving van de veiligheid van de mens of duurzame ontwikkeling;
- het nuttig doel dat met de activiteiten wordt bereikt kan vanwege technische haalbaarheid of onevenredig hoge kosten niet worden bereikt met voor het milieu aanmerkelijk gunstigere middelen.

Indien er reeds sprake was van een overschrijding van het VR is dit een indicatie dat de ecologische toestand niet hoger beoordeeld kan worden dan goed.

In dit kader dient dan vervolgens beoordeeld te worden of op de meetpunten, welke representatief worden geacht voor het beoordelen van de toestand van het betreffende waterlichaam, het (ad-hoc) MTR niet wordt overschreden en ook in geval van extra lozing niet zal worden overschreden. Indien er geen overschrijding plaatsvindt, zal de extra lozing er in principe niet toe leiden dat de toestand van het waterlichaam als geheel verslechtert. In dat geval is er géén sprake van achteruitgang van de toestand van het waterlichaam.

Bij de beoordeling van de afvalwaterlozing van .....(bedrijfsnaam) is gesteld dat voor de stof .....(stofnaam) het (ad-hoc) VR in..... Wel/mogelijk/niet wordt overschreden tot maximaal een factor..... Het (ad hoc) MTR in ..... zal wel/mogelijk/niet wordt overschreden tot maximaal een factor .... Dit is een prognose op basis van ....

[Indien het (ad hoc) VR eerst niet en nu wel wordt overschreden:]

.....(waterlichaam) voldoet momenteel echter wel aan het (ad hoc) VR voor .....(stofnaam). Door de lozing zal het (ad hoc) VR worden overschreden. De lozing voldoet wel/ niet aan de vereisten met betrekking tot een nieuwe duurzame activiteit van menselijke ontwikkeling op grond van de Kaderrichtlijn Water. [invoezen waarom dit zo is]

[Indien het (ad hoc) MTR eerst niet en nu wel wordt overschreden: .....(waterlichaam) voldoet momenteel echter wel aan het (ad hoc) MTR voor..... (stofnaam).] Door de lozing zal het (ad hoc) MTR worden overschreden. [invoezen nadere afweging]

[Indien het (ad hoc) MTR sowieso al wordt overschreden: .....(waterlichaam) overschrijdt reeds het (ad hoc) MTR voor .....(stofnaam).] Dit betekent dat er in principe geen sprake kan zijn van verdere achteruitgang van de toestand van het waterlichaam. Bij de immisietoets is bovendien geconcludeerd dat de lozing wel / geen significante bijdrage levert aan het overschrijden van de waterkwaliteitsdoelstelling. De lozing is op grond van deze toetsing aanvaardbaar geacht. Daarmee kan worden geconcludeerd dat de extra lozing van .....(stofnaam), tengevolge van de emissies van .....(bedrijfsnaam), er niet toe zal leiden dat de toestand van het ontvangende waterlichaam verslechtert.]

[altijd gebruiken]

Er is derhalve in deze wel/géén sprake van achteruitgang in het licht van de wijze waarop dat in de Kaderrichtlijn Water is verwoord. Daarom is de conclusie dat de extra lozing, tengevolge van productiecapaciteitsuitbreiding van .....(bedrijfsnaam), wel/geen strijdigheid geeft met het principe van 'geen achteruitgang' uit de Kaderrichtlijn Water.

BIJLAGE 6 Beoordeling van indirecte lozingen

Deze Leidraad is bedoeld voor de beoordeling van directe lozingen. Toch kunnen de aanbevelingen uit deze Leidraad in principe worden benut voor de beoordeling van indirecte lozingen. Hiervoor kan aansluiting worden gezocht bij de manier waarop de immissietoets op indirecte lozingen wordt toegepast.²⁵ De bescherming van de kwaliteit van het ontvangende oppervlaktewater is een van de criteria waaraan indirecte lozingen moeten worden getoetst. De aanbevelingen van de Leidraad kunnen bij deze toetsing in principe worden meegenomen, maar daarbij moet worden aangetekend dat het toepassen van een immissietoets op een indirecte lozing moeilijk is, omdat er in de praktijk slechts in beperkte gevallen sprake is van een significante bijdrage door één enkele bron.

De aanbevelingen uit deze Leidraad kunnen als volgt worden toegepast op indirecte lozingen:

1 *Kaderrichtlijn Water aan de orde in vooroverleg en in vergunning zelf*

Bij het verlenen van Wvo-vergunningen voor indirecte lozingen kunnen de aanbevelingen over het aan de orde stellen van de Kaderrichtlijn Water in het vooroverleg en het refereren aan de Kaderrichtlijn Water in de considerans van de vergunning in principe worden toegepast. De vraag is echter of de KRW voor alle Wvo-vergunningen even relevant is. De aanbevelingen uit de Leidraad zullen vooral een rol moeten spelen als er sprake is van emissies van prioritaire (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen. Zie hier voor paragrafen 3.4.1 en 3.4.2 van de Leidraad.

2 *Toetsing van nieuwe lozingen of uitbreidingen van lozingen aan het principe van geen achteruitgang*

De immissietoets kan volgens de CIW-Nota Emissie-immissie alleen worden toegepast op de lozing van het effluent van de rwzi waarbij deze als directe puntbron te beschouwen is. Voor stoffen die niet voldoen aan de immissietoets kunnen aanvullende eisen worden verlangd aan de primaire bron. De primaire bronnen zijn de indirecte lozers (veelal bedrijven) die aangesloten zijn op de betreffende rwzi. Alleen in situaties waarbij vanuit een bedrijf specifieke stoffen in relatief grote hoeveelheden indirect worden geloosd kan met behulp van kentallen over het rendement van de rwzi worden ingeschat of er sprake is van een significante bijdrage door deze bron. In dergelijke gevallen dienen de aanbevelingen voor de toetsing van nieuwe lozingen uit deze Leidraad te worden toegepast. Dit wil zeggen dat getoetst moet worden aan het principe van geen achteruitgang. In alle andere gevallen kan de indirecte lozing niet aan het principe van geen achteruitgang worden getoetst.

3 *Effluentmonitoring*

In die gevallen waarin het effluent van indirecte lozers door de waterbeheerder gemonitord wordt, kunnen de aanbevelingen over het meenemen van prioritaire (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen uit paragraaf 3.4.5 van de Leidraad worden toegepast, voor zover deze relevant zijn voor de lozer in kwestie.

4 *Rol handhaving / toezicht*

De aanbevelingen uit paragraaf 3.5 over de rol van handhaving en toezicht kunnen in principe worden toegepast op de handavings- en toezichtsactiviteiten met betrekking tot indirecte lozingen. Ook voor deze lozingen geldt dat aandacht besteedt moet worden aan prioritaire (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen.

---

²⁵ Zie de CIW-Nota Emissie-immissie – prioritering van bronnen en de immissietoets, juni 2000, te downloaden van www.ciw.nl, onder het kopje Rapporten, p. 43.

BIJLAGE 7 Casusvoorbeelden van toetsing met behulp van de Leidraad

De Leidraad is in de praktijk getest op twee gevallen: een reeds verleende Wvo-vergunning aan Lyondell is nogmaals verleend met toepassingen van de aanbevelingen uit de Leidraad, en de aanbevelingen zijn toegepast op de beoordeling van een fictieve rwzi. Doel van deze test was om te bezien of de aanbevelingen uit de Leidraad zouden leiden tot toegenomen lasten voor het bedrijfsleven en/of wezenlijk andere uitkomsten dan op grond van de emissie-immissietoets alleen verwacht mogen worden. Dit bleek niet het geval te zijn. De verslagen van deze test cases zijn bijgevoegd ter illustratie van de in dit document gedane aanbevelingen.

7.1 Lyondell

Introductie

De aanvraag onder behandeling betreft een nieuwe fabriek van Lyondell die bulkchemicaliën maakt, die door andere producenten verder verwerkt worden. Deze fabriek produceert styreen en propyleenoxide. Het is de grootste fabriek in zijn soort. De fabriek bevindt zich op de Maasvlakte, en loost inmiddels op de Europahaven, onderdeel van het waterlichaam Nieuwe Waterweg / Nieuwe Maas / Hartel-Caland-Beerkanalen. De aanvraag dateert van 2000, inmiddels is de fabriek in productie genomen. De aanvraag is indertijd niet met behulp van de emissie-immissietoets beoordeeld, omdat deze nog niet definitief was vastgesteld. Dit betekent dat een aantal gegevens niet beschikbaar is die wel van belang zijn voor de toetsing aan de KRW. Bij een emissie-immissietoets zouden deze gegevens wel boven tafel komen.

Toetsing van de aanvraag

Stappen in het beoordelingsproces

De volgende stappen moeten in het beoordelingsproces worden doorlopen:

- Stand der techniek: deze slaan we over, want de toetsing verandert niet als gevolg van de Leidraad Kaderrichtlijn Water, vergunningverlening en handhaving;
- Emissie-immissietoetsing: deze is in dit geval indertijd niet toegepast. Wij gaan er voor het gemak echter vanuit dat de emissie als zijnde aanvaardbaar uit de emissie-immissietoets zou zijn gekomen.
- Toetsing aan de KRW, met de volgende aspecten:
  - Prioritaire (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen in het vooroverleg;
  - Toetsing aan het principe van geen achteruitgang.

Toetsing waaraan en waarin?

De vraag is welk waterlichaam bij de toetsing aan de KRW onder de loep moet worden genomen. Moet gekeken worden naar het waterlichaam Nieuwe Waterweg / Nieuwe Maas, of moet ook de Noordzee bij de afwegingen worden betrokken? Gekozen wordt om alleen het ontvangende waterlichaam, te weten Nieuwe Waterweg / Nieuwe Maas, bij de toetsing te bezien. Het idee is dat als de toetsing in dit waterlichaam een positief resultaat heeft, dit waarschijnlijk voor de Noordzee ook het geval zal zijn.

Een tweede vraag is aan welke normen getoetst moet worden: de normen voor zoet water of de normen voor zout water. Het waterlichaam Nieuwe Waterweg / Nieuwe Maas is een overgangsgebied van zout naar zoet. Bij het lozingspunt op de Maasvlakte is het water in principe zout. Er wordt voor gekozen om te toetsen aan de normen voor zoet water. Deze gelden voor het hele waterlichaam. Bovendien is dit tot nog toe de praktijk geweest bij vergunningverlening in dergelijke overgangsgebieden.

Prioritaire (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen

Stroomgebiedrelevante stoffen

Van de stroomgebiedrelevante stoffen voor stroomgebied Rijn-West worden de volgende stoffen uitgestoten:

- Stikstof uit het eigen rioolwater, en als gevolg van het gebruik van ureum als nutriënt in de biologische afvalwaterzuiveringsinstallatie. Deze stof zit altijd in het effluent en is voornamelijk afkomstig van het eigen huishoudelijk afvalwater. Het gaat om geringe hoeveelheden.
- Zware metalen: zijn als diffuse verontreiniging aanwezig door gebruik van bouwmaterialen, bijvoorbeeld verzinkte trappen en bordessen. Er komen als gevolg van het productieproces geen zware metalen vrij. Het gaat derhalve om zeer geringe gehalten.
- Chroom en koper: kunnen in het effluent voorkomen vanuit het productieproces en/of door erosie. Het water gaat echter ook door een awzi alvorens geloosd te worden, en hier wordt een groot deel van deze stoffen door absorptie aan het zuiveringslib weer verwijderd.

De waterbeheerder zou in dit geval alleen overwegen extra informatie te vragen met betrekking tot chroom en koper. Bij stikstof en zware metalen gaat het om dusdanig kleine hoeveelheden dat deze niet nader bekeken hoeven te worden. Verder gaat het bij de zware metalen om afspoeling van bouwmaterialen, een verschijnsel dat niet via individuele vergunningen maar via het productenbeleid zou kunnen worden aangepakt. De vraag die de waterbeheerder zou stellen is wat voor vrachten Lyondell verwacht met betrekking tot chroom en koper. Dit is lastig in te schatten, omdat het gaat om een nieuwe fabriek, die alleen nog op papier bestaat. Dergelijke gegevens moeten dus bij andere fabrieken van Lyondell vandaan komen of op basis van onderzoek ingeschat worden. Hierbij moet in acht worden genomen dat Lyondell zoals veel bedrijven doen uit voorzorg ruim heeft aangevraagd: de uiteindelijke emissies liggen ver beneden de aangevraagde hoeveelheden. De door Lyondell aangevraagde hoeveelheden zijn dus een maximum, waarvan het zeer onwaarschijnlijk is dat dit ooit overschreden wordt. RWS Zuid-Holland zou wellicht iets over deze stoffen in de vergunning opnemen, maar zou geen normering opleggen aan Lyondell, daarvoor zijn de te verwachten gehalten gering en het milieurisico te laag.

Prioritaire (gevaarlijke) stoffen

Van de prioritaire (gevaarlijke) stoffen komt nikkel diffuus vrij uit bouwmaterialen. Het gaat hier om zeer geringe hoeveelheden, waarmee de waterbeheerder verder geen rekening houdt (zie boven onder zware metalen). De enige prioritaire (gevaarlijke) stof die uit het productieproces komt is benzeen. In de vergunning zoals die indertijd verleend is, is geen aparte norm voor benzeen opgenomen. Er is in plaats daarvan een maximale concentratie gegeven voor alle mono-aromatische koolwaterstoffen, uitgedrukt in de somparameter BTEX (benzeen, toluen, ethylbenzeen en xylenen). Uit de vergunning kan niet worden opgemaakt wat de vracht van benzeen mag zijn. Was de aanvraag echter behandeld door middel van de emissie-immissietoets, dan had dit wel gemoeten. Ditzelfde geldt voor de stof molybdeen, die wel een milieurisico oplevert, maar geen prioritaire stof is. Ook met betrekking tot deze stof zou nu een emissie-immissietoets uitgevoerd worden. Normaliter wordt hierbij alleen gekeken naar de kritische variabele: de emissie-immissietoets wordt daadwerkelijk uitgevoerd op die stof die het meest giftig is en die heel veel voorkomt. Als de uitkomst van deze toetsing is dat de emissie aanvaardbaar is, zal de emissie van de andere stoffen ook aanvaardbaar zijn. De emissies van molybdeen zitten nu op de detectielimiet.

Conclusie

De prioritaire (gevaarlijke) stoffen en stroomgebiedrelevante stoffen zouden op grond van de Leidraad als zodanig benoemd moeten worden in de aanvraag en in de vergunning. Het toepassen van de Leidraad leidt niet tot extra informatieverplichtingen voor Lyondell: als de emissie-immissietoets was uitgevoerd, was alle benodigde informatie voorhanden geweest. Dit betekent dat de aanbevelingen met betrekking tot prioritaire (gevaarlijke) en stroomgebiedrelevante stoffen slechts een geringe hoeveelheid meerwerk met zich meebrengen.

Principe van geen achteruitgang

Het beslisschema met betrekking tot geen achteruitgang wordt doorlopen.

Chemische toestand

Er worden geen stoffen uitgestoten die vallen onder de dochterrichtlijnen van richtlijn 76/464, dus hoeft er verder niet aan de chemische toestand te worden getoetst.

Ecologische toestand

Deze toetsing wordt uitgevoerd met betrekking tot de twee stoffen die in significante hoeveelheden worden uitgestoten: benzeen en molybdeen. Voor benzeen wordt het VR voorafgaand aan de lozing niet overschreden. Als gevolg van de lozing zal het VR op waterlichaamniveau ook niet overschreden worden. Dit betekent dat er met betrekking tot de lozing van benzeen geen sprake is van achteruitgang van de ecologische toestand.

Met betrekking tot molybdeen is niet bekend wat het gehalte in het waterlichaam is voorafgaand aan de lozing. Deze gegevens zou de waterbeheerder moeten leveren. In dit geval hebben we gewerkt met de achtergrondwaarde voor zoet water in de Lek en de theoretische achtergrondwater in zout water, omdat molybdeen een zeldzame stof is en in de buurt verder niet wordt geëmitteerd. Was echter de emissie-immissietoets uitgevoerd, dan waren wel voldoende gegevens beschikbaar geweest. Gezien de huidige concentraties in het oppervlaktewater, die minder dan de helft zijn van het MTR kan geconcludeerd worden dat wanneer de lozing aan de emissie-immissietoets voldoet, er met redelijkheid gezegd worden dat er op dit punt ook geen sprake is van achteruitgang in de ecologische toestand.

Conclusie

De toetsing aan het principe van geen achteruitgang levert in dit geval geen problemen op. Naar verwachting zal deze toetsing in 9 van de 10 gevallen minder restrictief zijn dan de emissie-immissietoets. De toetsing aan het principe van geen achteruitgang kan eigenlijk alleen tot problemen leiden in die gevallen waarin het gehalte van de stof in het oppervlaktewater stijgt met minder dan 10% MTR en het MTR als gevolg van de lozing overschreden wordt, bijvoorbeeld als het gehalte stijgt van 0,95 x MTR naar 1,03 x MTR (voor wateren die in een ecologisch zeer goede toestand verkeren geldt hetzelfde maar dan met het VR). In dat geval is de stijging niet significant volgens de emissie-immissietoets, en dus in principe aanvaardbaar, maar kan er wel sprake zijn van achteruitgang van de toestand. Naar verwachting zal in het merendeel van de gevallen van deze situatie geen sprake zijn.

7.2 RWZI Dommelstroom

De fictieve rwzi Dommelstroom gaat uitbreiden, omdat het aantal woningen dat op de rwzi is aangesloten toeneemt, en heeft daarom een aanvraag ingediend. De nieuwe lozing bedraagt 0,06 m³/s en bevat:

- Stikstof (N) 10 mg/l
- Fosfaat (P) 1 mg/l
- Nikkel (Ni) 8,1 µg/l.

De rwzi loost op het stroompje De Beulder, met een zomerdebiet van gemiddeld 0,06 m³/s en een jaargemiddelde afvoer van 0,3 m³/s. Bij de berekeningen wordt uitgegaan van het zomerdebiet. De bovenstroomse concentraties in De Beulder (zomerperiode) zijn als volgt:

- N(tot) 2,2 mg/l
- P(tot) 0,15 mg/l
- Ni 4,6 µg/l.

Voor deze stoffen gelden de volgende MTR's:

- N(tot) 2,2 mg/l
- P(tot) 0,15 mg/l
- Ni 6,3 µg/l

De beschikbare gegevens kunnen schematisch als volgt worden weergegeven:

Parameter	Concentratie bovenstrooms	Concentratie in effluent	Concentratie benedenstrooms	MTR
N(tot) mg/l	3	10	6,5	2,2

P(tot) mg/l	0,25	1	0,63	0,15
Ni µg/l	4,6	8,1	6,4	6,3

Emissie-immissietoets

De bijdrage van stikstof en fosfor is significant: er is sprake van een toename van de concentraties in het waterlichaam van meer dan 10% van het MTR. Voor nikkel is dit niet het geval. Uit de emissie/immissietoets blijkt dat daarom bij deze rwzi aanvullende maatregelen kunnen worden gevraagd. Aanvullende maatregelen blijken echter extreem duur. Vanuit het Lozingenbesluit Stedelijk Afvalwater wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheid om minder rendement te behalen bij 1 rwzi, mits in het hele gebied een zuiveringsrendement van tenminste 75% wordt behaald. Omdat aanvullende maatregelen onevenredig hoge kosten met zich meebrengen, worden deze op grond van de emissie-immissietoets niet voorgeschreven. De situatie dat onevenredig hoge kosten gemaakt moeten worden om in het ontvangende oppervlaktewater voor alle stoffen onder MTR te komen komt bij eigenlijk alle rwzi's van De Dommel voor, mede omdat doorgaans geloosd wordt op kleine sloten of sloten die volledig bestaan uit het debiet van de rwzi's. In droge periodes kan het effluent de rwzi het hele debiet zijn. Normaalgesproken gaat men wat betreft het vereiste rendement wel wat verder dan de normen van het Lozingenbesluit, maar daar komt nog steeds uit dat het MTR vaak wordt overschreden.

Verdunning is in het beheersgebied van De Dommel geen factor van belang, De Dommel heeft maar twee riviertjes van enige omvang, en een aantal rwzi's is daar ver van verwijderd. Daar is de verdunning praktisch nul. De waterlichamen zijn relatief klein, maar het vaststellen van grotere waterlichamen levert niet altijd een gemakkelijker situatie op vanwege die lage verdunning.

Toetsing aan schema Leidraad

Informatie re: prioritaire en stroomgebiedrelevante stoffen

De belangrijkste stoffen bij rwzi's zijn N, P en CZV. De lijst I stoffen komen niet in heel significante hoeveelheden voor, en als deze stoffen worden geloosd kan je meestal niet van de rwzi eisen om zuiveringstechnische maatregelen te nemen, omdat deze onevenredig duur zijn. Niet alle prioritaire (gevaarlijke) stoffen worden bij de rwzi gemonitord. Bij een uitbreiding door het bouwen van meer woningen, zoals in het voorbeeld, kun je echter in redelijkheid zeggen dat de emissies van prioritaire (gevaarlijke) stoffen niet zullen toenemen, omdat deze stoffen vooral worden uitgestoten door de industrie. Als je meer industrie krijgt, moet je wel kijken naar wat daar geëmitteerd wordt, en kan je niet zomaar meer zeggen dat geen van de 33 prioritaire stoffen extra uitgestoten wordt. NB het is de bedoeling dat deze denkstap (nemen de emissies van prioritaire stoffen toe?) in de overwegingen in de vergunning expliciet gemaakt wordt.

Toetsing N en P mbv schema geen achteruitgang

1. Hier is de emissie aanvaardbaar op grond van de emissie-immissietoets omdat aanvullende maatregelen te duur zijn.
2. Het gaat niet om lijst I stoffen uit richtlijn 76/464, dus hoeft alleen aan de ecologische toestand getoetst te worden.
3. De stof overschrijdt op waterlichaamniveau nu al het VR.
4. De stof overschrijdt op waterlichaamniveau nu al het MTR.
5. Er is geen sprake van achteruitgang in de ecologische toestand.

Voorlopig is er geen bruikbare operationalisering voor de klassengrens matig-slecht. Hieraan kan dan ook niet getoetst worden.

Toetsing Ni mbv schema geen achteruitgang

De uitkomst van de emissie-immissietoets is dat de immissie aanvaardbaar is. Ni is geen lijst I stof, dus hoeft niet aan de chemische toestand getoetst te worden, maar alleen aan de ecologische toestand. Het VR

wordt voorafgaand aan de lozing wel overschreden, het MTR niet. De ecologische toestand van het waterlichaam is niet bekend. Dit zou in het echte geval nagekeken moeten worden, bijvoorbeeld aan de hand van de artikel 5-rapportage. Er van uit gaande dat de ecologische toestand nu goed is, geldt het volgende. Het MTR wordt ten gevolge van de lozing overschreden. Dit is een indicatie voor een achteruitgang van de ecologische toestand. Aanvullende maatregelen zijn onevenredig duur, en andere opties zijn er niet echt. Je kan hier eigenlijk niet zeggen dat je de lozing niet accepteert, omdat er geen ander alternatief is, dus moet hij toch doorgaan. Dit moet echter zeer goed gemotiveerd worden in de vergunning. Onderbouwd moet worden waarom de kosten onevenredig hoog zijn, en waarom er geen ander alternatief bestaat dan het uitbreiden van de rwzi.

Conclusie

Wanneer is er bij de toetsing aan het principe van geen achteruitgang wel een probleem en bij de emissie-immissietoets niet? Als de concentratie op waterlichaamniveau voorafgaand aan de emissie onder MTR zat en daarna boven MTR, terwijl de overschrijding niet meer dan 10% MTR is. Dit zullen heel weinig gevallen zijn, een handjevol wellicht. In alle andere gevallen zal de uitkomst van beide toetsingen ongeveer hetzelfde zijn.

BIJLAGE 8.1 Lijst prioritaire stoffen

BIJLAGE
„BIJLAGE X

LIJST VAN PRIORITAIRE STOFFEN OF HET GEBIED VAN HET WATERBELEID (*)

	CAS-nummer (1)	EU-nummer (2)	Naam van de prioritair stof	Aangewezen als prioritair gevaarlijke stof
(1)	15972-60-8	240-110-8	alachloor	
(2)	120-12-7	204-371-1	antracene	(X) (***)
(3)	1912-24-9	217-617-8	arazine	(X) (***)
(4)	71-43-2	200-753-7	benzeen	
(5)	n.v.t.	n.v.t.	gebromeerde difenylethers (**)	X (****)
(6)	7440-43-9	231-152-8	cadmium en zijn verbindingen	X
(7)	85535-84-8	287-476-5	C ₁₀₋₁₃ -chloralkanen (**)	X
(8)	470-90-6	207-432-0	chlorofeninfos	
(9)	2921-88-2	220-864-4	chloropyrifos	(X) (***)
(10)	107-06-2	203-458-1	1,2-dichloorethaan	
(11)	75-09-2	200-838-9	dichloomethaan	
(12)	117-81-7	204-211-0	bis(2-ethylhexyl)ftalaat (DEHP)	(X) (***)
(13)	330-54-1	206-354-4	diuron	(X) (***)
(14)	115-29-7	204-079-4	endosulfan	(X) (***)
	959-98-8	n.v.t.	(alfa-endosulfan)	
(15)	206-44-0	205-912-4	(fluorantheen) (****)	
(16)	118-74-1	204-273-9	hexachloorbenzeen	X
(17)	87-68-3	201-765-5	hexachloorbutadieen	X
(18)	608-73-1	210-158-9	hexachloorcyclohexaan	X
	58-89-9	200-401-2	(gamma-isomeer, lindaan)	
(19)	34123-59-6	251-835-4	isoprocuron	(X) (***)
(20)	7439-92-1	231-100-4	lood en zijn verbindingen	(X) (***)
(21)	7439-97-6	231-106-7	kwik en zijn verbindingen	X
(22)	91-20-3	202-049-5	naftaleen	(X) (***)
(23)	7440-02-0	231-111-4	nikkel en zijn verbindingen	

Leidraad KRW, vergunningverlening en handhaving, versie nr. 1.1 van februari 2007

	CAS-nummer (1)	EU-nummer (2)	Naam van de prioritaire stof	Aangewezen als prioritaire gevaarlijke stof
(24)	25154-52-3	246-672-0	nonylfenolen	X
	104-40-5	203-199-4	(4-(para)-nonylfenol)	
(25)	1806-26-4	217-302-5	oclylfenolen	(X) (***)
	140-66-9	n.v.t.	(para-tert-oclylfenol)	
(26)	608-93-5	210-172-5	pentachloorbenzeen	X
(27)	87-86-5	201-778-6	pentachloorfenol	(X) (***)
(28)	n.v.t.	n.v.t.	polyaromatische koolwaterstoffen	X
	50-32-8	200-028-5	(benzo(a)pyreen)	
	205-99-2	205-911-9	(benzo(b)fluorancheen)	
	191-24-2	205-883-8	(benzo(g,h,i)perylene)	
	207-08-9	205-916-6	(benzo(k)fluorancheen)	
	193-39-5	205-893-2	(indeno(1,2,3-cd)pyreen)	
(29)	122-34-9	204-535-2	simazine	(X) (***)
(30)	688-73-3	211-704-4	tribuyltinverbindingen	X
	36643-28-4	n.v.t.	(tribuyltin-kation)	
(31)	12002-48-1	234-413-4	trichloorbenzenen	(X) (***)
	120-82-1	204-428-0	(1,2,4-trichloorbenzeen)	
(32)	67-66-3	200-663-8	Trichloormethaan (chloroform)	
(33)	1582-09-8	216-428-8	Trifluraline	(X) (***)

(*) Waar groepen van stoffen zijn geselecteerd, zijn typische voorbeelden daarvan als indicatieve parameter vermeld (tussen haakjes en zonder nummer). De invoering van beheersingsmaatregelen wordt op deze specifieke stoffen afgestemd, maar waar nodig blijft het mogelijk andere vertegenwoordigers van deze groepen daarin op te nemen.

(**) Deze groepen van stoffen omvatten meestal een groot aantal verschillende verbindingen. Adequate indicatieve parameters kunnen op dit moment niet worden vermeld.

(***) Deze prioritaire stof zal worden geëvalueerd met het oog op een eventuele aanwijzing als „prioritaire gevaarlijke stof”. De Commissie legt uiterlijk 12 maanden na de goedkeuring van deze lijst een voorstel aan het Europees Parlement en de Raad voor inzake de definitieve classificatie van deze stof. De evaluatie laat het tijdschema onverlet dat in artikel 16 van Richtlijn 2000/60/EG is bepaald voor de voorstellen van de Commissie inzake beheersingsmaatregelen.

(****) Alleen pentabroombifenyylether (CAS-nummer 32534-81-9).

(*****) Fluorancheen komt voor op de lijst als een indicator voor andere, gevaarlijker polyaromatische koolwaterstoffen.

(1) CAS: Chemical Abstract Services.

(2) Nummer in de Europese inventaris van bestaande chemische handelsstoffen (European Inventory of Existing Commercial Chemical Substances: EINECS) of de Europese lijst van chemische stoffen waarvan kennisgeving is gedaan (European List of Notified Chemical Substances: ELINCS)."

BIJLAGE 8.2 Stroomgebiedrelevante stoffen (zoals vastgesteld in de KRW-deel A-rapportages)

Stof	Stroomgebied			
	Rijn (15)	Maas (5 à 6)	Schelde (3)	Eems (7)
Metalen				
Arseen	X			
Chroom	X			
Koper	X	X	X	X
Zink	X	X	X	X
Bestrijdingsmiddelen				
Bentazon	X			X
Chloortoluron	X			
Dichloorvos	X	X		
Dichloorprop	X			
Dimethoat	X			
Mecoprop	X			X
MCPA	X			X
Pyrazone		X		
Trifenylytin				X
Overig				
4-Chlooraniline	X			
Ammonium-N	X			
Dibutylytin-verbindingen	X			
Fluoride		(X)*		
PCB**	X	X	X	X

* Fluoride is een kandidaat stof

** PCB: PCB 28, 52, 101, 118, 138, 153, 180; voor Schelde exclusief 138; voor Eems-Dollard: 028

Bijlage 8.3 Combilijst internationale stoffenlijsten

CAS-nr	Naam	Voorkomen op internationale stoffenlijsten					
		Dochterrijlijn van 76/464		KRW prio	OSPAR prio	UNEP-POP	UNECE-POP 67/548 Annex I
16984-48-8	anorganische fluoriden						
7440-38-2	arsen en arsenverbindingen						x
1303-28-2	arsenpentoxide						x
1327-53-3	arseentrioxide						x
7778-39-4	arseenzuur en -zouten						x
7778-44-1	calciumarsenaat						x
7784-40-9	loodarsenaat						x
7440-41-7	beryllium en berylliumverbindingen						x
1304-56-9	berylliumoxide						x
7440-43-9	cadmium en cadmiumverbindingen	x	x	x			x
7790-79-6	cadmiumfluoride						x
1306-23-6	cadmiumsulfide						x
	CFK's						
	Chlooranilinen						
	chloorbenzenen						
	Chloroform	X	X				
12002-48-1	trichloorbenzenen	X	x				
108-70-3	1,3,5-trichloorbenzeen				x		
120-82-1	1,2,4-trichloorbenzeen		x		x		x
87-61-6	1,2,3-trichloorbenzeen				x		
	<i>(overige chloorbenzenen)</i>						
106-46-7	1,4-dichloorbenzeen						x
118-74-1	hexachloorbenzeen	X	x		x	x	x
608-93-5	pentachloorbenzeen		x				x
	chloorfenolen						
87-86-5	pentachloorfenol	x	x	x			x
7440-47-3	chrom en chromverbindingen						
14977-61-8	chromylchloride						x
1333-82-0	chromoxide						x
7738-94-5	chromzuur						x
7778-50-9	kaliumdichromaat						x
18540-29-9	chrom (VI)-verbindingen						
	<i>(DDT en DDT-derivaten)</i>						

Leidraad KRW, vergunningverlening en handhaving, versie nr. 1.1 van februari 2007

53-19-0	DDD, 2,4'-isomeer					
72-54-8	DDD, 4,4'-isomeer					
3424-82-6	DDE, 2,4'-isomeer					
72-55-9	DDE, 4,4'-isomeer					
789-02-6	DDT, 2,4'-isomeer					
50-29-3	DDT, 4,4'-isomeer	x		x	x	x
	(dioxinen en furanen)					
	dioxinen			x	x	
	polychloordibenzo-p-dioxinen			x	x	x
	polychloordibenzofuranen			x	x	x
	(drins)					
309-00-2	aldrin	X	**		x	x
60-57-1	dieldrin	X	**		x	x
72-20-8	endrin	X	**		x	x
465-73-6	isodrin	X	**	x		x
115-29-7	endosulfan			x		x
959-98-8	alfa-endosulfan			x		
	fenolen					
25154-52-3	nonylfenolen		x			x
	nonylfenol/ethoxylaten en verwante verbindingen			x		
104-40-5	4-(para)-nonylfenol		x			
1806-26-4	octylfenolen		x			
140-66-9	para-tert-octylfenol		x	x		
732-26-3	dodecylfenol			x		
	fijn stof					
	fosfaten					
	ftalaten				x	
117-81-7	bis(2-ethylhexyl)ftalaat		x	x		x
84-74-2	dibutylftalaat			x		x
	gebromeerde vlamvertragers			x		
	gebromeerde difenylethers		x	x		
32534-81-9	pentabroomdifenylether		x			x
	(overige gebromeerde vlamvertragers)					
36355-01-8	hexabroombifenyyl					x
85-22-3	pentabroommethylbenzeen			x		
59447-55-1	2-propeenzuur, (pentabroomfenyl) methylester			x		x
79-94-7	tetrabroombisfenol A			x		
36065-30-2	1,3,5-tribroom-2-(2,3-dibroom-2-methylpropoxy)benzeen			x		
	(gechloreerde/gebromeerde alifatische koolwaterstoffen)					
85535-84-8	C10-13-chlooralkanen		x	x		x
	(overige gechlooreerde/gebromeerde alifatische koolwaterstoffen)					
74-83-9	broommethaan					
106-93-4	1,2-dibroommethaan					x
107-06-2	1,2-dichloorethaan		x			x
75-09-2	dichloormethaan		x			x
87-68-3	hexachloorbutadieen	x	x			
76-01-7	pentachloorethaan					x

Leidraad KRW, vergunningverlening en handhaving, versie nr. 1.1 van februari 2007

79-34-5	1,1,2,2-tetrachloorethaan						X
127-18-4	tetrachlooretheen	**					X
56-23-5	tetrachloormethaan	**					X
71-55-6	1,1,1-trichloorethaan						X
79-01-6	trichlooretheen	**					X
67-66-3	trichloormethaan	X					X
593-60-2	vinylbromide						X
75-01-4	vinylchloride						X
	<i>(glycolethers)</i>						
110-80-5	2-ethoxyethanol						X
111-15-9	2-ethoxyethylacetaat						X
109-86-4	2-methoxyethanol						X
110-49-6	2-methoxyethylacetaat						X
1589-47-5	2-methoxypropanol						X
	grof stof						
608-73-1	hexachloorcyclohexaan	X	X	X		X	X
58-89-9	gamma-hexachloorcyclohexaan		X			X	X
	<i>(kobaltverbindingen)</i>						
10124-43-3	kobaltsulfaat						X
7646-79-9	kobaltchloride						X
7440-50-8	koper en koperverbindingen						
7439-97-6	kwik en kwikverbindingen		X				X
	kwik en organokwikverbindingen			X			
7439-92-1	lood en loodverbindingen		X				X
	lood en organoloodverbindingen			X			
1335-32-6	loodacetaat						X
301-04-2	looddiacetaat						X
10190-55-3	loodmolybdaat						X
37240-96-3	loodrhodiumoxide						X
7440-02-0	nikkel en nikkelverbindingen		X				X
1314-06-3	dinikkeltrioxide						X
1313-99-1	nikkeloxide						X
16812-54-7	nikkelsulfide						X
13463-39-3	tetracarbonylnikkel						X
	nitraat						
	<i>(nitrotoluenen)</i>						
602-01-7	2,3-dinitrotolueen						X
121-14-2	2,4-dinitrotolueen						X
619-15-8	2,5-dinitrotolueen						X
606-20-2	2,6-dinitrotolueen						X
618-85-9	3,5-dinitrotolueen						X
	olie en koolwaterstoffen						
	organotinverbindingen			X			
688-73-3	tributyltinverbindingen		X				X
36643-28-4	tributyltin-kation		X				
7486-35-3	tributyl(vinyl)tin						X
	<i>overige tinverbindingen</i>						

Leidraad KRW, vergunningverlening en handhaving, versie nr. 1.1 van februari 2007

	<i>(hormoonachtige stoffen)</i>					
50-28-2	beta-estradiol					
56-53-1	diethylstilboestrol					
512-04-9	diosgenin		x			
53-16-7	estron					
57-63-6	ethinylestradiol					
	<i>(gewasbeschermingsmiddelen en biociden)</i>					
15972-60-8	alachloor	x				x
1912-24-9	atrazine	x				x
151-56-4	aziridine					x
57-74-9	chlooraan			x	x	x
143-50-0	chloordecon				x	x
470-90-6	chloorfenvinfos	x				x
2921-88-2	chloorpyrifos	x				x
115-32-2	dicofol		x			x
330-54-1	diuron	x				x
2104-64-5	ethyl-p-nitrofenylthiobenzeenfosfenaat		x			x
122-14-5	fenitrothion					x
51630-58-1	fenvaleraat					
70124-77-5	flucythrinaat		x			
76-44-8	heptachloor			x	x	x
28680-45-7	heptachloornorborneen		x			
34123-59-6	isoproturon	x				x
72-43-5	methoxychloor		x			
534-52-1	2-methyl-4,6-dinitrofenol					x
2385-85-5	mirex			x	x	x
1836-75-5	nitrofen					x
122-34-9	simazine	x				x
2227-13-6	tetrasul		x			
8001-35-2	toxafeen			x	x	x
101-20-2	triclocarban					
1582-09-8	trifluraline	x	x			x
	<i>(overige stoffen)</i>					
107-02-8	acroleïne					x
107-13-1	acrylonitril					x
7664-41-7	ammoniak					x
62-53-3	aniline					x
1332-21-4	asbest					
71-43-2	benzeen	x				x
106-99-0	1,3-butadieen					x
123-73-9	2-butanal					x
107-20-0	chlooraceetaldehyde					x
100-44-7	chloormethylbenzeen					x
294-62-2	cyclododecaan		x			
4904-61-4	1,5,9-cyclododecatrieen		x			
91-94-1	3,3-dichloorbenzidine					x
64-67-5	diethylsulfaat					x
793-24-8	4-(dimethylbutylamino) difenylamine		x			

BIJLAGE 9 Overzicht waterkwaliteitsnormen

De normenlijsten omvatten vele tientallen pagina's. Zie de onderstaande link:

http://www.rijkswaterstaat.nl/rws/riza/waterremissies/bibliotheek/documenten/normen_voor_het_waterbeheer/regeling_milieukwaliteitseisen_gevaarlijke_stoffen_oppervlaktewater.pdf

BIJLAGE 10 Overzicht waterlichamen

Zie voor kaarten van de waterlichamen de website krw.ncgi.nl.

BIJLAGE 11 Overzicht betrokken personen bij de opstelling van dit document

Leden begeleidingsgroep project 'KRW, vergunningverlening en handhaving'

Begeleidingsgroep eerste fase:

Harm Oterdoom (DGW, voorzitter en opdrachtgever)
Anneke Michael (Unie van Waterschappen)
Peter Willems (Waterschap Rivierenland)
Bart Hellings (Inspectie Verkeer & Waterstaat)
Jan de Jager (RWS Noord-Nederland)
Pim Neefjes (RWS Zuid-Holland)
Patrick de Visscher (RWS Zuid-Holland)
Frank ter Vaarwerk (RWS Limburg)

Projectteam eerste fase:

Karin Teunissen-Ordeman (RWS RIZA, projectleider)
Koos Hartnack (RWS RIZA)
Jitske Brommet (RWS Zuid-Holland)
Gerrit Niebeeek (RWS RIZA)
Jannie Pijnenburg (RWS RIKZ)
Ton Garritsen (RWS RIZA)

Leden werkgroep Cluster Milieu 'KRW, vergunningverlening en handhaving'

Leden werkgroep tweede fase:

Martijn Boersma (Hoogheemraadschap Delfland)
Henk Brons (VEMW)
Bart Hellings, later Henri Emond (Inspectie Verkeer & Waterstaat)
Walter Hulshof (VNO NCW, Industriewater Eerbeek)
Jan de Jager (RWS Noord-Nederland, agendalid)
Minke Lagerwerf (Waterschap De Dommel)
Anneke Michaël (Unie van Waterschappen)
Harm Mous (VNO NCW, Essent)
Pim Neefjes (RWS Zuid-Holland)
Johan Raap (VNO NCW, CSM)
Remko Rosenboom (Stichting Reinwater)
Sigrid Verweij (VNO NCW)
Patrick de Visscher (RWS Zuid-Holland)
Michaël Vossen (IPO, agendalid)

Peter Willems (Waterschap Rivierenland)
Bas Wonink (RWS RIZA)

Projectteam tweede fase:

Jitske Brommet (DG Water, projectleider)
Harm Oterdoom (DG Water)

Overzicht geïnterviewden tijdens de voorbereiding van het uitvoeringsdocument

	Vergunningverlening ²⁶	Handhaving	Overig
RWS			
Oost-Nederland:			
Erin Hoogenboom			X
José v.d. Wouw			X
Jan van Tiel		X	
Utrecht			
Paul Kop	(x)	X	(x)
Jan de Beer	(x)	(x)	X
Zeeland			
Willy Oorthuijsen			X
Thomas Collette		X	
Limburg			
Hans Leushuis			X
Olaf v. Hulst		X	
Noordzee			
Marcel Bommelé			X
Dennis v.d.Veen		X	
Noord-Nederland			
Paul de Graeff			X
Sofie DIngenhout		X	
Noord-Holland			
Frans van Baar		X	
Ijsselmeergebied			
Wouter Iedema			X
Johan Jonkhof		X	
Unie van Waterschappen			
Pia Eckstein			X
Anneke Michael		X	
Cees van Bladeren			X
Wetterskip Fryslan			
Anton Pothaar			
Jappie van den Bergs			
Anne Dijkstra			
Waterschap			

²⁶ De Vergunningverleners van RD's zijn doorgaans bevraagd in de interviews door Els van Bon (Rijkswaterstaat Noord-Holland) vanuit haar functie als thematrekker Chemie voor de KRW.

Leidraad KRW, vergunningverlening en handhaving, versie nr. 1.1 van februari 2007

	Vergunningverlening ²⁶	Handhaving	Overig
Rivierenland			
Frans Remmerswaal			
Peter Willems	x		
Waterschap Hunze en Aa's			
Anita de Veen-Bunt			
DGW			
Gert-Jan de Maagd			X
Pieter de Boer			X
Exxon Mobile/VNO-NCW			
Clemens Duijvstein			X
Stichting Reinwater			
Tienco Lycklama			X

Deelnemers aan de workshop 'KRW, vergunningverlening en handhaving' op 13 december 2005

Organisatie	voornaam	achternaam
1 DGW	ir. J.H.	Oterdoom
2 Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden	mw. M.E.	Thijssen
3 Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	de heer R. van	Diepen
4 Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	de heer O.	Frankena
5 Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	de heer W.	Wissink
6 Hoogheemraadschap van Delfland	M.F.	Boersma
7 Hoogheemraadschap van Delfland	A.A.	Broere
8 Hoogheemraadschap van Rijnland	de heer B.	Girwar
9 IVW	mevrouw S.	Gool
10 IVW	mevrouw C.	Versteeg
11 RIKZ	mevrouw J.	Pijnenburg
12 RIZA	mw. K.A. van	Dijk
13 RIZA	de heer A.C.	Garritsen
14 RIZA	dhr. J.	Hartnack
15 RIZA	de heer B. de	Jong
16 RIZA	de heer G.	Niebeek
17 RIZA	mw. ir. H.G.K.	Teunissen-Ordelman
18 RIZA	dhr. B.	Wonink
19 RWS-DLB	de heer Roel	Kwanten
20 RWS-DNB	de heer L.C.	Dekkers
21 RWS-DNB	dhr. ing. A.H.M.M.	Kerkhof
22 RWS-DNH	de heer J.	Brokke
23 RWS-DNN	mevrouw S.	Dingenouts-Koops
24 RWS-DNN	de heer J. de	Jager
25 RWS-DNN	mw. H.	Schans
26 RWS-DNZ	dhr. D.P.C. van der	Veen
27 RWS-DON	de heer J. van	Tiel
28 RWS-DON	de heer B.	Voortman

Leidraad KRW, vergunningverlening en handhaving, versie nr. 1.1 van februari 2007

29 RWS-DON	mw. J.E.M.F. van de	Wouw
30 RWS-DUT	mw. M.	Ellenbroek
31 RWS-DZH	mevrouw mr. J.	Brommet
32 RWS-DZH	de heer P.	Neefjes
33 RWS-DZH	dhr. P. de	Visscher
34 RWS-DZL	dhr. I.	Taroenodikromo
35 RWS-RDIJ	de heer J.G.J.	Kip
36 RWS-SDG	E.	Galen van der Laan
37 RWS-SDG	de heer F.H.	Wagemaker
38 Unie van Waterschappen	mw. A.	Michaël
39 Waterschap Aa en Maas	de heer J.	Zijlmans
40 Waterschap Brabantse Delta	de heer P. van den	Bliek
41 Waterschap Brabantse Delta	de heer A.	Bouten
42 Waterschap Groot-Salland	de heer J.	Rijke
43 Waterschap Hunze en Aa's	mevrouw A. de	Veen
44 Waterschap Reest en Wieden	mevrouw P.	Goetsch
45 Waterschap Regge en Dinkel	mevrouw I.D.	Grevelink
46 Waterschap Regge en Dinkel	mevrouw S.	Lijzenga
47 Waterschap Rivierenland	de heer F.	Remmerswaal
48 Waterschap Vallei en Eem	de heer E.	Wondergem
49 Waterschap Veluwe	de heer A.	Smeenk
50 Waterschap Zuiderzeeland	mw. J.P.	Borneman
51 Waterschap Zuiderzeeland	dhr. F.	Winterkamp
52 Waterschapsbedrijf Limburg	de heer ir. P.J.J	Schlösser